

Verblinding en val

analyse van W. F. Hermans' Nooit meer slapen

Alle Pieron

oote boe unltd

verblindings en val

ISBN 978-90-76369-04-4-0

ISBN 978-90-76369-04-4-7

NUR 617

Copyright © 2014 by A. Ch. Pieron, Leeuwarden

uitgever: oote boe unltd

druk: Copy Service Leeuwarden

INHOUDSOPGAVE	///
VOORWOORD	V
DE NARRATIEVE STRUCTUUR	1
Inleiding	1
Vertelinstantie en interne lezer	1
Verteller en ik-verteller	5
Ik-verteller en het presens	7
Vertelling en verslag	9
Meta-vragen	11
EXPLICATIE	19
De proloog	19
<i>Oslo</i>	19
<i>Trondheim</i>	32
<i>Tromsø</i>	36
<i>Alta</i>	38
<i>Skoganvarre</i>	41
De tocht	45
<i>Eerste dag</i>	45
<i>Tweede dag</i>	51
<i>Derde dag</i>	55
<i>Vierde dag</i>	59
<i>Vijfde dag</i>	64
De terugtocht	79
<i>Op weg naar Ramnastua</i>	79
<i>Ramnastua</i>	82
<i>Via Karasjok naar Alta</i>	83
<i>Bergen</i>	86
De epiloog	91
<i>Thuiskomst</i>	91

inhoudsopgave

EXEGESE	95
De narratieve opbouw	95
De plot	97
Narratieve achtergronden	99
<i>Inleiding</i> 99	
<i>Alfreds thuis. Het gezin Issendorf</i> 99	
<i>Alfreds studie</i> 104	
<i>De verwickelingen rond Sibbelees onderzoeksplan</i> 106	
<i>Alfreds mensbeeld: de drie stadia</i> 109	
<i>De Queeste</i> 114	
Essayistische thema's	121
<i>Godsbewijs</i> 121	
<i>Filosofie en wetenschap</i> 123	
<i>De wetenschappelijke praktijk</i> 125	
<i>Onderlinge communicatie en taal</i> 129	
<i>Cultuur</i> 131	
<i>Kunst en literatuur</i> 135	
INTERPRETATIE	139
<i>De intrinsieke betekenis</i> 139	
<i>De titel</i> 139	
<i>Subjectiviteit</i> 139	
<i>Werkelijkheid</i> 140	
<i>Waarheid</i> 143	
<i>Orde</i> 144	
<i>Conclusie</i> 149	
BIBLIOGRAFIE	151

VOORWOORD

Het onderwerp van deze studie is een literair-kritische analyse van W.F. Hermans' roman *Nooit meer slapen* (*NMS*). Met een geijkte aanpak: een explicatie, een exegese en een interpretatie van de tekst.

De analyse van de roman verliep aanvankelijk volgens de lijn der verwachtingen totdat gedurende het onderzoek duidelijk werd dat door ingrepen van de auteur kleine, maar ingrijpende veranderingen in de narratieve structuur en in de plot waren aangebracht. Deze zorgden ervoor dat er na de negende druk een nieuwe roman ontstond.

In het hoofdstuk over de *narratieve structuur* wordt onder het kopje *meta-vragen* kort op deze kwestie ingegaan. Met als uitkomst dat er niets anders opzit dan de eerste druk van *NMS* (samen met een aantal kleine, gerechtvaardigde wijzigingen en aanvullingen) als basis te nemen voor deze studie.

Een tweede gevolgtrekking: een heruitgave van de eerste druk is noodzakelijk om *NMS* voor de Nederlandse literaire cultuur te bewaren, desnoods moet dat maar gebeuren met een (geannoteerde) publicatie buiten de reguliere paden om.

Dit literaire onderzoek maakt als voorlaatste studie deel uit van een aantal aanvullende studies rond mijn *Inleiding Filosofie* (2004). In dit kader zal bij de voortgang van dit onderzoek vaak een beroep op deze inleiding worden gedaan.

DE NARRATIEVE STRUCTUUR

Inleiding

NMS is een complexe roman, niet zozeer door de structuur van de story -die is eenvoudig van opzet-, maar door de plot, een plot die zeker gezien vanuit het gezichtspunt van de hoofdpersoon, Alfred, trouwens vaak meer heeft van een complot.

Bovendien heeft de roman een essayistische inslag: er komt, vaak terloops en binnen verschillende samenhang, een aantal filosofische en levensbeschouwelijke thema's aan de orde. Deze onderstrepen een visie die in de vertelling als van zelf opkomt.

Maar nu, vooraf aan deze onderwerpen, eerst een korte analyse van de plaats van de vertelinstantie/verteller en leesinstantie/(interne) lezer. Zij is, als voorbereiding op de Explicatie, nodig om een aantal aspecten van de vertelling beter te laten uitkomen.

Vertelinstantie en leesinstantie

[1]

Een verhaal speelt zich af in een mogelijke wereld,^a het laat zien hoe deze narratieve werkelijkheid eruit ziet en het geeft weer wat er zich hierbinnen afspeelt.

De vertelinstantie selecteert vanuit de mogelijke wereld van het verhaal -en binnen de perken ervan- het verloop van bepaalde gebeurtenissen, beschrijft ze, zet ze in samenhang en voorziet ze van commentaar.^b Verder introduceert zij de personages, karakteriseert ze en laat weten wat ze denken, beleven

---

^aPieron 2004 IV, blz. 1074-1075 ('De mogelijke wereld van het verhaal').

^bFontijn 1973: 'Verder is de alwetende auteur natuurlijk aanwezig in o.a. de onontbeerlijke regie aanwijzingen en de tijdstrukturering van de roman. De roman die de indruk geeft de tocht van Alfred op de voet te volgen, blijkt in werkelijkheid hiaten in tijd te hebben. In de tekst beginnen passages met 'ondertussen' of met 'een uur later'. Soms gaat de roman over in de voltooid tegenwoordige tijd; er wordt dan teruggeblikt op wat heeft plaats gevonden. De stukken wit in de tekst en de overgangen van de hoofdstukken geven soms verloop van tijd aan. Met het weglaten en bekorten en daartegenover het uitspinnen van tekstgedeelten wordt de chronologische opeenvolging van gebeurtenissen gestructureerd' (blz. 170-171). [Fontijn gebruikt (ten onrechte) de term alwetende *auteur* in plaats van alwetende *vertelinstantie*].

en dromen. Tenslotte kleedt zij haar vertelling aan en treedt op als performer die weet hoe zij anderen moet boeien en plezieren.^a

De vertelinstantie is helemaal thuis in de narratieve wereld, zij is alwetend en toont dat in de vertelling. Aan de andere kant staat zij boven en buiten de vertelling, zij neemt niet deel aan de gebeurtenissen die zich daarbinnen afspeelen. Zij blijft onzichtbaar, heeft geen naam, maar is wel aanwezig in alle facetten van de vertelling.^b

[2]

Het verhaal wordt door de vertelinstantie verteld aan de leesinstantie.^c Deze is haar communicatieve partner.

De leesinstantie is goed op de hoogte van de (narratieve) situatie en gebruikt dezelfde codes als de vertelinstantie. Zij doorziet de retoriek en is bv in staat metaforen te interpreteren of opgegeven raadsels op te lossen.

De leesinstantie beweegt zich op hetzelfde niveau als de vertelinstantie, hoewel zij nooit alles te weten kan komen over wat de vertelinstantie weet, omdat zij is gebonden aan haar selectie. Bovendien kan zij door de vertelinstantie om de tuin worden geleid, op het verkeerde been worden gezet of te weinig informatie krijgen om te weten wat er zich precies heeft afgespeeld. De leesinstantie erkent in zo'n geval haar onwetendheid, maar doorziet deze ook als een vaak speelse manipulatie van de vertelinstantie.^d

[3]

In het vervolg van deze studie worden, op enige noodzakelijke uitzonderingen na, de technische formules *vertelinstantie* en *leesinstantie* vervangen door de meer traditionele begrippen *verteller* en *lezer*. Dit ook omdat in de NMS-kritiek voortdurend het onderscheid wordt gemaakt tussen verteller en ik-verteller.

Deze keuze heeft wel haar nadelen omdat de vertelinstantie/verteller ten onrechte wordt gepersonifieerd en als gevolg hiervan gemakkelijk aan de schrijver

---

^aAangehaald uit Pieron 2014/1, blz. 6.

^bPieron 2014/1, blz. 5–7.

^cDe gebeurtenissen binnen een mogelijke wereld kunnen door verschillende vertellers/personages ieder vanuit hun eigen perspectief worden verteld. Maar dat onder redactie van een en dezelfde vertelinstantie. Een klassiek voorbeeld is het *Alexandria Quartet* van Lawrence Durrell.

^dPieron 2014/1, blz. 16.

of aan de auteur kan worden gelijkgesteld.^a

De (interne) lezer moet op zijn beurt worden onderscheiden van de (externe) lezer uit het publieke domein.

[4]

In *NMS* leidt de positie van verteller en lezer niet tot narratieve verrassingen of tegenstrijdigheden. Dit op een enkele uitzondering na. In 30.2 slaakt Alfred de verzuchting ‘Wie zal ooit weten wat [dit alles] mij kost?’ Binnen de roman op het eerste gehoor een ongewone vraag, omdat, zoals blijkt, de interne en de externe lezer er wel een antwoord op hebben, zij weten waarover het gaat. En dat lijkt niet te kloppen.

In verteltechnische zin is er dan ook sprake van een vermenging van twee werkelijkheden, van de mogelijke wereld van het verhaal (met zijn verteller en zijn interne lezer) en van de (auteurs-) wereld van de roman met een externe lezer.

Aan de andere kant klopt de vraag wel binnen de vertelling zelf en daaruit blijkt dat Alfred niet van plan is om zijn ervaring met anderen te delen.^b Maar waarom dan de vraag? Het gaat blijkbaar om een loze klacht.^c

In 33.3 eenzelfde soort kwestie. Alfred stelt dat -als hij het er levend vanaf brengt- zijn angst te belachelijk zal zijn geweest om ook maar aan iemand te kunnen vertellen wat hij op dit moment doorstaat. Toch vertelt hij het (en daarmee weten de interne en externe lezer het).

Verrassend, tenslotte, is Alfreds opmerking in 35.8, waarin hij stelt dat hij kan doen wat hij wil. *Geen sterveling zal er ooit achter komen als ik het niemand vertel.*^d Toch weet de externe lezer op dat moment precies wat Alfred doet zonder dat deze het behoeft te vertellen. Ook hier zie je een vermenging van narratieve niveaus.

---

^aEen auteur leeft in de alledaagse wereld, hij draagt een naam en staat bekend als de schrijver van een bepaald werk of oeuvre. Een schrijver functioneert -vanuit de verhaaltheorie- als intermediair tussen vertelinstantie en publiek. Hij schrijft het verhaal op en geeft het door. Pieron 2013, blz. 137-139 (‘Het literair-creatieve proces’), *ibid.* 2014/1, blz. 3 [0], blz. 10 [8, 9].

^bLater zal Alfred uitvoeriger stilstaan bij het idee dat er grenzen zijn aan wat je aan anderen vertelt (Explicatie. Eerste dag [3]).

^cJe zou het zelfs als een klacht kunnen zien, gericht aan de verteller als (een onbekende) God.

^dIn dit geval laat Alfred merken dat hij beseft dat het van hem afhangt of anderen zullen weten wat hij heeft beleefd. Ook hier geldt dat de verteller/god het wél weet.

[5]

1. In 30.1 wordt de vraag opgeworpen of het nodig is om iedere vaktechnische term uit te leggen. Nee, luidt het antwoord, de leek die hem niet kent,^a moet hem maar opzoeken of voor kennisgeving aannemen. Een van de oorzaken waardoor de meeste leesboeken altijd over dezelfde dingen handelen, is de bezorgdheid van de auteurs of iedereen wel zal kunnen begrijpen waar het over gaat.^b

2. In de eerste druk staat de opmerking tussen parentheses. Het gaat dan om een notitie, gemaakt door de auteur^c en gericht tot de externe lezer als een noot/aantekening achteraf bij de vertelling. De auteur stelt dan dat leesboeken altijd op elkaar lijken, omdat zij niet mogen afwijken van gebaande paden. Nee, je kunt je lezer in zijn ogen best uitdagen.^d

3. In latere drukken gaat het niet meer om een aantekening/noot, wat blijkt uit het feit dat de opmerking niet tussen parentheses is geplaatst. Zij is een integraal onderdeel van de tekst geworden, met de vertelinstantie blijkbaar als directe bron en de interne lezer als aanspreekpunt.

Nu is de interne lezer geen leek, hij is in algemene zin heel goed op de hoogte van het doen en laten binnen de wereld van het verhaal en hij beheerst de Encyclopedie die erbinnen opgeld doet. Uitleg heeft hij niet nodig, zo weet hij best wat schisteus gesteente is. De interne lezer staat hierin op gelijke voet met de verteller.^e

---

^aLeek wordt niet op een negatieve manier gebruikt in de betekenis van *dom*, maar in de neutrale zin van *niet-ingewijde* (bv in de wetenschap of in de filosofie).

^bHet gebruik van de term *auteur* in de tekst maakt de notitie onbegrijpelijk, maar ook het begrip *verteller* zou geen verbetering betekenen. Auteurs richten zich direct tot hun publiek (en kunnen een verhaal verhelderen door er aantekeningen bij te maken), vertellers richten zich tot een interne lezer en die heeft geen hulp nodig, ook al gebruikt de verteller vaktermen.

^cOok Raat (1989, blz. 216) ziet het commentaar als een inbreuk/voetnoot van de auteur. In dat geval is Hermans dan een wel heel erge bemoelial en een grote zeurpiet.

^dEen opmerking die je des te meer verbaast omdat de auteur in een aantekening achterin het boek wel meent te moeten uitleggen dat Jayne Mansfeld een grote en beroemde boezem heeft (blz. 252).

^eDit ligt anders met de personages. Die kunnen sommige zaken niet weten en zullen dan, indien dat relevant is, binnen het kader van de vertelling uitleg krijgen. Dit gebeurt in *NMS* bv als de doodijsgaten aan de orde komen.

Of een uitleg saai en betweterig wordt, is voor een belangrijk deel afhankelijk van de verhalende kracht van de verteller. Bovendien, bijna elke roman kent wel zijn saaie gedeelten. De interne uitleg staat los van de informatie die de externe lezer nodig heeft. Die zoekt hij maar op! [Veel noten in deze studie zijn de uitkomst van zo'n zoektocht.]

4. De verwarring komt voort uit het feit dat verteller en interne lezer als abstract-narratieve instanties worden verpersoonlijkt en dat interne en externe lezer door elkaar worden gehaald. Zo kan een auteur zich alleen maar richten tot de externe lezer.^a De auteur had de parentheses moeten laten staan.

Verteller en ik-verteller

[1]

Volgens De Wispelaere (1967, blz. 119) weerspiegelt de tekst van *NMS* twee structuren.^b

De eerste structuur is die ./ van het van moment tot moment registrerende en denkende bewustzijn, en ontwikkelt zich derhalve in notities, inwendige monologen en gesprekken chronologisch naar een onbekende afloop. De tweede structuur, die eveneens van in het begin voelbaar is, is die van de alwetende verteller (de schrijver Hermans), die gebruik maakt van anticiperende en terugblikkende elementen, haast onmerkbaar suggesties doet meetrillen en een ordening van contrasterende effecten aanbrengt buiten het bewustzijnsverloop van het personage om.^c

Een juiste conclusie met uitzondering van de gelijkstelling van vertelinstantie en schrijver: Hermans als schrijver staat buiten het verhaal en noteert alleen maar wat de vertelinstantie hem toevertrouwt.^d

[2]

1. Musarra (1983, blz. 84-86, blz. 180) brengt een nuancering aan binnen wat De Wispelaere de eerste structuur noemt. Volgens haar speelt de verteller een

---

^aHet is daarom ten onterechte dat Fontijn (bij Raat 1985, blz. 215) schrijft: 'Eén keer [treedt de alwetende auteur] op zeer expliciete wijze [op], als hij de leek aanraadt zelf maar op te zoeken wat schisteus gesteente is.' Een auteur kan niet via de tekst van *NMS* het woord doen, bovendien is hij niet alwetend.

^bIn dezelfde lijn Blok (1971, blz. 11). Met ook hier de kanttekening dat het gaat om een alwetende vertelinstantie/verteller, niet om een *alwetende auteur*.

^cDeze tekst is trouwens tegenstrijdig: Het is onmogelijk dat een ik-verteller zijn gang gaat buiten de alwetende verteller om. De ik-verteller is het product van de verteller.

^dZie verder Raat 1989, blz. 213-214, blz. 216.

zeer boeiend en complex spel tussen de *ik-verteller* die *achteraf* over de gebeurtenissen verhaalt en de *ik-persoon* die voortdurend en vaak intens beleeft wat er op het eigenlijke moment *hier en nu* door hem heen gaat. Dit onderscheid valt dan samen met een discrepantie tussen het superieure, maar ook pessimistische uitgangspunt van de ik-verteller en de beperkte, maar ook te optimistische en vaak op illusies gebaseerde belevingswereld van de ik-persoon. Deze wereld wordt bevolkt met 'geïdealiseerde dubbelgangers', zoals ontdekkingsreizigers, of met steunpilaren als Alfreds vader en Arne. Zelfs zijn kompas beschouwt Alfred als een trouwe bondgenoot (een soldaat!). Alle laten hem in de steek.

2. Raat (1989, blz. 205) maakt van zijn kant een onderscheid tussen twee aspecten van het ik als narratieve vorm:

Daarbij treedt veelal een zekere spanning op tussen de visie van de ik uit het verleden, in meerdere of mindere mate verwickeld in de handeling (de ik-figuur) en de visie van de ik uit het heden, die zijn relaas doet (de ik-verteller). ./ De laatste heeft doorgaans een voorsprong in kennis: hij is vaak ouder en rijper geworden en kent bovendien de afloop van de gebeurtenissen. Daardoor is hij in staat zijn vroegere gedrag kritisch te beoordelen.

[3]

Hoe scherp de analyses van Musarra en Raat ook zijn, het invoeren van een ik-persoon (Musarra) en een ik-figuur (Raat) is niet nodig. De scheiding tussen verteller en ik-verteller is voldoende om een juist beeld te krijgen van de narratieve situatie. Met de tweedeling van de Wispelaere als uitgangspunt.

De ik-verteller registreert, vaak op een emotionele manier, de feiten, de verteller houdt de vertelling in de hand door haar aan te vullen of te nuanceren en door haar in een historisch, toekomstig of reflecterend, perspectief te plaatsen.

Alfred laat op een bepaald moment Arne weten (14.1) dat hij vindt dat de inhoud van de bagage niet eerlijk is verdeeld. Het is duidelijk dat hij zich onbehaaglijk voelt bij de situatie omdat hij te weinig draagt. Maar het is zeer de vraag of hij zich op dat moment ook in alle duidelijkheid heeft afgevraagd of zijn opmerking voortkwam uit angst dat Arne hem het zou aanrekenen dat hij zijn deel niet droeg of uit schijnheiligheid: hij kan immers gemakkelijk zeggen dat hij het niet eerlijk vindt omdat hij weet dat Arne toch niet zal aanbieden om de bagage anders te verdelen. Het gaat om een toevoeging van de verteller die zijn pappenheimer kent en een vage mijmering in woorden omzet.

[4]

Nog een aantal voorbeelden waarin de scheiding tussen verteller en ik-verteller duidelijk naar voren komt. In 31.8 wordt Wittgenstein geciteerd.^a Maar je vraagt je met reden af of dit citaat op dit moment echt door Alfreds hoofd heen speelt. Het is veel waarschijnlijker dat de verteller hier een aanvulling geeft die goed past bij de gemoedsstemming en de achtergrond van de ik-verteller. Dat de verteller dit terecht doet, blijkt iets later als Alfred in een gesprek met Arne ingaat op een uitspraak van Wittgenstein.

6 Exegese. Filosofie en wetenschap [1]

In 33.3. wordt de hoogdravende stelling over de materieklop pas achteraf door de verteller toegevoegd als illustratie van Alfreds gemoedstoestand. Ook Alfreds mythisch-dichterlijke associaties en emotioneel-existentele uitingen zijn meestal toevoegingen en aanvullingen van de verteller.^b

Ik-verteller en het presens

[1]

In *NMS* vertelt een ik-verteller wat hem tijdens een wetenschappelijke expeditie in het verleden is overkomen. Dit doet hij in de tegenwoordige tijd.^c Met het feit dat de verteller een ik-verteller zijn verhaal laat doen, benadrukt hij dat het gaat om de strikt persoonlijke kijk van de hoofdpersoon op de werkelijkheid die hij ondergaat. Er is sprake van een directe (impulsieve) vorm van

---

^aWaaruit Wittgenstein wordt geciteerd, is me niet duidelijk geworden, maar het lijkt wel zeker te zijn dat Alfred hoe dan ook een verkeerde uitleg van de bewering geeft: het verdwijnen van een oorzaak staat niet gelijk aan het vervluchtigen/het ongrijpbaar worden ervan. Aan de andere kant: begrip is nog geen weten. Hoe ik iets leer te begrijpen is niet na te gaan. Sterke koffie kan misschien aanzetten tot scherper denken en beter weten, maar zij kan niet in verband worden gebracht met een beter begrip van mij voor de gestoorde relatie tussen mijn beste vrienden.

Mocht het niet gaan om een letterlijke uitlating van Wittgenstein, dan toont het de weinig exacte wijze van discussiëren aan van de studenten onderling.

^bVan een andere aard zijn de anticipaties op Arnes dood. De verteller benadrukt zo de onontkoombaarheid van de toekomstige ramp.

^cDit leidt er volgens Fontijn (1973, blz. 174) toe dat de toekomst wordt ingeperkt: 'Het onherroepelijke voortschrijden van de tijd, de inperking van de toekomst wordt in de tegenwoordige tijd van de roman onbarmhartig vastgelegd met elke stap die wordt gedaan en met elke minuut die verstrijkt. Deze wedloop tegen de tijd speelt zich af tegen het decor van de niet ondergaande zon.'

vertellen.^a

[2]

Narratief is er een groot verschil tussen de zinnetjes 'Ik zie een leeuw' en 'Ik zag een leeuw'. In het eerste geval leef je direct mee, in het tweede geval is er al afstand geschapen en is er een deel van de spanning weggenomen. In het presens is er weinig tijd voor reflectie, alle nadruk ligt op de actie. Terwijl je in de verleden tijd wel kunt zeggen dat je de leeuw plotseling zag, kun je in het presens niet tegen iemand, die naast je loopt, zeggen 'Ik zie plotseling een leeuw'.^b Het *plotseling* is in dit geval een beoordeling achteraf door de verteller. Juist omdat een ik-vertelling in het presens heel direct is, zal de verteller vaak op een fijnzinnige manier moeten bijsturen, ook om de vertelling meer achtergrond en diepte te geven.^c

[3]

1. Blok (1971, blz. 12) stelt dat de visie binnen *NMS* (door hem omschreven als 'de principiële onbegrijpelijkheid van de werkelijkheid') het gebruik van het presens motiveert in verband met onze onwetendheid van het verleden:

En als het leven, en dus het verleden, niet is te begrijpen, mag ook het verleden niet zelfstandig gestalte krijgen. Zo is er alleen het nu, het presens, dat moedig wordt volgehouden. En wat belangrijk is: de lezer maakt dit ook volledig mee als zodanig: het spreek-moment is zijn leesmoment; het gebeurmoment en het referentiemoment vallen in hetzelfde nu.^d

^aIn dit verband is het belangwekkend dat de verteller in *NMS* een ik-verteller invoert die direct in de tegenwoordige tijd verslag doet. Hij vermijdt zo dat deze niet al te gemakkelijk om de waarheid heen kan draaien.

^bJe roept 'Een leeuw!' Een directe vorm van communicatie, die je trouwens in *NMS* niet zult aantreffen. *NMS* is en blijft een verhaal. Hierin zou deze uitroep worden omgezet in 'En dan zie ik plotseling de leeuw.' Een tussenvorm.

^cA.A. Mendilow (bij Blok 1971, blz. 168) heeft ten dele gelijk als hij stelt dat 'A narrative in the first person and written throughout in the present tense would, if it were possible at all, appear so artificial as to make any identification impossible. It would obviously be limited to sensations and thoughts and exclude all action. It would also obtrude the act of writing itself, and by specifying itself too closely in time would appear even more remote to the reader, for it would impress on him constantly the fact and the act of communication.' Alleen wanneer de verteller het heft in handen houdt, behoeft zo'n roman niet te verzanden in zuiver subjectief gemijmer en gepraat.

^dVoor een afwijzende kritiek op Blok: Raat 1989, blz. 219-220. Raat zelf (*ibid.*, blz 222) ziet een direct verband tussen het spiegelmotief en het vertellen in de eerste persoon tegenwoordige tijd: 'Het gelijktijdige vertellen, met een verteller die gefixeerd is op de eigen positie, vertoont een opvallende analogie met de situatie waarin iemand zijn spiegelbeeld gade-

Een wat eenzijdig beeld. De ik-verteller mag dan geheel in en vanuit het *hic ac nunc* leven, toch wordt hij voortdurend bijgestuurd door de verteller. Deze geeft de vertelling diepgang en toont aan dat ik-verteller zich bewust kan zijn van zijn situatie en dat hij probeert die te doorzien, ook door verleden en toekomst op te nemen in zijn overdenkingen. Dit zonder dat je kunt ontkennen dat veel van zijn invallen wel heel terloops zijn en dat ze van ogenblik tot ogenblik en afhankelijk van zijn stemming kunnen wisselen.

2. Bezwaar kun je ook maken tegen de formulering die Blok geeft van de visie binnen *NMS*. In *NMS* wordt niet aangenomen *dat* de werkelijkheid principieel onbegrijpelijk is, maar wordt eerder de vraag gesteld *of* zij onbegrijpelijk is. Een antwoord daarop blijft uit. Filosofisch geformuleerd: de vraagstelling in *NMS* is kentheoretisch en kritisch van aard, het antwoord niet ontologisch, maar pragmatistisch.

* Exegese. Filosofie en wetenschap [1]

[4]

Volgens Musarra (1983, blz. 82) geeft het presens de gelijktijdigheid van vertellen weer. Deze gelijktijdigheid gaat op haar beurt gepaard met 'een droge, rapporterende stijl, waar alleen de buitenkant van de fenomenen gefocaliseerd en vervolgens beschreven wordt. ./.. Kenmerkend voor de presenssituatie zijn nog de talrijke passages waar uiterlijke en innerlijke ervaringen stap voor stap gerapporteerd worden.'

Hier kun je nog aan toevoegen dat samen met het ongrijpbare en wijkende karakter van het *ik* (uitgedrukt in het gebruik van de ik-verteller),^a het gebruik van de presens de vertelling in zijn geheel aarzelend en vloeiend maakt.

Vertelling en verslag

[1]

Je kunt als getuige direct verslag doen van een gebeurtenis ('Goal!!', 'Goal!!', 'Schitterend!!', 'Prachtig!!') of je kunt er achteraf een verslag over schrijven: 'Uit de vrije trap scoorde hij een prachtig doelpunt.' In *NMS* lijkt het alsof de ik-verteller een direct verslag geeft, terwijl hij in feite verslag doet in de vorm

---

slaat.'

^aHet thema van het *ik* als index (-woord) is onderzocht door Gilbert Ryle. Deze spreekt trefend van 'the systematic elusiveness of I'. Pieron 2004 III, blz. 923.

van een vertelling (achteraf).^a

De opmerking van De Wispelaere (1967, blz.119) dat de afloop van de vertelling voor de ik-verteller niet bekend is,^b is dan ook niet opzienbarend. Immers, in geen enkele vertelling is een ik- of hij-verteller met het einde van het verhaal bekend. Alleen de vertelinstantie is daarvan op de hoogte. Deze vertelt achteraf een verhaal dat per definitie is afgerond.^c Daarbinnen kun je wel als personage direct een afgerond verslag doen van je wederwaardigheden. Er is dan sprake van twee narratieve niveaus, dat van de vertelinstantie/verteller en dat van de ik-verteller, ieder met hun eigen bereik.^d

Musarra (1983, blz. 8) stelt dan ook terecht dat het in *NMS* gaat om '[Een] ik-verteller, die achteraf zijn belevenissen in Noorwegen vertelt [en] doet alsof alles gelijktijdig met het vertellen gebeurt.'^e

Dit dan zonder dat hij bekend is met de afloop van zijn eigen verhaal.

[2]

Bij het lezen van *NMS* wordt het ook op een andere manier al snel duidelijk dat het naar de vorm om een vertelling en niet om een *direct* verslag gaat. Neem twee voorbeelden direct aan het begin van het boek:

-‘Onwillekeurig kijk ik op mijn polshorloge’ (1.1).

-‘Nu zie ik pas dat boven het hoofd van de portier een elektrische klok hangt’ (1.3).

In het eerste voorbeeld kun je pas achteraf constateren dat je iets onwillekeurig hebt gedaan, in een direct verslag zou je zeggen ‘Op mijn horloge zie ik...’ In het tweede geval zou je, als het zou gaan om een direct verslag, uitroepen ‘Hé, daar is een klok...!’^f

^aDoor *NMS* hardop te lezen kun je ontdekken of de verteller er in slaagt de ik-verteller werkelijk de levendigheid en directheid te geven waarmee een verhalenverteller zijn publiek weet te boeien. En dat blijkt niet het geval te zijn. Het blijft vaak bij boekentaal.

^bOok Raat (1989, blz. 219) stelt dat *NMS* geen achteraf vertelde roman is. Maar wat is het dan wel?

^cPieron 2014/1, blz. 5.

^dDe gelijktijdigheid van verhaal en direct verslag is in principe onmogelijk. Pieron 2014/1, blz. 5n.

^eVoor een afwijzende kritiek op Musarra: Raat 1989, blz. 217-219.

^fHet ‘Wilde ik om het gesprek te beëindigen van de rots afstappen?’ in 27.4 ligt in dezelfde lijn. In zulke gevallen redigeert de verteller het verslag van de ik-verteller en functioneert als een geheugen achteraf. Wat niet tegenstrijdig is, juist omdat het om een verslag gaat. In die

[3]

De vertelling in *NMS* heeft de vorm van een zakelijk verslag door de ik-verteller van dat wat zich direct in de werkelijkheid afspeelt. Dit in een taal die zich direct bindt aan de Encyclopedie.^a

Het betekent dat je het verhaal moeilijk allegorisch kunt interpreteren. Weliswaar wordt in *NMS* de rapporterende verteltrant van de ik-verteller aangevuld met een aanvullend, beschouwend commentaar van de verteller, maar dit voert niet tot een extra-dimensie of een tweede, parallelle laag.

Dupuis (1985, blz. 146-148, blz. 199, blz. 309) acht een allegorische exegese wel mogelijk, maar moet zich, om dit waar te maken, uiteindelijk beroepen op bronnen buiten *NMS* om. Een benadering die in strijd is met de behandeling van een (literaire) tekst als autonoom werk.^b

Meta-vragen

[0]

1. In *NMS* komt een aantal meta-vragen ter sprake, waarvan er één beslissend is voor deze studie. Door een verandering in narratieve structuur en plot verschijnt er na de negende druk aan de hand van de auteur Hermans, de redacteur van de roman,^c via een aantal aanvullingen en correcties in feite een nieuw boek. Een hardhandige ingreep, die een nadere analyse nodig maakt.

2. Maar vooraf eerst een minder ingrijpende kwestie. Achter in de roman wordt door de schrijver een artikel aangehaald uit het Algemeen Handelsblad van 3 oktober 1962, waarin wordt geschreven over een Nederlandse Himalaya-expeditie (blz. 251). Dit is onmiskenbaar een directe verwijzing naar het artikel dat Alfred in het vliegtuig leest. Maar narratief klopt dit externe gegeven niet. Alfred las op zaterdag de 16e juni de krant van 14 juni.^d

---

zin is het verhaal retrospectief en levert het geen problemen op (vs Raat 1989, blz. 212).

^aPieron 2014/1, blz. 279-280 [1-4].

^bVergelijk *ibid.* blz. 212, waar Dupuis naar aanleiding van het thema van de zusterwereld stelt dat je dit onderwerp binnen *NMS* alleen kunt begrijpen vanuit het gehele oeuvre van de auteur Hermans. Voor een afhandeling van deze zusterwereld binnen *NMS*: *ibid.*, blz. 225-227.

^cHermans is niet de redacteur van de vertelling, dat is de vertelinstantie.

^dDat de reis zich in de zomer en niet in de herfst afspeelt, wordt narratief indirect bevestigd door Alfred tegenover Oftedahl (9.12). In 28.3 stelt Alfred bovendien dat hij tegen het einde van de zomer terug naar huis moet. Trouwens, tijd en klimaat in *NMS* wijzen zonder enige

Er is sprake van een slordigheid die buiten de verteller omgaat. De schrijver/ auteur had deze (meta-) slordigheid kunnen vermijden door te stellen dat er later in het AH een *soortgelijk artikel* was verschenen als het artikel dat Alfred aan het lezen was. Maar eigenlijk is de gehele toevoeging overbodig.

[1]

Veel ernstiger wordt het als de auteur inbreekt in de roman zelf en de taak van de verteller overneemt. Dit gebeurt bij *NMS* na een externe kritiek waarin wordt aangegeven dat de naam *Hvalbiff* ('walvisvlees') in het Noors niet bestaat.^a De auteur schrapt nu *Hvalbiff* als personage en koppelt diens eigennaam als bijnaam aan *Oftedahl*.^b

Maar waarom vraag je je af. Het komt wel vaker voor dat in een verhaal de meest vreemde namen opduiken. Deze hebben hierbinnen hun eigen, specifieke bestaansrecht. Op dit punt moet je het verhaal nemen zoals het is. D. Lamping: 'We should also keep in mind that what is normal in the 'real' world is not automatically normal in the fictional world.'^c Narratief maakt het dan ook niets uit of een naam als *Hvalbiff* (een negatieve) werkelijkheidswaarde heeft.^d

[2]

Nu heeft de auteur van een literair werk er even weinig over te zeggen als wie dan ook.^e Toch meent Hermans als auteur van *NMS* dat hij dit recht wel heeft. Goed, dat leidt tot een literair-theoretische discussie. Maar ook al zou hij hierin zijn gelijk krijgen, dan nog is zijn ingreep radicaal en

---

twijfel naar de zomer.

^aHermans gaat in op een kritiek van Per Jordal. Deze schrijft hem in juni 1972: 'Hvalbiff is als Noorse naam volstrekt ondenkbaar, zelfs bij wijze van spreken voor een persoon in een satirische allegorie.' Tekstgeschiedenis D10m5.

^bNarratief staat dit trouwens niet vast.

^cBij Van Dalen 2112, blz. 245.

^dBij een vertaling ligt dit misschien iets anders. Zo kun je je omgekeerd indenken dat in een Nederlandse vertaling van een Noorse roman met een Nederlandse plot door Nederlanders de naam *De Kwal* niet serieus zal worden genomen (of hij nu in het Nederlands voorkomt of niet). De vertaler naar het Nederlands toe zal dan die naam licht kunnen veranderen (bv in *De Quael*), zonder dat dit noemenswaardige problemen oplevert. In de oorspronkelijke, Noorse versie kan *De Kwal* dan rustig blijven staan. Namen als *De Kok* en *Cocu* geven omgekeerd naar het Frans toe ook zo hun problemen.

^eVoor de positie van de auteur: Pieron 2014/1, met name blz. 5.

heeft verregaande consequenties.^a Door een personage weg te moffelen,^b ontstaat er een nieuwe vertelling.

Zelfs dit is nog daar aan toe, erger is het dat de nieuwe vertelling door de aanpassingen van de auteur inconsistent is (geworden) en dat zij door de interne lezer niet meer kan worden gevolgd.

[3]

Nu is het niet zo dat een schrijver -via de verteller- achteraf geen passende aanvullingen kan aanbrengen of (schrijf-) fouten mag verbeteren (zoals de drukker de zijne),^c maar het verhaal, met zijn narratieve structuur en zijn plot is in al zijn nuances onaantastbaar.

Het is dan ook ongehoord dat de auteur ons vraagt om de oude drukken van *NMS* te vernietigen,^d alsof hij daarmee zijn oorspronkelijke bron het zwijgen zou kunnen opleggen. Hij kan niet beweren -maar hij doet dit wel- dat het boek met de wijzigingen is gebeven wat het was,^e namelijk het boek zoals het ook bij de eerste druk had moeten zijn.^f Een sofisme, dat kant noch wal raakt.

[4]

De auteur gaat zelfs zo ver dat hij de externe kritiek expliciet in de roman verwerkt. Arne geeft Alfred uitdrukkelijk te kennen dat Hvalbiff geen Noorse naam is.

Alfred doorziet op zijn beurt de problemen die deze mededeling met zich meebrengt en vraagt zich aan het einde van het boek af of Hvalbiff niet een bijnaam is van Oftedahl.

---

^aHet feit dat de auteur zich meent te kunnen beroepen op andere schrijvers (bij de 15e druk, 1978) is niet bepaald overtuigend. En dat het herschrijven in fases plaats vond, maakt de operatie zelf niet erg inzichtelijk.

^bDit gebeurt in de tiende (1972) en twaalfde (1978) druk. Tekstgeschiedenis D10m5 en D12m7.

^cIn deze studie wordt een aantal ervan dan ook opgenomen, zoals uit de Explicatie blijkt. Het is een andere vraag of de vele, soms uitgebreide aanvullingen de roman op zich wel goed hebben gedaan. Maar het antwoord daarop eist een afzonderlijke analyse.

^dIn dit gedeelte wordt een onderscheid gemaakt tussen *NMS I* (de eerste druk) en *NMS II* (de tiende druk en later). Voor *NMS II* wordt geciteerd uit de 31e druk.

^eHet draait dan om wijzigingen in de narratieve structuur en in de plot. In de narratieve structuur van *NMS* wordt door de auteur een subject (Hvalbiff) verwijderd en in de plot wordt Alfred een nieuwe doelstelling toebedacht (die hij bovendien weigert uit voeren).

^f*NMS* 31e druk, zonder paginanummer. De uitspraak staat oorspronkelijk in de 15e druk.

En omdat Alfred niet van plan is om voor zichzelf en voor de interne lezer uit te zoeken hoe de vork in steel zit, lijkt het niet onredelijk om als externe lezer zijn taak over te nemen. Indien er een uitleg van *NMS II* mogelijk zou zijn die duidelijk maakt dat de naam van Hvalbiff ook nu nog zonder tegenspraak binnen de vertelling past, dan heeft de auteur er in ieder geval voor gezorgd dat er een nieuwe vertelling is ontstaan onder de visie van een nieuwe verteller. Is dit niet het geval, des te erger.

[5]

De vraag is dus of je de nieuwe tekst (*NMS II*) zonder problemen kunt lezen. Met als narratief kerngegeven het feit dat in de oude tekst (*NMS I*) Hvalbiff als personage een vanzelfsprekende plaats inneemt, maar dat hij in de nieuwe tekst een fantoom is. Hvalbiff is -volgens de veronderstelling van Alfred- *niet een afzonderlijk personage, maar hij is Oftedahl*.^a

[6]

Deze hypothese zal nader worden onderzocht aan de hand van een vijftal items.

1. Het bezoek van Alfred aan Nummedal in Oslo^b

Nummedal verwijst Alfred naar Hvalbiff, maar hij zou volgens de hypothese in feite Oftedahl op het oog hebben gehad. Deze veronderstelling is mogelijk, maar niet erg waarschijnlijk. Zo'n interne toespeling maak je niet tegenover een buitenlandse student. Zeker niet als tachtigjarige.

2. De ontmoeting tussen Alfred en Oftedahf^c

-Alfred ziet Oftedahl aan voor Hvalbiff. Dit komt overeen met de Alfreds veronderstelling.

Die gaat evenwel niet op voor het vervolg, waar Oftedahl opmerkt: 'Hvalbiff is niet aanwezig, ik ben Oftedahl. Kan ik u helpen?' Dit klopt alleen als Oftedahl

---

^aVan Dalen 2112, blz. 250: 'Here, the foregrounding of the unintelligibility of the name *.I.* is key to the interpretation of the whole novel.' Maar dat geldt voor *NMS II*. Van Dalen komt er niet aan toe om een vergelijking te maken tussen de Engelse *NMS II* en de Nederlandse *NMS I*, waar het voorkomen van deze naam helemaal niet onbegrijpelijk is en daarom dan ook niet van betekenis is voor de interpretatie van de roman in zijn geheel.

^b6.1 (*NMS I*, blz. 27, *NMS II*, blz. 32).

^c9.6 (*NMS I*, blz. 43, *NMS II*, blz. 52).

het spelletje rond zijn bijnaam direct meespeelt,^a maar dat is onwaarschijnlijk.^b Hetzelfde geldt voor zijn vraag 'Waarom wilt u Hvalbiff spreken?'^c

-Oftedahl merkt op dat Hvalbiff eventjes in Trondheim is geweest en daarna is teruggegaan naar Oslo^d en kort daarna (9.15) zegt hij dat Hvalbiff er gelukkig niet is.^e In beide gevallen strookt dit met Alfreds hypothese, als je tenminste aanneemt dat het spelletje doorgaat.

Dit spel zet zich vervolgens voort tot het einde van de roman, waar Alfred dan ook verzucht 'Wat zullen de anderen mij uitgelachen hebben achter mijn rug...'^f

3. *Het dialogje tussen Arne en Alfred in Alta*^g

Hierin wordt de naam *Hvalbiff* in door de auteur in *NMS II* vervangen door een *onverstaanbaar*:

NMS I

NMS II

Arne: -Wie heb je daar gesproken? Hvalbiff? (onverstaanbaar)?^{hi}

^aVan Dalen (2112, blz. 252) gaat ervan uit dat Oftedahl wraak neemt voor het feit dat Alfred hem -geheel onschuldig- Hvalbiff noemt. Maar zij laat een verdere analyse van de teksten 'Hvalbiff' na en vergeet zo te vermelden dat hij blijkbaar niet de enige is die dan die bezig is om in Oftedahls naam wraak op Alfred te nemen.

^bHet wordt wel erg vergezocht als je zou beweren dat Oftedahl met zijn antwoorden wil vermijden dat hij zou moeten zeggen dat Hvalbiff zijn bijnaam is. Hij begrijpt ook wel dat hij zich belachelijk zou maken als bekend zou worden dat hij dit over zijn kant zou hebben laten gaan. Met een lichte vorm van ironie in de richting van Nummedal had hij gemakkelijk een passend antwoord kunnen geven.

^c9.6 (*NMS I*, blz. 43, *NMS II*, blz. 51).

^d9.6 (*NMS I*, blz. 44, *NMS II*, blz. 52).

^eZeker in dit geval is het onwaarschijnlijk dat Oftedahl zoiets over zichzelf zal zeggen.

^f*NMS II*, blz. 282. Daar is trouwens helemaal niets van te merken. Ook de verteller doet geen enkele suggestie in die richting.

^g13.4 (*NMS I*, blz. 69, *NMS II*, blz. 80).

^hAlfred verstaat op een gegeven moment de naam van Mikkelsen niet direct (deze mompelt en spreekt slecht Engels), maar dat levert geen problemen op: gewoon nog een keer vragen (17.5). Zeker na het tweede gemompel van Arne wordt het heel onwaarschijnlijk dat Alfred niet zou reageren met een 'Hé, praat is wat duidelijker, over wie heb je het nou eigenlijk?'

ⁱTegen de hypothese in gaat de scène waarin Alfred in *NMS II* tegenover Arne de naam Hvalbiff gebruikt of het gewoonste zaak van de wereld is (16.2). Na het dialogje wordt hij iets voorzichtiger.

Alfred: -Hvalbiff was er niet.^a

Arne: -Hvalbiff is de aartsvijand van Nummedal. (onverstaanbaar)

Alfred -Dat zeiden ze in Trondheim ook al.

‘(Onverstaanbaar)’ staat volgens Alfreds hypothese voor Oftedahl. Nu is Arne nooit onverstaanbaar, de naam Oftedahl kan voor Alfred bovendien bijna niet onverstaanbaar zijn geweest, hij kent die te goed.^b

Hoe dan ook, Alfreds antwoord op Arnes vraag zou in ieder geval anders moeten luiden dan nu in *NMS II* staat: ‘Ik versta je niet! Oftedahl?’ (dit zeker na de tweede keer!).^c

Aan de andere kant, als Alfred de naam (Oftedahl) wel had verstaan, zou hij hebben geantwoord: ‘Nee, met Hvalbiff’. ‘En ook deze wijziging zou de oorspronkelijke tekst (*NMS I*) ingrijpend hebben veranderd: er was narratief een nieuwe tekst ontstaan,^d omdat Arne daarop had geantwoord in de trant van ‘Maar dat is toch hetzelfde’, met een heel andere voortgang van het gesprek. Nee, het hele dialogetje wordt in *NMS II* een lachertje. Zo slaat het *Hvalbiff was er niet* nu nergens op.

De slotzin maakt het geheel bovendien nog curieuzer. Alfreds reactie is immers onmogelijk omdat hij niet weet over wie het gaat, de naam, hoe die ook luidt, is immers onverstaanbaar...!

4. Het gesprek tussen Alfred, Arne en Qvigstad op de derde dag

In deze scène (31.2) grijpt de auteur definitief in en corrigeert de verteller. *Hvalbiff* is een naam die in het Noors niet voorkomt. Daarom kan hij als personage gewoonweg niet hebben bestaan. Alfred had het helemaal mis. Hij heeft het misschien niet goed verstaan (hoewel hij de naam vele malen heeft horen

---

^aWaarom doet Arne of zijn neus bloed en grijpt hij niet in -zoals hij 31.2. wel doet- en zegt hij niet gewoon dat er geen Hvalbiff is, maar dat het om een bijnaam gaat? Simpel genoeg, omdat in 31.2 de tekst door de auteur gemakkelijker kan worden aangepast. Maar de logica binnen de vertelling raakt op deze manier geheel zoek.

^bHet is ook opvallend dat Alfred zonder aarzeling de naam Hvalbiff blijft gebruiken (30.4), terwijl hij toch moet vermoeden dat er iets mee aan de hand is. In *NMS II* wordt de tekst dan ook op enkele punten voorzichtig aangepast.

^cHet is ook mogelijk dat Arne op onverstaanbare manier niet antwoordt met *Oftedahl*, maar met bv *Kvale*. Deze zou dan het hoofd zijn geweest van de geologische dienst. Maar als je deze naam invult, loopt het dialogetje nog voor geen meter: Arne kan nooit (onverstaanbaar) hebben geantwoord ‘Kvale is de aartsvijand van Hvalbiff’, want dat is immers Oftedahl. Bovendien loopt het gebruik van *Kvale* ook spaak op plaatsen als 6.1 en 31.1.

^dEn dat wil de auteur hoe dan ook voorkomen.

uitspreken).^a En zo wordt ook Alfred vaagjes in het complot betrokken. Want dat is het geworden. Iedereen -ook Arne-^b doet mee aan een flauwe faculteitsgrap.^c En hierin wijkt *NMS II* beslissend af van *NMS I*.

5. Twee instituten

In *NMS I* bestaan er twee geo-wetenschappelijke instituten, het geofysische van Oftedahl^d en het geologische van Hvalbiff.^e Nummedal verwijst Alfred naar het laatste (6.1). Hieruit blijkt dat Hvalbiff niet dezelfde is als Oftedahl.^f In *NMS II* blijft dit staan! En dat betekent dat òf de hypothese van Alfred niet opgaat, òf dat Nummedal Alfred met opzet naar het verkeerde instituut stuurt. Dit laatste is onwaarschijnlijk omdat Nummedal uitdrukkelijk naar de geologische dienst verwijst.^g Was er kwade opzet in het spel geweest, dan had hij hem naar de geofysische dienst gestuurd (met een zekere Hvalbiff aan het hoofd). Tegen de hypothese in gaat ook de opmerking van Mikkelsen (30.4) dat zijn foto's uit het instituut van Hvalbiff komen, omdat dan de gelijkstelling van Hvalbiff en Oftedahl wegvalt: Oftedahl en diens instituut gaan niet over de foto's.

[7]

Hoe je het ook keert of wendt en hoe kunstig de auteur ook probeert het Hvalbiff-fantoom een plaats te geven, het is onmiskenbaar een feit dat door de actie van de auteur de oorspronkelijke roman geweld wordt aangedaan. Je moet zelfs stellen dat er nieuwe roman ontstaat die zich afspeelt in een andere moge-

^aIn *NMS II* wordt tegen het einde in een toevoeging nog eens bevestigd dat Alfred de naam Hvalbiff goed heeft verstaan: 'Ja, zo klinkt die naam, ik hoor het goed' (44). En iets later: 'Hvalbiff, zei Nummedal. Geen vergissing mogelijk.' De auteur scheidt zo nog meer verwarring in een poging om zijn rammelende aanpak te versluieren.

^bUit het dialogje kun je opmaken dat Arne er in *NMS II* blijkbaar vanuit gaat dat Alfred wel weet dat Oftedahl en Hvalbiff een en dezelfde zijn.

^cInclusief het faculteitssecretariaat (43), en dit terwijl Nummedal al met emeritaat gaat.

^dOftedahls dienst heeft niets te maken met de luchtfoto's en dat weet Alfred.

^eDit is bezig met een verhuizing naar Trondheim. Beide diensten vinden onderdak in één (nieuw) gebouw.

^fBovendien hoort Alfred op zijn terugtocht telefonisch vanuit Trondheim (43) dat Oftedahl en Hvalbiff er *beiden* niet zijn. De toevoeging in *NMS II* 'of hoe hij mag heten' achter *Hvalbiff* biedt geen uitkomst en is niets anders dan een rookgordijn. De plot rammelt aan alle kanten. En dat terwijl er in *NMS I* geen problemen zijn.

^gNogmaals uitdrukkelijk in 44. Ook hier noemt Nummedal Hvalbiff nog steeds de directeur van de *geologische* dienst.

lijke wereld met een andere verteller en met daarin een nieuwe raadselachtige plot.

Een plot die volstrekt ondoorzichtig is. Een nader onderzoek van Alfred naar het Hvalbiff-fantoom had hem naar Oslo gevoerd. Daar had hij al gauw ontdekt dat er òf een Hvalbiff aan de universiteit (*NMS I*) werkte òf dat de naam Hvalbiff een bijnaam was voor Oftedahl (*NMS II*). In het eerste geval levert de plot geen enkel probleem op, in het tweede geval is ze tegenstrijdig in opzet en vooral klungelig in uitwerking. Had de vertelinstantie van *NMS I* een raadsel rond Hvalbiff en zijn naam willen inbouwen -en was daar reden voor geweest-, dan had zij dat veel verfijnder en uitdagender gedaan.

EXPLICATIE^a

DE PROLOOG

Oslo

hoofdstukken 1-7

parafraze

Donderdag 14 juni 1962.^b Alfred maakt een afspraak^c voor een bezoek aan professor Nummedal op de volgende dag.^d

Hij wordt door de portier van het universiteitsgebouw doorgestuurd naar de kamer van de hoogleraar.^e Van hem verwacht Alfred dat hij luchtfoto's heeft die hem kunnen helpen bij zijn onderzoek naar de aanwezigheid van meteorieten in Finmarken.^{f,g}

De conversatie met de hoogleraar verloopt stroef, de gesprekken worden onderbroken door lange stiltes, dit naast beschouwingen van de professor over de (Nederlandse) geologie en over wetenschap in het algemeen. Vooral de Nederlandse geologen krijgen ervan langs. Geologie is in Nederland niets anders dan een Verfallene Wissenschaft, een wetenschap waar louter krenten worden gewogen en zandkorreltjes geteld. Een echte geologische wetenschap stelt de grote problemen aan de orde waar onze tijd voor staat.

* Exegese. Filosofie en wetenschap [2]

En zo levert de ontmoeting niets op: de foto's zijn er niet.

Als Nummedal vervolgens voorstelt om hem de omgeving van te laten zien, durft Alfred niet te weigeren uit angst hem te bruuskeren.

^aIn de samenvatting wordt uitgegaan van de alinea-verdeling uit de eerste druk van 1966.

^bVrijdag de 15 juni is de datum waarop Alfred een afspraak heeft met Nummedal. Vrijdag 15 juni valt volgens de eeuwigdurende kalender in 1962.

^cHet tonen door Alfred van de brief van Nummedal aan Sibbelee is trouwens bluf, hierin wordt alleen de vrijdag als *mogelijke* datum genoemd, hij is niet vastgelegd. Aan de andere kant is de afspraak met de secretaresse voldoende. Het zwaaien met de brief was helemaal niet nodig geweest.

^dHet is niet duidelijk of Alfred vanuit Nederland heeft gebeld of dat hij de 14e al in Oslo was. Het eerste lijkt het meest voor de hand te liggen omdat de datum niet precies vaststond.

^eDe namen Alfred en Issendorf duiken pas later in het verhaal op: *Alfred* onder het kaartje dat hij Sibbelee stuurt. Het is de eerste keer dat hij zijn voornaam in de persoonlijke sfeer kan gebruiken (6.5). *Issendorf* als familienaam wordt voor het eerst genoemd in verband met de meteoriet die straks zijn naam zal dragen (8.5).

^fDe brief van Nummedal aan Sibbelee speelt een opvallende rol. Hij is voor Alfred het bewijs van de slechtheid van de twee Noren, maar vooral ook een waarborg van zijn gelijk: ze zouden eens kunnen denken dat hij de boel wilde bedriegen! Zie verder: Uitleg [6]. De opmerking over de brief is trouwens een aanvullende notitie van de verteller.

^gEva noemt Alfred tegen het einde van het boek een expert op het gebied van meteorieten, maar door het boek heen krijg je niet de indruk dat hij er studie van heeft gemaakt en dat hij bij voorbaat weet hoe ze er (precies) uit zouden moeten zien.

Later, op de dertiende trede van de trap, gaat Nummedal verder met zijn wat kriegele kritiek en laat hij Alfred fijntjes weten dat je als onderzoeker inzicht moet krijgen in en vertrouwd moet zijn met je natuurlijke omgeving. Hoe kun je ooit iets (leren) begrijpen van de tektoniek als je uit een land komt zonder één berg, een land waar je geen vaste rots onder de voeten hebt? Een steek onder water.^a En gaat Nummedal verder: hoe kun je ooit op een gebied dat eigenlijk de vissen toebehoort een wereldbeschouwing bouwen die uitgaat boven een filosofie van het zelfbehoud?

Eenmaal buiten begeven beiden zich naar een wat eens een deftig restaurant moet zijn geweest, maar dat nu is omgebouwd tot een eetgelegenheid in goedkope USA-stijl.^b Hier bestelt de professor tevergeefs gravlaks.^{cd} Ondertussen raken beiden verzeild in een klucht, met dienstertjes/frøken in het centrum van de handeling en met als terzijde een Noor ('vierkant hoofd, daarin volmaakt ronde brillenglazen') met een hang naar de vreemde. Jammer genoeg beleeft Alfred er weinig plezier aan, hij blijft maar sikkeneurig. Hij gaat gebukt onder een diepe, vermoeiende angst om onder twee ogen de verklaringen van de professor te moeten aanhoren. Een ademloos 'ja, ja' en 'natuurlijk' zijn zijn enige reacties, ook op de latere uiteenzettingen van Nummedal.

Tijdens het tochtje in een treintje de bergen in vervalt Alfred in een doolhof van mijmeringen waarin de onuitsprekelijke onbegrijpelijkheid en meelijwekkendheid van Nummedal vol venijn worden geportretteerd, met zelfs een goddelijk oordeel als apotheose.

In eerste instantie schrijft Alfred de situatie waarin hij is terecht gekomen toe aan Sibbelee, maar dan, plotseling, dringt het tot hem door dat hij het ehech van die dag zichzelf moet aanrekenen: hij had Nummedal te voet moeten vallen en hem de hemel in moeten prijzen.^e

Gedurende de excursie lijkt het wel of Nummedal echt met zijn kleinkind op stap is. Hij is vol energie en loopt als de beste. Alfred daarentegen verveelt zich dood en doet spelletjes met de opgerolde kaart.

Dan de toren op, de kaart uitgerold (maar onderste boven) en het college gegeven. Een wereldberoemd panorama. Dit zien en dan sterven door je naar beneden te storten.^f Had hij de kaarten maar te pakken gekregen, hoe had hij van deze tocht kunnen genieten. [Maar ook dat is maar de vraag: hij had dan zijn vliegtuig willen halen.]

Na het uitstapje neemt Nummedal abrupt afscheid van Alfred. Wel voegt hij hem, na sterk aandringen van diens kant, nog toe dat er in Oslo geen luchtfoto's voor het veldwerk zijn,^g die kan hij

^aEerder (2.4) had Nummedal hem dat ook al ingewreven: ieder land zijn eigen geologen, in het buitenland werken levert alleen maar moeilijkheden op.

^bDe muziek is er dan ook naar: het MJQ in een nummertje easy listening het kwartet onwaardig. Ook lijkt het duidelijk dat je in een restaurant als dit geen gravlachs zult kunnen krijgen.

^cIn de tiende druk werd *gravlachs* vervangen door *gravlaks*. Toch is *gravlachs* ook een juiste spelling (vergelijk het Duits en Engels).

^dVerschure 1993: 'De Noorse gravlaks is géén gekuilde zalm, zoals mijn Noorse vrienden mij vurig verzekerden. De Zweedse surströmming was dit wél. Maar tegenwoordig komt die zalige, kleine, gegiste, sterk riekende Oostzeeharing óók niet meer ècht uit een kuil, maar uit een roestvrijstalen ketel!' Gravlaks ziet Alfred pas op zijn terugweg (maar hij zal hem/haar niet proeven).

^eWat hem, gezien Nummedals eerdere reacties, trouwens weinig had geholpen.

^fBijna ongemerkt komt het denkbeeld van de val voor het eerst ter sprake.

^gWeer zo'n slordigheid in de communicatie: wel luchtfoto's, maar niet de luchtfoto's die Al-

alleen in Trondheim krijgen.^a Dan vraagt hij Alfred uitdrukkelijk om hem op de terugweg te komen opzoeken. Zijn aftocht is indrukwekkend.

Alfred komt na een lange dwaaltocht^b aan bij zijn hotel en schrijft daar een cliché-kaartje aan Sibbelee (in plaats van een confronterende klaagbrief). En zo komt er een einde aan een nutteloze dag, waar hij ten slotte zelfs een glaasje whisky moet ontberen.^c

Onder de douche vandaan,^{de} mijmert hij, tijdens en na een wetenschappelijk praatje op de radio, over zijn jeugdige liefde voor de fluit en over de geslaagde poging van zijn moeder om hem van een muzikale carrière af te houden.^f

* Exegese. Het gezin Issendorf [2]

Die nacht kan hij niet slapen^g en al om vijf uur controleert hij minutieus zijn bagage en zijn kamer. Minutieus is hij in alles.^h Altijd voorbereid, het toeval uitbannend, bang om te zullen falen. Het zal hem niet overkomen dat hij, zoals zijn vader, in een ravijn dood neer zal storten. En zelfs als hij uit zou glijden, zal hij nog weten wat hij moet doen.ⁱ

Dan mijmert hij weg via het spiegeltje van zijn kompas en overdenkt de drie stadia die mensen volgens hem doorlopen.

* Exegese. Alfreds mensbeeld: de drie stadia

uitleg

[1]

De portier is een invalide. Op het eerste gezicht lijkt dit een objectieve mede-

fred kan gebruiken. Sibbelee was blijkbaar niet goed op de hoogte. Later blijkt ook de communicatie tussen Oslo en Trondheim spaak te lopen (9.6).

^aIn de 10 druk gewijzigd van Drontheim in Trontheim, in de 23e druk in Trondheim.

^bEen voorafschaduwning van zijn latere, fatale dwaaltocht (en bovendien een aanduiding van zijn queeste in een meer algemene betekenis).

^cPas in het vliegtuig terug naar Nederland zal hij de schade kunnen inhalen.

^dDeze scène loopt vooruit op de baad- en zwempartij aan het einde van 36. Daar met een (voorlopig) bevrijdende uitwerking. Hier mist mis je die.

^eSoms zijn de opmerkingen van Alfred zo specifiek dat de zin ervan je ontgaat. Zo bv het 'een handdoek over mijn handen'. Een associatie van schamen met meten, gekoppeld aan schaamlap, lijkt te geforceerd.

^fLater (35.8), in zijn droom over het meisje en de fluitist, komt dit thema uitdrukkelijk terug. Daar ziet hij (zichzelf als) een beroepsfluitist, iemand die hij graag had willen worden.

^gHet begin van een periode van voortdurende slapeloosheid.

^hAlfred geeft een voorbeeld. Hij noteert in zijn notitieboekje dat hij een stalen meetlint moet kopen in Trondheim en voegt daar nog aan toe: 'Stalen meetlint schrijf ik onder Østmarkneset, het adres van de Geologische dienst.' Nauwgezetheid die hem er niet van weerhoudt om het meetlint voor de tweede keer te vergeten. Pas in Tromsø denkt hij eraan. Alfred noemt zich vergeetachtig (34.2), maar dat valt wel mee, hij is eerder bang om iets te vergeten (29.7).

ⁱEen eerste verwijzing naar het kernthema van de (dodelijke) val.

deling van de verteller te zijn, een mededeling die je nieuwsgierig maakt. Je vermoedt dat de portier narratief een gewichtige rol zal spelen en dat diens invaliditeit van belang is voor het verdere verloop van het verhaal. Ook verwacht je dat hij ondanks zijn handicap zijn functie goed kan vervullen, anders was hij vast niet aangenomen.^a

Maar al snel wordt het duidelijk dat de mededeling wordt gedaan door een ik-verteller, Alfred. Zij krijgt vervolgens al snel een subjectieve en geladen inhoud. Maar dit niet alleen, als Alfred ontdekt dat de portier aan een oor gewond is, geeft hij zich direct al over aan sensationele beelden van ontploffingen en neerstortende vliegtuigen. Ook de verminkte hand van de portier houdt hem sterk bezig, zijn analyse is cynisch, het gevoel erbij misprijzend (hij gebruikt het minachtende *nagelloze stomp* en het gevoelloze *verminking* tweemaal direct na elkaar).^b

Dat Alfreds mond open valt nadat hij heeft gezien op welke manier de portier de tijd vaststelt,^c komt, tenslotte, niet voort uit bewondering voor diens vernuft, maar uit verbazing om het kunstje dat hij ziet.^{de}

[2]

Ook als Alfred nuchter formuleert en analyseert, moet je oppassen. Zo staat er in de tweede zin ‘Op zijn eikenhouten bureautje staat alleen een telefoon en hij zit voor zich uit te staren door een goedkope zonnebril.’ Een schijnbaar neutraal-dekkende beschrijving van de situatie, hoewel de opmerking tendentius is: het lijkt erop of de portier daar maar wat zit. Maar toch, een blinde portier heeft, vaak eerder dan een ziende, in de gaten dat er iemand binnenkomt en aan de balie gaat staan.

---

^aWe weten niet of er nog andere mensen werkzaam waren die bv de rondgang deden en de ingang in de gaten hielden.

^bOok duim en nagel obsederen hem mateloos: vier keer snel na elkaar gebruikt hij beide woorden.

^cDe tijd speelt in dit gedeelte (maar ook later tijdens de tocht) een belangrijke, ordenende rol: *de klok regeert*, het horloge biedt zelfs aan een blinde uitkomst, maar ook: een grens is overschreden op het moment dat de klok door Alfred tijdens de heenreis wordt teruggezet, de tocht is dan definitief begonnen.

^dLater, tijdens de Tocht, zou Alfred blij zijn geweest met het stevige en onwrikbare exemplaar van de portier. Zijn eigen luxe-horloge laat hem al snel in de steek.

^eDe uiteenzetting over de portier bereidt je voor op een procédé dat je in *NMS* voortdurend tegenkomt: je wordt op het verkeerde been gezet, vaak merk je dat je verwachtingen niet uitkomen. Voorbeelden: Alfred vergeet niet zijn meetlint te kopen, de luchtfoto's dagen wel op, Alfred verdwaalt op de terugweg niet, de ontmoeting met Nummedal aan het einde verloopt tegen de verwachting in vriendelijk en overtuigend.

Ook heeft Alfreds *staren* een negatieve strekking. Hoe kun je van buitenaf trouwens door een zonnebril heen zien of iemand staart? Objectiever was het geweest om te schrijven: *en hij zit daar rustig en in gedachten verzonken voor zich uit te kijken (verrassend genoeg) met een eenvoudige zonnebril op.*^a

[3]

De portier wordt door Alfred afgedaan als een druktemaker die alleen maar tot eenvoudig werk in staat is. Toch zal de interne lezer tot een tegengesteld oordeel komen: de portier heeft zijn gast keurig ontvangen en te woord gestaan. Er is niets op hem aan te merken.^b Zelfs zijn blindheid weet hij te overwinnen. Alfreds *dank u* was dan ook terecht. Medelijden is niet op zijn plaats, alleen enig geduld en enige beleefdheid.

Alfreds binnenkomst was in tegenstelling met ontvangst door de portier nogal plomp, er kon zelfs geen groetje af.^c En dat de portier hem direct op zijn nummer zet ('Goodday, sir'), gaat volledig langs hem heen.^d

[4]

Kan een blinde een blinde leiden? Zullen zij niet beiden in een put vallen? (Lucas 6:39).

Met de openingszin *De portier is een invalide* wordt de toon gezet. Zij roept spanning op en kan heel goed de titel zijn van een ouderwetse detective. Maar ook is zij, lijkt het, een eye-opener voor de rest van het boek. Wat zal de toekomst brengen wanneer het boek begint met een blinde en invalide portier als de bewaarder van het Huis?

Hetzelfde kan in iets andere bewoordingen worden gezegd van de aloude Nummedal. *Blinde chef van de blinde portier*: het belooft, zo te zien, weinig goeds voor de rest van het verhaal.

Maar toch, het is niet zo dat een blinde de wereld om zich heen niet zou kunnen leren kennen, zoals het ook niet betekent dat iemand die verdwaald is, de juiste weg niet zou kunnen (terug-) vinden.

De portier en Nummedal geven dan ook het goede voorbeeld, hoewel Alfred

---

^aOok het 'goedkope' is neerbuigend en denigrerend.

^bZo kent hij de tijden waarop de mensen in het gebouw ongeveer aanwezig zijn.

^cDat Alfred ook vriendelijk kan groeten, blijkt later op weg naar Trondheim (8.1), maar ja dan gaat het om een stewardess.

^dMettertijd (31.3) zullen ook Alfreds tochtgenoten zich nogal geringschattend over de portier uitlaten.

dat niet wil inzien.

[5]

De openingsscène is geraffineerd opgebouwd. Tot aan het ‘Onwillekeurig...’ kan de vertellerssituatie nog alle kanten op. Je verwacht óf een hij-verteller óf een ik-verteller die in de verleden tijd zijn verhaal vertelt.

Het ‘Nu zie ik pas...’ zorgt dan narratief voor een verrassing: de ik-verteller spreekt in het presens, voor een vertelling een ongewone aanpak.

[6]

Met het onmiddellijke vervolg hiervan

Alsof ik de verminkte man zelfs geen schim van een vermoeden geven wil dat ik hem bedrieg, haal ik de brief te voorschijn.^a

geeft de verteller de lezer daarna op subtiële manier een kijkje in de manier waarop de ik-verteller, Alfred, kan redeneren.

Deze overhandigt de brief van Nummedal aan de portier^b met de mededeling dat de datum van het bezoek al eerder was vastgelegd.^c Logisch zou nu zijn geweest als hij dit voor zichzelf had gerechtvaardigd met een ‘*Omdat* ik de man geen schim van vermoeden wil geven dat ik hem bedrieg, haal ik de brief te voorschijn.’ Maar verrassend genoeg haalt Alfred deze heldere gevolgtrekking met zijn ‘alsof’ geheel onderuit. Hij wil juist wel dat de portier vermoedt dat Alfred hem bedriegt. Maar waarom zou de portier Alfred moeten wantrouwen?^d

[7]

En dan de eerste dwangvoorstelling van Alfred: het (automatisch) tellen van de treden van een trap.^e Een teken van het OCS, een obsessieve drang om

---

^aAlsof, schim, vermoeden en bedriegen samen in één korte bewering, bovendien nog gekoppeld aan *verminking*.

^bZie verder: Narratieve structuur. Vertelling en verslag [2].

^cDat Nummedal ouder begint te worden, blijkt uit het feit dat hij meent dat er in een bepaald restaurant gravlaks wordt geserveerd. Maar dat zal jaren geleden zijn geweest. Het is dus ook heel goed mogelijk dat hij de afspraak met Alfred is vergeten. Dat betekent trouwens wel dat de communicatie tussen de hoogleraar en zijn secretaresse bepaald niet optimaal is geweest.

^dAls er geen sprake is van paranoia, dan creëer je haar maar.

^eAlfred stelt aan het einde van het verhaal (46) dat het tellen van zijn voetstappen hem uit-

bepaalde handelingen uit te voeren.^a Zo herhaalt Alfred tevoren de zinnestelsels die hij wil gaan zeggen bij binnenkomst van Nummedal's kamer.^b

Het OCS kan wijzen op een persoonlijkheidsstoornis, zeker wanneer je je, zoals Alfred, van deze dwang bewust bent, maar haar blijkbaar niet als iets abnormaals beschouwt.^c

De eerste indruk die Alfred maakt is ook voor het overige niet bepaald opwekkend: hij is ongeduldig en neerbuigend.

[8]

-Waar zijn die kaarten...
-Hier heb ik de kaart al.
-Welke kaart?^d

Wanneer Alfred de schemerige kamer van Nummedal binnenkomt en hij nog weinig kan zien, raakt hij direct in verwarring en roept als een klein kind 'Where are you, professor Nummedal?' Volledig onnodig, want zo donker is het er vast niet geweest. En om dan daarna te vragen of het de professor zelf wel is, komt ook nogal klungelig over.^e

Nummedal reageert met een vriendelijk, maar ook wat afhoudend 'Yes?' en staat half op om Alfred te begroeten. Waarbij Alfred meent te weten dat die poging niet helemaal (!) gemeend is. Een knap geval van mensenkennis, zou je zeggen, hoewel dit inzicht eerder een lichte vorm van paranoia lijkt te zijn.

[9]

eindelijk in staat heeft gesteld om zonder kompas thuis te komen. Eerder had hij al verteld dat hij dit tellen tot een gewoonte had gemaakt (7.5).

^aDe obsessieve-compulsieve stoornis uit zich volgens de boekjes als ritueel gedrag dat moet voorkomen dat je in penibele situaties terecht komt of dat je jezelf benadeelt.

De oorzaak ervan kan liggen in een verstoring van de communicatie tussen delen in de frontale hersenen of in een dysfunctie van neurotransmittersystemen. Zo zouden een tekort aan of een onderproductie van serotonine en/of een verhoogd dopamine-niveau een rol kunnen spelen (Wikipedia).

^bAls het hem niet direct van pas komt, telt hij trouwens even losjes als ieder ander: het flatgebouw in Trondheim is tien of twaalf verdiepingen hoog. Tien of twaalf? Ook het aantal stappen vanuit het vliegtuig naar zijn moeder en Eva toe ligt, althans volgens latere drukken, niet vast.

^cWikipedia. Vreemd is het trouwens ook dat hij niet kan slapen in een kamer met donkere gordijnen omdat hij (toch) weet dat het buiten geen nacht is. Om tijdens de tocht te slapen met een oogkapje voor was voor hem dan ook blijkbaar geen optie geweest.

^dAlfred krijgt te maken met heel wat kaarten, ook later onderweg (bv 12.1, 18.2). Maar de enige die hij zoekt, krijgt hij niet te zien.

^eBeter: 'Professor Nummedal, vermoed ik?' of 'O, u bent vast professor Nummedal!'

Daarna wordt het al snel duidelijk dat Nummedal helemaal niets van Alfred en zijn komst lijkt af te weten. En de inhoud van het bureaublad zegt Alfred genoeg over hoe het met de hoogleraar is gesteld: hij heeft weinig van hem te verwachten. Wat ook blijkt als de luchtfoto's ter sprake komen.

Bovendien wordt het Alfred duidelijk hoe weinig Nummedal op heeft met de Nederlandse geologie en haar vertegenwoordigers. Maar Nummedal blijft beleefd, Alfred ook, uit zelfbehoud. Hij zit in de problemen.

En dat wordt hem door Nummedal indirect flink ingewreven: 'Ik ken heel wat geologen die gingen zoeken op plaatsen waar niemand nog had gezocht - alleen omdat iedereen al wist dat er toch niets te vinden was... En zij vonden er evenmin iets.' Een profetische uitspraak, een Teiresias waardig. Later voegt Nummedal er nog aan toe dat (Nederlandse) geologen het maar beter in eigen land kunnen zoeken (2.4).

[10]

De roep *Waar ben je Nummedal?* klinkt uit de mond van Alfred als een verwijt. Zij heeft een OT-ische achtergrond. In Genesis (3:8-10) staat:

Toen de mens en zijn vrouw God, de Heer, in de koelte van de avondwind door de tuin hoorden wandelen, verborgen zij zich voor hem tussen de bomen in de hof. Maar de Here God riep de mens: 'Waar ben je?' Hij antwoordde: 'Ik hoorde u in de tuin en werd bang omdat ik naakt ben; daarom verborg ik me.'

Had Nummedal enig gevoel voor humor gehad en had hij zijn Bijbel gekend, dan had hij Alfred prachtig van repliek kunnen dienen.

[11]

In het vervolg van de vertelling krijgt deze vraag vanuit Shakespeare trouwens een heel andere impact. Juliet vraagt aan haar geliefde '*O Romeo, Romeo! wherefore art thou Romeo?*' Waarom behoor je toch tot de Montague-clan? Zou Alfred een soortgelijke vraag ook bij zichzelf hebben gesteld op de momenten dat hij Arne samen met de andere twee voortdurend Noors hoort spreken? Niet voor niets wordt hij door Qvigstad met dezelfde woorden bij de les geroepen (31.13), dit dan met als ondertoon: Waarom houd je je toch zo afzijdig?

[12]

De stage van Alfred zelf speelt zich af tegen de achtergrond van de wetenschappelijke strijd tussen Sibbelee en Nummedal,^a met misschien van de kant van Sibbelee onvermoede manipulaties. Toch heeft Sibbelee wetenschappelijk meer recht van spreken dan vanuit Noorse hoek wel wordt gesuggereerd.^b Onderzoek naar meteorietengaten komt in de jaren zestig op gang. De perfecte foto's van maankraters spreken tot de verbeelding en men gaat inzien dat de bestudering ervan de kennis van het heelal kan vergroten.^c In dit verband is het niet zo verwonderlijk dat Sibbelee met zijn onderzoeksplan komt, hoewel het aan andere kant misschien niet zo handig is om in Lapland zo'n onderzoek te starten, omdat daar eventuele meteorietinslagen gemakkelijk worden verdoezeld:

Tot het einde van de laatste ijstijd, zo'n 9.000 jaar geleden, lag Noorwegen verscholen onder een honderden meters dikke laag ijs. In zo'n door gletsjers en smeltwaters geboetseerd landschap is het ook niet zo simpel om oude meteorietkraters te vinden. Ze kunnen zijn geërodeerd of juist zijn opgevuld met sediment (Krøgli 2010).

Niettemin blijft het verrassend dat er in Noorwegen zo weinig meteorietenkraters zijn ontdekt. Nieuw onderzoek valt zeker te verdedigen. Om dus van een bij voorbaat hopeloze expeditie te spreken is te sterk uitgedrukt, hoewel het ontbreken van de luchtfoto's de kansen van Alfred op succes wel klein maakt.^d

[13]

---

^aNummedal kent Sibbelee van een vooroorlogs congres in Tokyo. Zover ik kan nagaan, gaat het hier om een narratief, niet om een encyclopedisch feit. Hetzelfde geldt voor het congres te Lausanne (okt. 1947) waar Mallinckrodt en Issendorf sr. naar togingen (21). Zie voor de/ een foto: Boerhave-museum voorwerp P0891.

^bDe naam Sibbelee zou kunnen verwijzen naar Prof. dr. G. L. Smit Sibinga (1895-1963), geoloog aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam (Verschure 1993), maar inhoudelijk ben ik niets op het spoor gekomen dat verwijst naar een opdracht als die door Sibbelee aan Alfred werd gegeven of naar diens belanstelling voor het onderwerp ervan. Bovendien was Smit Sibinga (veel) ouder dan Sibbelee.

^c'Op de Aarde komen relatief weinig inslagstructuren voor, doordat de Aardatmosfeer ons beschermt, maar vooral doordat de erosie van water, wind en ijs de kraters heeft uitgewist. Daarnaast wordt ook door de actieve platentektoniek het oppervlak van de aarde regelmatig ververst. De meeste sporen van inslagkraters zijn dan ook te vinden op de oude schilden die nooit door dit proces uitgewist zijn' (Wikipedia, licht aangepast).

^dZie NRC 2010 en verder Exegese. Wetenschappelijke praktijk [2].

Even vang je een glimp op van Alfreds toch wat opgeblazen manier van denken: de metafoor ‘de hand van mijn tong zoekt ...’ (1.13) zou je niet verwachten van een jonge wetenschapsman en zeker niet op dit moment en rond dit onderwerp (Alfreds angst voor private lessen en verklaringen). Of Alfred het op dit moment werkelijk zo heeft geformuleerd, is de vraag. De verteller, Alfred kennende, verwoordt wat deze als overspannen reactie vaag door het hoofd schiet.

[14]

Alfreds communicatieve eigenschappen lijken op het eerste gezicht niet al te groot. Hij weet noch bij de portier, noch bij de hoogleraar de juiste toon te treffen.

* Exegese. Onderlinge communicatie en taal [2]

Daarbij komt dat hij bij Nummedal alleen maar kan denken in termen van ergeris en vleierij. Hij vergeet dat hij ook heel anders had kunnen beginnen: vrolijk, beleefd, belangstellend. Je mag een man van 85, die nog steeds werkt, toch wel even over de bol aaien.^a Nee, hij heeft veel van de stroefheid in het contact met Nummedal van het begin af aan zichzelf te danken en vooral aan zijn eigendunk als leerling van de vermaarde Sibbelee uit Nederland. Met Nummedal kan Alfred niets anders dan medelijden hebben.^{bc}

[15]

Fataal voor de omgang tussen beiden is dat Alfred geen oog lijkt hebben voor

---

^aLater bedenkt ook Alfred dat hij anders had moeten reageren, maar dat wel in termen van vleierij en niet van vanzelfsprekende omgangsvormen.

^bUiterst pijnlijk is zijn (innerlijke) tirade tegen Nummedal in 4.2, waarin hij deze vooral zijn ouderdom, carrièreverloop en levenslust als zielig voor de voeten werpt. Zelfs het feit dat hij waarschijnlijk zijn bril zelf heeft ontworpen en heeft laten maken, vindt hij eigenlijk maar meelijwekkend. Tijdens het bezoek aan de professor op zijn terugtocht heeft Alfred trouwens niets dan lof voor de bril (44.1), een bril waarmee de professor trouwens voortdurend, als met een speeltje, behendig manoeuvreert.

^cOok in het algemeen blijkt het medelijden van Alfred zich niet te richten op de medemens in zijn meest miserabele omstandigheden, maar wel op zijn moeder als nep-recensente, op mensen die vol zitten met godsdienstwanen en op negers die altijd maar weer als dom en belachelijk worden voorgesteld. In al deze gevallen komt zijn medelijden voort uit zelfingenomenheid.

de werkelijke schoonheid van zijn vak, zoals op het moment dat Nummedal zijn gast wijst op een gedeelte in het landschap waar het Siluur zo mooi ontsloten is. Het maakt weinig indruk op hem, van veel meer belang is het hoe hij een goede indruk kan maken, zodat hij de foto's te pakken krijgt en snel weer weg kan komen.

Al eerder had hij tijdens het eten met Nummedal geen enkele belangstelling getoond voor diens uiteenzettingen. Hij neemt hem alleen maar kwalijk dat hij hem wetenswaardigheden heeft opgedrongen waarnaar hij niet heeft gevraagd. In de ogen van Alfred is de hoogleraar niets anders dan een opschepper en ijdelruit, die doet alsof hij, Alfred, er alleen maar is om hem, Nummedal, te bewonderen.

[16]

Verrassend is het dat Alfred steeds meer merkt van Nummedals slechtiendheid en van zijn wat onbeholpen gedrag, terwijl de hoogleraar zelf, als hij eenmaal buiten is, zich zeer ondernemend en kwiek gedraagt en vol enthousiasme kan oren over zijn vak. Zijn scherpte was hij trouwens ook binnen niet kwijt. Het lijkt er eerder op dat hij zich, zo gauw het over Sibbelee en over kaarten ging, meer onnozel voordeed dan hij was.

Nummedal heeft er van zijn kant geen idee van hoe belangrijk het bezoek voor Alfred eigenlijk is, integendeel hij laat juist voortdurend merken hoe weinig vertrouwen hij heeft in bekwaamheden van zijn buitenlandse bezoeker, die zichzelf trouwens *veelbelovend* weet. Maar juist dit misplaatste zelfvertrouwen en zijn ambities vertroebelen Alfreds blik. Iedere nuchterheid lijkt hem vreemd te zijn.

[17]

Zelfs van de klucht in het restaurant kan Alfred het grappige niet inzien, zij brengt hem zelfs tot wanhoop en niet alleen omdat hij er een onderdeel van is, maar vooral omdat hij merkt dat hij meer en meer verward raakt in het zijns inziens onhandige en vooral eigenzinnige gedrag van de professor.^a Alfred heeft het over zijn arme, kindse grootvader. Met weer die neerbuigende houding.

---

^aIn dit verband vraagt Alfred zich af of *Nummedal* in het Noors misschien *niemendal* betekent. Maar dat is niet zo. De toespeling *niemendal* komt trouwens wel erg kwistig voor: zevenmaal. Hoe dan ook, zeker is het dat je Nummedal niet een niemendal kunt noemen. Hij is dan wel oud en bijna blind, maar hij blijft scherp, is lichamelijke actief en weet van zich af te bijten. Bovendien is hij een geleerde van groot gezag, een autoriteit op zijn gebied, met een uitgesproken visie. Alfred trekt trouwens nergens diens wetenschappelijke status in twijfel. Van het vermoeden dat hij Alfred zou hebben tegengewerkt, blijft achteraf ook niet veel over. Bij het laatste bezoek van Alfred is hij zelfs vriendelijk en bemoedigend.

Wanneer de professor vervolgens een hiaat in de rij laat ontstaan, is Alfred alleen maar bang dat hij mede onderwerp zal worden van de ergernis der Noren.^a En als die geen enkel ongeduld tonen, kan hij dat alleen maar zien als een verbazingwekkende dapperheid en niet als iets heel normaals.

Een herhaling van deze gang van zaken vindt iets later plaats bij het incident rond de geologische kaart van Oslo. Ook hier weer de alomvattende hulpvaardigheid van de Noren,^b door Alfred gekoppeld aan de Hollandse vraag naar wat het kost en zijn gestotter als reactie daarop. Hij vlucht weg, geen lachje, geen bedankje kan er af.

Bij Nummedal aan het tafeltje wordt het al niet beter. Die opent de kaart en begint een uiterst technische uiteenzetting. Nu, Alfred kan niet tegen privés, het zweet breekt hem uit. En weer volgt een hoogdravende metafoor, met als vergelijking het opengesneden, pompende hart van een dier ('dat geketende gedrocht').^c Toch moet hij wel antwoorden. En dat temidden van de Meikonin-ginnen en van het frøken met haar honingheuvels, haar bijenkorven.

Als Alfred dan aan het einde met een 'Ik ben u zeer dankbaar dat u...' reageert, antwoordt de hoogleraar bijna boosaardig: 'Joa, joa, schön. Dat zeggen die jongelui allemaal.' En zo lijkt het er sterk op dat Nummedal Alfred doelbewust op een strafexpeditie meeneemt. Tijdens die tocht door de bergen neemt Alfred dan, althans in gedachten, welbespraakt wraak.

[18]

Maar je in werkelijkheid wreken en de waarheid zeggen, dat ligt anders. Dit blijkt uit het ansichtkaartje dat Alfred wil sturen aan Sibbelee ('hooggeschatte leermeester'!!). In gedachten beschrijft hij Nummedal daarin als een aftandse, blinde en ijdele man die alleen maar uit is op wraak op hem, Sibbelee, voor alles wat er in het verleden ooit is voorgevallen. Maar zo'n kaartje moge dan wel een wraakoefening op Nummedal zijn, in feite zou het ook zijn eigen hoogleraar in een kwaad daglicht stellen. Bovendien is er sprake van een halve waarheid, de rest is achterklap. Het overbrave, huichelachtige kaartje dat Alfred nu schrijft toont aan hoe hij tussen wal en schip is geraakt.

---

^alets later betreft Alfred het gebeuren, nogal paranoïde, ook op zichzelf, dit met het idee dat de anderen hem voor dom en snobistisch aanzien. Na zijn tocht naar het Geologisch Instituut in Trondheim is Alfred vervolgens bang dat anderen zien dat hij zijn kleren afklopt (9.5).

^bLater (32.3) memoreert hij hoe vriendelijk, maar ook behoedzaam de Noren met elkaar omgaan.

^cOok zijn 'als de bek van een vis op het droge' (6.5) klinkt behoorlijk overtrokken. Bovendien doet deze hele scène wat bevreemdend aan: Alfred happend aan het schrijven.

Later onder de douche komt hij enigszins tot bezinning en vraagt zich af of hij Nummedal toch niet verkeerd heeft beoordeeld.

* Exegese. De verwikkelingen rond Sibbelees onderzoeksplan [3]

hoofdstukken 8-9^a

parafraze

In het vliegtuig naar Trondheim leest Alfred een krantenartikel in briefvorm over een Himalaya-expeditie, waarin met name de rol van de sherpa's, leden van een stam uit Kathmandu, wordt beschreven (en verheerlijkt).

Op het moment van de brief wacht de expeditie op Wongdhi en zijn groep van honderd helpers. Wongdhi nam deel aan beroemde expedities, waarbij hij bij een ervan een paar van zijn vingertopjes bevroor. Een andere beroemdheid is Danu, de kok, befaamd om zijn omeletten.^b De briefschrijver vertelt dan aan de hand van een voorval hoe trouw en aanhankelijk sherpa's kunnen zijn. Bovendien zijn zij als lastdrager onmisbaar.^c

Alfred begint zich in dit verband zorgen te maken, hij heeft zich lichamelijk slecht voorbereid^d en vraagt zich af of hij zijn bagage, een koffer en een rugzak, wel zal kunnen dragen.^e En dan te bedenken hoeveel een sherpa niet kan sjouwen!^f

Toch had hij niet anders gewild dan dit werk, een kamergeleerde wil hij niet worden. Hij wil stenen vinden, geen aardse, maar kosmische,^g en dan een waaraan zijn naam zal worden gehecht: de Issendorfië.

Alfred rijdt vanaf het vliegveld naar Trondheim^h en gaat direct door naar het Geologische Undersø-

^aDe indeling in alinea's is, gezien de opzet van deze episode, ingewikkeld en moeilijk consequent vol te houden.

^bIets later loopt Alfred blijkbaar het water in de mond gezien het *Omelet* (in nieuwe drukken 'Omelet'). In dit verband is het de vraag of hijzelf ooit een omelet heeft gebakken.

^cDeze brief, die Alfred wel heel uitgebreid citeert, zal hem vaak door het hoofd schieten, vooral ook omdat hij de tocht van Brandel blijkbaar als een makkie beschouwt en deze zet tegenover alle ellende die hij zelf meemaakt.

^dSportief was Alfred bepaald niet en kamperen vond hij wel aardig als je tenminste niet hoeft te koken. Hij weet dan ook heel goed dat hij nu niet bepaald geschikt is als geoloog (34.2).

^eTechnisch is Alfred goed uitgerust (7.13, 13.8), alleen had Arne hem wel kunnen aanraden om naast/in plaats van zijn bergschoenen laarzen mee te nemen of ze aan te schaffen (in Skoganvarre). Achteraf heeft hij dan ook spijt dat hij ze niet bij zich had (42.2). Arne zelf loopt trouwens op kapotte laarzen rond (28.4, 38.6).

Juist het gemis van de laarzen zal hebben gemaakt dat Alfred het er zo vaak over heeft: iedereen draagt ze (blijkbaar). Zelf krijgt hij zijn laarzen pas in Ramnastua, maar dan te leen, later in Karajsok koopt hij ze zelf, omdat hij niet meer in zijn schoenen kan vanwege zijn gezwollen voeten. Wel met het gevaar dat hij er al gauw voor gek mee loopt: bij Nummendal, bij Wilma. Maar in het hotel bij Wilma bewijzen ze hem weer een goede dienst: hij weet zo geruisloos aan Fred te ontsnappen.

^fOp dit moment heeft Alfred nog geen weet van Eidis Hansen die stenen van 371 kilo kon tillen (11.12).

^gEen steen uit materiaal dat op aarde nog nooit is aangetroffen.

^hTrondheim was in de ME de hoofdstad van Noorwegen, ze werd gesticht in 997 door Olaf I, de eerste Christelijke vorst.

kelse. Dit kan hij alleen bereiken via een pleintje waar hij op zijn beurt alleen langs een omweg terecht kan komen. Gehavend na een expeditie door het struikgewas -hij loopt de verkeerde kant op^a en durft niet terug te gaan^b vindt hij tenslotte een deurtje in de flat waardoor hij naar binnen gaat.^c

Hij wordt vriendelijk ontvangen door direktør Oftedahl van het Statens Rohstoff-laboratorium.^d Deze vertelt Alfred dat Hvalbiff niet aanwezig is en hoort even later ook dat Nummedal niet heeft gebeld. Hij gaat dan zelf met Alfred op zoek naar de foto's.^e

Oftedahl praat ondertussen honderd uit, over de verbouwing, over de geologie, over Amundsen en diens kleren van dierenvellen, over Nummedals Ny-Norsk,^f over Heiskanen en de geofysica.

* Exegese. De wetenschappelijke praktijk [2]

De tocht door het soms zelfs nog open gebouw wordt ruwer en ruwer: balken, planken en plassen versperren de weg.

* Exegese. De Queeste [5]

Maar foto's duiken er niet op, ook niet na de hulp van een grijze dame die hen naar een kamertje brengt vol dozen met foto's, foto's die niet gecatalogiseerd blijken te zijn. En de catalogus ligt waarschijnlijk in een kist te Oslo (vgl 16.2). Met lege handen verlaat Alfred het gebouw, nu aan de voorkant en langs een marmeren trap.

uitleg

[1]

Alfred neemt Trondheim, in de korte tijd dat hij er is, goed in zich op en geeft een doordacht (en positief) oordeel over de stad. Als hij ontspannen is, gedraagt hij zich zonder meer belangstellend. Heel anders dan gedurende de tocht met Nummedal neemt hij de omgeving nu scherp waar: de witte stoomboot met zijn gele band om zijn pijp. Ook later in Tromsø kijkt hij goed om zich heen, met een blik voor details (11.5, 13 slot) en laat hij de stilte van het stadje op zich inwerken: 'Wat een dromerig stadsbeeldgeluid, waarin de voetstappen overheersen.'

---

^aHet verdwaal-motief.

^bDe arbeiders die hij de weg had gevraagd, zouden wel eens kunnen denken...

^cDe chaos rond en in het gebouw in aanbouw is een afspiegeling van de situatie waarin Alfred zich op dit moment van zijn reis bevindt. Met aan het begin en aan het einde van de tocht het spiegelglas dat hem nog meer in verwarring brengt.

^dIn de eerste drukken staat nog *direktor* Oftedahl.

^eOftedahl bevestigt nogmaals tijdens het gesprek hoe onmisbaar luchtfoto's zijn voor het geologische onderzoek. Ook benadrukt hij dat de geologie meer en meer een toegepaste wetenschap is geworden.

^fHet *Norwegian Nynorsk* is een oudere, meer pure vorm van de Noorse taal. De taal wordt door ruim 10% van de bevolking gesproken.

Bovendien is hij communicatiever.^a Toch blijft hij in zijn commentaar op de medemens en cynisch en bot, zoals over Oftedahls schedel als doodskop,^b maar dat is nadat hij definitief heeft gehoord dat de foto's er niet zijn. In feite betekent dit dat de expeditie bij voorbaat is mislukt.

[2]

Het flatgebouw van de universiteit steekt sterk af tegen de oude stad, met zijn houten huizen,^c oude pakhuizen en zijn kathedraal. De openheid van het glazen, doorschijnende gebouw staat tegenover de geslotenheid en geborgenheid van het vertrouwde (miniatuur-) stadje.^d

Nu is spiegelglas doorzichtig en het spiegelt, je kijkt naar buiten^e en naar jezelf,^f het kan je afsluiten van de buitenwereld terwijl je haar toch kan zien.^g Spiegelglas heeft iets onwerkelijks, terwijl je je er toch hard aan kunt stoten. Het heeft iets magisch en beangstigends, maar ook iets narcistisch.

* Exegese. Alfreds mensbeeld: de drie stadia

---

^aZo groet hij Oftedahl bij aankomst beleefd, maar dat is dan ook (in tegenstelling tot de portier) een heer met een vlinderdasje.

^bDes te erger is deze kwalificering als je je bedenkt dat Oftedahl een zware operatie heeft ondergaan, waaronder zijn uiterlijk zwaar heeft geleden. Dus ook al invalide.

^cAan het einde van zijn terugtocht door de vlakten komt hij aan in Ramnastua en ziet daar een evenbeeld van wat hij nu in Trondheim opmerkt: gebouwtjes met roestbruin geverfde planken plus een kolossale antenne (41.2).

^dBij zijn binnenkomst in het universiteitsgebouw in Oslo merkt Alfred als terloops een tegenstelling op tussen *eikenhouten* bureau en *elektrische* klok, hier in Trondheim ziet hij liever geen (elektrische) trams door het houten stadje rijden. Ook zijn er houten huizen in Trondheim die door meubelmakers lijken te zijn gemaakt en houten huizen die door machines zijn gefabriceerd.

^eDoor de afbeelding van de borsten van Jane Mansfeld heen naar een witte stoomboot op het blauwe water.

^fHij laat (zwetende) vingerafdrukken achter -in zijn tijd de authentieke weergave bij uitstek van de moderne mens- als teken van de toestand waarin hij verkeert.

^gEn dan de twee nullen op het vensterglas als verwijzing naar de wereldwijd vermaarde borsten van Jayne Mansfield (zij trad als eerste naakt op in een USA-film). Mansfield was een van *Hollywood's original bombshells*, *the Working Man's Monroe* (daarom ook de verkeerde spelling van de naam!). Mansfield was trouwens een getalenteerde en veelzijdig ontwikkelde artieste, heel anders dan Monroe. Wikipedia.

[3]

Wie zal er straks wat dragen voor mij?

'Brandel is nooit een intieme vriend van mij geweest. Heel andere figuur dan ik. Branie. Was voornamelijk gebrand op het doen van gevaarlijke dingen. Studeerde in hoofdzaak om de sport een wetenschappelijk tintje te geven.' Toch lijkt het erop dat Brandel Alfreds grote voorbeeld is. Hij doet -al geeft hij dat niet toe- alles wat hem zelf voor ogen staat.^a En dat vol durf. Hij is bovendien sportief: hij schaatst, zwemt, trekt de bergen in.^b

Alfreds mijmering over Brandel is dan ook typisch à la Alfred: Brandels vriendelijke en optimistische instelling kan je vergelijken met die van een hond. Honden hebben een hondenleven en ondanks dat ze gelukkig zijn, is hun bestaan een en al ellende. Brandel kan met zijn sherpa's om zich heen gelukkig zijn. Niets te vrezen. Op vleugelen de Nilgiri op!

En dan te bedenken dat Brandel met bevroren voeten^c terug zal komen.^d Jaloezie maakt blind.

---

^aJe kunt zelfs stellen dat Brandel in hoofdstuk 8 de centrale personage is (1, 6- 7, 10).

^bVoor een verband met de Amsterdamse geoloog dr. Tom de Booy: Den Boef 1982.

^cDit in de lijn van Wonghdi, een van de grote sherpa's (8.1).

^dBrandel rijdt in een wagentje en is daarmee de zoveelste invalide.

Tromsø

hoofdstukken 10-11

parafrase

Alfred vliegt door naar Tromsø. In het vliegtuig helpt hij een Nederlandse zeeman met de grondbeginselen van het Engels. Ondertussen is hij vertwijfeld omdat hij de luchtfoto's niet te pakken heeft kunnen krijgen.

* Exegese. Onderlinge communicatie en taal [3]

In Tromsø vermaakt Alfred zich als een gemiddelde toerist. Zijn bereik komt niet veel verder dan het baltsgedrag van een ijs etende jeugd en de souvenirshop met een opgezette beer ervoor. Verder een standbeeld van Amundsen, geassocieerd met herinneringen aan diens heldenverhalen^a maar ook aan Scott en diens dagboek, de laatste associatie gekruid met een flinke dosis cynisme: de meeste mensen schrijven niet precies in hun dagboek wat zij denken,^b ook Scott waarschijnlijk niet.

Na een afmattende tocht^c de brug over naar het vasteland^d gaat hij op de andere oever met een kabelbaantje omhoog. Op de rots boven staan toeristen te wachten die om twaalf uur de middernachtzon willen zien.

Een Amerikaanse begint tegen hem aan te praten. Ze vertelt over haar man, Fred, die nu al dagenlang naar de hemel staat te turen in de hoop dat de zon deze keer nu eens niet achter de wolken verborgen blijft. Volgt veel gemopper met als hoogtepunt de wrede, maar succesvolle jacht van Fred op een beer tijdens een Arctische Safari. Het kleedje ervan wil ze voor geen goud voor haar bed hebben liggen. En dat brengt haar op een gedachte. Alfred is geen Italiaan, maar anders was ze met hem in het eerste het beste hotel het bed ingedoken. Dan is het twaalf uur, ze waarschuwt haar man, maar beseft niet dat klokketijd geen zonnetijd aanwijst. Alfred wacht het moment supreme niet af: de zon is de zon, ook vóór middernacht.^e

Hij loopt nog wat door de stad en komt weer langs Amundsens standbeeld. En weer is hij in gedachten bezig met de sherpa's, die in staat zijn tot honderd en vijftig kilo te dragen. Dan ontdekt hij ineens tot zijn verbazing een tweede monument, een ruwe kei van rood graniet met een opschrift dat vermeldt dat Eidis Hansen 371 kilo droeg en dat hij 93 jaar is geworden.^f Later (12.1.) blijkt

^aHet dagboek van Amundsen staat in het tijdschrift *De Aarde en Haar Volken* (1865-1940), in een nummer uit 1913 (te lezen via het Gutenberg Project).

^bEen scherpzinnige opmerking. Dagboeken zijn er bijna altijd voor de Bühne, ook al ben je (voorlopig) het enige publiek.

^cVoorspelt weinig goeds voor de expeditie.

^dTromsø ligt voor het grootste gedeelte op het eiland Tromsøya, maar delen ervan liggen ook op het eiland Kvaløya en op het vaste land. De Tromsø-brug, waarover Alfred loopt, verbindt Tromsøya met het vaste land. Over de twee kilometer doet Alfred, zoals later blijkt, twintig minuten.

^eWanneer hij wil uitleggen dat twaalf uur Noorse tijd nog geen zonnetijd is, merkt hij dat hij de exacte gegevens niet kent. Dus besluit hij er niet op in te gaan. Als je niet weet hoe de vork in de steel zit, moet je je mond houden. Bovendien zou een uitleg aan Wilma weinig hebben uitgericht (denkt hij).

^fHet verhaal gaat dat Hansen (1777-1870), een drankorgel, de toegang tot de plaatselijke

dat Alfreds eigen bagage bij elkaar nog geen dertig kilo weegt, maar dat lijkt hem voor de tocht die hij gaat maken al te veel te zijn.

uitleg

[1]

Vreemd is de reactie van Alfred tijdens zijn kennismaking met de zeeman. Als deze vraagt of Alfred op zakenreis is, antwoordt hij zonder nadenken dat dit niet het geval is, maar dat hij bij familie op bezoek gaat. Beter maar een leugentje, denkt hij, dan de zeeman te vermoeden met de werkelijke reden van zijn reis. Om vragen over zijn reisdoel te voorkomen, stelt hij vervolgens snel een tegenvraag. Maar dit had hij ook kunnen doen als hij een eerlijk antwoord had gegeven. Het ziet er naar uit dat hij zich schaamt om te moeten antwoorden dat hij nog maar een studentje is dat bezig is met een stage via een nogal vaag onderzoek in plaats van een (geslaagd) zakenman die de zeeman blijkbaar in hem ziet.^a

Zo opvallend is het dan ook niet dat Alfred de zeeman bij eerste aanblik weer eens met een zekere neerbuigendheid beziet: tatoeage, goedkope das, ouderwets pak, de ene slecht geknoopt, het ander ondeskundig geperst.

[2]

In gedachten is Alfred al druk bezig met het weerzien van zijn vriend Arne Jordal. Op de brug over de fjord ziet hij een zeeschip. Hij meent Arne te ontwaren, groet en wordt terug gegroet. Toch weet hij dat Arne niet op dit schip kan zijn. Later gaat hij zelfs naar een schip toe waar de passagiers juist de loopplank afkomen. Maar Arne is er niet. Ook hierna in Alta zal hij -ten onrechte- denken dat hij Arne ziet.

Op Arne stelt Alfred al zijn hoop en vertrouwen stelt. Hij is zijn vriend en leidsman. Zijn lot ligt in diens handen. Dat hij zo obsessief met zijn komst bezig is, valt dan ook niet te verwonderen.

---

slijterij werd ontzegd. Als wraak vulde hij de winkel met een steen van het gegeven gewicht, dit totdat hij weer van drank werd voorzien. Als beloning voor het verwijderen van de steen kreeg hij vrij drinken voor het leven.

[lokalhistoriewiki.no/index.php/Roald_Amundsens_plass_\(Tromsø\)](http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Roald_Amundsens_plass_(Tromsø)).

^aNiet verrassend is het dat Alfred op zijn terugtocht het meisje in de bus zonder omwegen toegeeft dat hij een student is (42.8).

Alta

hoofdstukken 12 -14

parafrase

Alfred neemt het watervliegtuig naar Alta.^a Hij geniet van de tocht, hoewel hij al gauw weer in pijnlijke mijmerijen verzinkt over zijn proefschrift, over helikopters als ultiem hulpmiddel, over Sibbelee die het briefje zou schrijven aan Nummedal en over Nummedal die op een later moment waarschijnlijk was vergeten dat hij dit had ontvangen (enz.).

* Exegese. De verwikkelingen rond Sibbelees onderzoeksplan [5]

Alfred landt op het meer bij Alta. Hij maakt zich zorgen, Arne is iets te laat omdat het vliegtuig toch nooit op tijd is. Maar Alfred is ook opgelucht en blij omdat er dit keer niets misgaat.

Arne en hij lopen naar een bungalow in Alta die Arne mag gebruiken. Onderweg komt Nummedals chauvinisme en het minderwaardigheidsgevoel van de Noren ter sprake.

* Exegese. Cultuur [1]

In het huis, waar Arne logeert, verkleedt Alfred zich. Bij zijn vertrek laat hij zijn koffer achter. Op weg naar de bushalte gaat Arne nog even het postkantoor binnen. Terwijl hij buiten wacht, observeert Alfred een groepje Lappen en vraagt zich af het zich gelukkig voelt of dat het niet liever Noor had willen zijn. Niet dat hij denkt dat het zich daarmee zo bezig zal houden. Later, aan het begin van de busreis komt Alfred met de vraag of Lappen worden gediscrimineerd. Arne meent van niet.

* Exegese. Cultuur [2]

Arne komt uit het postkantoor naar buiten met een brief van Alfreds moeder. Alfred steekt hem met tegenzin in zijn zak. Bij de fietsenmaker kopen zij nog muggenolie en een linnen hoedje met een muggennetje eraan bevestigd. Daarna reizen zij naar Skaidi voor een tussenstop. Hier runt een Lap een kraampje en verkoopt rendiergeweien.

Dan gaat de reis via Russenes naar Skoganvarre. Hier laten ze de bewoonde wereld definitief achter zich.^b

---

^aAlta, de grootste stad van Finnmarken, is bekend om het schouwspel van het noorderlicht en van de middernachtzon. Van hieruit zullen Alfreds medereizigers waarschijnlijk gaan vissen en skiën. De suggestie is duidelijk: terwijl Alfred straks door een hel heen moet gaan, blijven anderen achter, ontspannen zich en maken plezier.

^bEr staat 'Daar stappen Arne en hij voorgoed uit.' Dit *voorgoed* heeft tot verschillende interpretaties geleid, maar zonder een bevredigende uitkomst. Het meest eenvoudig is het woord gewoon letterlijk te nemen: ze gaan nu de wildernis in en laten de bewoonde wereld achter zich. Een interpretatie in de zin van 'samen zullen we hier niet terugkomen' lijkt veel te zwaar aangezet.

uitleg

[1]

Na zijn toeristische uitstapje is Alfred wat tot rust gekomen en als hij de steiger oploopt naar het watervliegtuigje toe, weet hij plotseling dat zijn reis een groot succes zal worden. Ook het vliegen is dit keer ideaal, de reis biedt een prachtig uitzicht op het landschap.

En met de komst van Arne ziet de toekomst er nog rooskleuriger uit. Daarom ook zijn vreugde dat de afspraak met Arne klopte. Je weet maar nooit in een wereld waar iedereen elkaar voor de gek houdt.

Maar ook bij toeval had het mis kunnen gaan, zo had Arne van een helling naar beneden kunnen storten, zijn hoofd gespleten door een steen. Een verrassende overweging, omdat er nauwkeurig wordt voorspeld wat er in de toekomst met Arne gaat gebeuren, des te verrassender omdat ook in beide gevallen wordt gememoreerd dat Arne er zo oud uitziet.^a

Opvallend genoeg denkt Alfred ook aan de mogelijkheid van een hartinfarct. Maar die veronderstelling wordt niet waar gemaakt, of bestaat er een kans dat beide tegelijkertijd (zullen) uitkomen?^b Toeval en sleetsheid als een rechtvaardiging van Arnes vroege dood? Als dit juist is, dan is deze observatie een keuze van de verteller die een toevallige gedachtenflard van Alfred met opzet zo redigeert^c en vastlegt.^d

[2]

Hoe geordend Arne ook in zijn dagelijkse leven mag zijn, in zijn denken vertoont hij vreemde trekjes.^e Zo verdwaalt hij in zijn eigen denken als hij de moedertaal koppelt aan een bijna Nietzscheaans mensbeeld: in zijn diepste wezen is de

^aNog duidelijker formuleert Alfred het tijdens zijn tocht als hij naar een slapende Arne zit te kijken: 'Het lijkt of hij al veel langer geleefd heeft dan de periode waar zijn lichaam voor berekend was' (32.1).

^bLater (39.7) wordt duidelijk dat een versleten zool de oorzaak kan zijn van Arnes val. Maar ook verwaarlozing kan leiden tot aftakeling en zwakte (en daarmee tot een ongeluk).

^cEr is Alfred op dat moment vast nog veel meer aan ellende door het hoofd geschoten dan de drie mogelijkheden die hij noemt. Van die drie is het auto-ongeluk in de situatie van de latere val een onmogelijkheid en verstevigt daarmee de mogelijkheid van de beide andere. Bovendien is het frappant dat Alfred de hartaanval narratief iets uitwerkt.

^dVanuit de narratieve situatie kent de verteller het verloop van het verhaal tot het einde toe, de ik-verteller niet.

^eArne is een Einzelgänger, de vorige tochten heeft hij in zijn eentje gemaakt (34.2). In zijn manier van denken lijkt hij een specifieke, nogal pessimistische visie te hebben ontwikkeld.

mensen een krankzinnige en diens taal is de moedertaal (13.4). Dit voorafgegaan door de stelling dat mensen wel met het hoofd, maar niet met het hart begrijpen. Begrijpen dan als een op beleving en emotie gerichte manier van kennen. Hij is er aan de andere kant juist van overtuigd dat de koppigheid waarmee mensen vasthouden aan tradities iedere rationele oplossing in de weg staat.

De moedertaal is in Arnes ogen ook een verklaring van het *anderszijn* (14.2). Daarmee ontzenuwt hij een opmerking van Alfred dat je toch af moet van het denken in hokjes. Arne komt dan politiek in de buurt van Nummedal, maar los van diens chauvinisme. Ook hij verdedigt het Noors als een volwaardige taal.

Skoganvarre

hoofdstukken 15-17

parafrase

In Skoganvarre gaan Arne en Alfred naar de houten bungalow van Qvigstad. Deze is er niet. Arne gaat op zoek naar hem om te vragen of ze voor de ene nacht dat ze hier blijven op de veranda mogen slapen.

Alfred blijft achter bij het meer en mijmert over het alledaagse leven dat de mensen hier jaar na jaar leiden. Zijn moeders brief kan nog wel even wachten. Hij hoort al een tijdje het geluid (als) van een heggenschaar, het is, zoals Arne later vertelt, een fjelljo.^a

Arne komt melden dat Qvigstad het goed vindt en gaat daarna vissen, maar bij de eerste worp blijft het haakje al vastzitten. Hij is drie kwartier bezig om het los te krijgen. Daarna vangt hij een wel heel kleine vis.^b

Dan Alfreds eerste 'very quick story', overvallen door het oerinstinct van een mens die als geurbaken dient voor de muggen. Zijn ogen puilen uit zijn kassen. Hij veegt zijn achterste af met mos.^c

In de serre komt het gesprek al snel op het paard dat de eerste dag hun bagage zou dragen. Het is nog niet zeker of het er zal zijn.^d En weer komt bij Alfred de helikopter in gedachten, maar nu als leverancier van voedsel.^e

Vervolgens komen de luchtfoto's ter sprake. Arne reageert rustig als hij hoort dat Alfred ze niet te pakken heeft kunnen krijgen: haal ze op de terugweg op en bekijk ze dan eens op je gemak. Iets later vraagt hij wat het onderwerp van Alfreds studie is. Als hij hoort dat het over meteoorkraters gaat, schrikt hij en legt hij omstandig uit hoe de bodemgesteldheid is in het gebied dat zijn zullen doortrekken (en waar de kans dat je zulke kraters zult aantreffen wel heel klein is).

Alfred laat merken hoe sterk zijn academische ambities zijn, waarna Arne hem wijst op de controver-

^aHet S(OS) van deze vogel zal later (33.3) voorafgaan aan de angstaanjagende afdaling van Alfred het kloofdal in.

^bArne blijkt geen grote visser te zijn, Alfred, eenmaal vrij, heeft meer succes.

^cHet begin van een fase van 'verwildering': de volgende ochtend al wordt hij wakker tussen de lucht van zweet en schimmels, van wassen en scheren komt niks meer. Noch van tanden poetsen. In 32.1. heeft hij een smaak van verrotting in de mond.

^dAnbeek (2003) ziet met paard, helikopter, foto's, laarzen en meteorieten een bepaald patroon in NMS opduiken: 'Wat nu voortdurend gebeurt in Nooit meer slapen is het volgende: iets wordt verlangd en pas op het moment dat het er niet meer toe doet, komt het binnen handbereik.' Je krijgt eindelijk iets in handen, maar dan zonder dat je er nog iets aan hebt.

OK, dit gaat misschien op voor een aantal oppervlakkige parallellen, zoals voor het paard, maar voor een viertal, dat Anbeek noemt, is dit in ieder geval niet het geval. De laarzen heeft Alfred later nog wel nodig (hij kan niet meer in zijn schoenen), de helikopter zorgt ervoor dat Arne wordt teruggevonden, de foto's krijgt hij (via Mikkelsen) nog wel te zien. De inslag van de meteoriet, ten slotte, is van geen belang voor het onderzoek. Deze zou Alfred niets verder hebben gebracht met de oplossing van de vraag of sommige doodijsgaten plaatsen kunnen zijn van zo'n inslag.

Herhalingen en parallellen zijn in de eerste plaats structureel van aard en benadrukken in NMS vooral het cyclische karakter van de roman, met de meteoriet als crux.

^eEerder had Alfred het idee dat het wel handig zou zijn geweest als hij een helikopter tot zijn beschikking zou hebben gehad om luchtfoto's te maken (12.3).

se tussen Nummedal en Sibbelee en op de gevaren voor Alfred als hij tussen twee vuren terecht komt.

* Exegese. De verwickelingen rond Sibbelees onderzoeksplan [1-2]

Voordat Alfred gaat slapen, leest hij de brief van zijn moeder, waarin -naast een vertrouwde, overgevoelige boutade- tot zijn verrassing staat dat zijn vader indertijd een meteoriet voor hem heeft willen kopen.^a

Deze eerste nacht slaapt Alfred weinig, hij is moe, hij heeft het warm en hij heeft hoofdpijn, het wordt niet donker en hij wordt geplaagd door muggen.

De volgende ochtend ontmoet Alfred Qvigstad en Mikkelsen. Qvigstad (rode baard, genadeloze blik) heeft hij al eens ontmoet, Mikkelsen ziet hij voor het eerst ('een groezelig blonde jongen').^b De begroeting door Qvigstad is vriendelijk en belangstellend.^c Mikkelsen houdt zich afzijdig, ook omdat zijn Engels niet zo goed is.^d

Bij het bereiden van het ontbijt gaan de Noren ieder hun gangetje. Alfred voelt zich buitengesloten. Na het ontbijt gaan ze boodschappen doen en weer thuis gekomen, malen ze de meegebrachte koffie met een handmolen fijn, een karwei dat anderhalf uur duurt. Ondertussen blijft Alfred zich bezorgd afvragen hoe het de bagage moet. Over een paard wordt niet meer gesproken. Als Alfred in verband met de slappe koffie dan het woord sherpa laat vallen, reageert Arne in de trant van Alfred dat alleen expedities naar de Himalaya aandacht krijgen, de vele andere blijven in het duister, hoewel ze soms veel gevaarlijker zijn.^e

^aMet de curieuze zinsnede dat *hij zich niet herinnert dat hij zich ooit heeft herinnerd* (dat hij een meteoriet heeft willen hebben). Curieus in de eerste plaats omdat in de brief nergens sprake is van herinneren. Bovendien had hij kunnen volstaan met een 'Niet dat ik me daar iets van herinner.' Op zoek gaan naar een herinnering is een wel heel specifieke activiteit. Het ziet er naar uit dat Alfred met deze verdubbeling wil benadrukken dat hij zich op geen enkele manier ook maar iets herinnert van zijn wens.

Je kunt je trouwens in dit verband in gerede afvragen of het verhaal over 's vaders meteoriet wel op waarheid berust, gezien vanuit moeders dweperige bemoeienis met Alfreds carrière zijn immers alle middelen geheiligd.

^bAlfred heeft weinig op met Mikkelsen, zoals later blijkt (26.1). Hij noemt hem een moeders-kindje dat er wat grauw, pappig en blubberig uitziet. *De Bolle* zou heel goed zijn bijnaam kunnen zijn. Maar toch, in deze omgeving en met deze outfit blijkt hij heel wat mans te zijn. Eerder (21.2) had Alfred hem al te onbenullig genoemd om beroemd te worden en voor de muggen lijkt hij zelfs te onsmakelijk te zijn (27.2)! Later (30.4) noemt hij hem kinderachtig omdat hij een rendiergewei meesleept.

^cToch krijgen noch Arne, noch de lezer enige sjoechem van Qvigstads werkelijke houding tegenover de mensen en tegenover de onderwerpen die hij aanroert. Alfred had later graag wel eens willen weten hoe Qvigstad over hem denkt. Maar zo'n vraag stellen, noch haar beantwoorden heeft in zijn ogen zin (26.1).

^dDe schrijver probeert dit tekort van Mikkelsen soms tot uitdrukking te brengen door hem (vertaald) in krakkemikkig Nederlands te laten spreken. Zo in 18.1: 'Hij beweert hij is verschrikkelijk sterke man.' Dit doet geforceerd aan. Opvallend is het trouwens dat Mikkelsen later (24.3) een variant van deze bewering vlekkeloos formuleert (en nu weergegeven in de oorspronkelijke taal): 'He was a very strong man indeed.'

^eOok hier weer een hint naar de toekomst toe.

Die middag gaan ze op weg, langs en over de rivier, om een rugzak te halen bij een oude Lap die buiten in een plaggenhut woont. Na een bijkans ritueel samenzijn van een half uur gaan ze terug.

Op de heenweg had Alfred opgemerkt hoe gemakkelijk de drie anderen een rivier, steen voor steen, overstapten, terwijl hij daarmee de grootste moeite had. Ook merkte hij dat de andere drie hem weinig betrokken in hun bezigheden. Hij doet wat zij doen, meer niet.^a

uitleg

[1]

De brief van Alfreds moeder en zijn reactie erop geven een goed inzicht in de onderlinge verhoudingen binnen het gezin Issendorff. In tegenstelling tot zijn zusje vindt Alfred dat zijn moeder niet zeurt (en hij kan het als volwassen zoon weten!). Maar ja wat wil je als je emotioneel door je moeder zo in de watten wordt gelegd.^b Zijn zusje heeft groot gelijk als zij schrijft dat haar moeder de dingen -en dan natuurlijk vooral Alfreds carrière- los moet laten (*overgeven* in haar woorden).^c Dat Eva bij deze eenzijdige moederlijke toewijding haar heil in de Heer zoekt, is niet zo verwonderlijk. Ook in de ogen van haar moeder zal zij niet meer dan een MMS-meisje zijn en blijven.^d

* Exegese. Het gezin Issendorf [4]

[2]

De begroeting van Qvigstad met een *Mr. Livingstone, I presume* klinkt achteraf gezien nogal ironisch, maar is zeker niet zo bedoeld.^e Qvigstad is trouwens

---

^aGedurende de gehele tocht zal Alfred zich buitengesloten voelen. De belangrijkste reden is het feit dat hij geen Noors verstaat, je gaat als Noren onderling al snel verder met je eigen taal, zeker als het om alledaagse zaken handelt (en als een van de drie niet al te gemakkelijk Engels spreekt). Pregnant drukt Alfred zijn positie uit als het viertal voor het eerst op stap gaat: 'Op de weg lopen drie Noren en ik loop in hetzelfde rijtje als zij.' Vergelijk: 'Qvigstad, Arne en Mikkelsen blijven staan. Ik dus ook', 'Arne, Qvigstad en Mikkelsen gaan op de grond zitten. Ik ook maar.' Dit gaat zo door, ook nog in het begin van het volgende hoofdstuk. Alfred moppert en zanikt wel erg.

^bHet tussenvoegsel 'lieve Alfred', gekoppeld aan de tranendruppels op het briefpapier.

^cVoor Alfred heeft dit woord natuurlijk een dubbele betekenis.

^dHet enge is ook dat de moeder haar Zoon geen enkele kans gunt om te mislukken: 'Als je om je heen kijkt, zie je dat mensen steeds falen..., maar dat zal jou natuurlijk niet overkomen...' Op weg naar huis zal Alfred zeker nog wel eens aan de regels uit haar brief hebben gedacht.

Het idee dat hij niet mag falen, zit er bij hem ingegoten. Het zou zijn leven waardeloos maken, zoals hij bedenkt tijdens een tocht met Diederik (De Tocht. Eerste dag [1]).

^eAlfred kende Qvigstad al vluchtig van een vorige ontmoeting (1.14).

onnauwkeurig met citeren. De oorspronkelijke begroeting van Stanley luidt 'Doctor Livingstone, I presume.'

Het curieuze is dat in latere drukken van *NMS* Stanley wel correct wordt geciteerd. Een verbetering die de tekst geen goed doet, althans niet op deze plaats. Het past bij het beeld van Qvigstad dat hij wel snel, maar niet altijd terzake zijn mening geeft. Zoals ook even later gebeurt bij de uitleg van het begrip benzine.^a Dit heeft niet, zoals hij uitdrukkelijk beweert, te maken met de Duitse uitvinder van de automobiel, Carl Benz.^b Het woord is uiteindelijk op een nogal gecompliceerde wijze afkomstig van benzoë, de hars van de benzoëboom (Wikipedia).

---

^aOok Qvigstads opmerking over wormen die lijken zouden eten (24.3), is twijfelachtig.

^bStanley wist van de knecht van Livingstone trouwens al dat deze in de buurt was. Zijn begroeting is dus veel minder verrassend dan vaak wordt gesuggereerd. Zie verder *Eye-Witness to history.com*. voor het verslag van de ontmoeting.

DE TOCHT

Eerste dag

hoofdstukken 18-25

parafrase

Voor wie gelooft dat de mensheid een taak heeft - het bouwen van een hunebed...

Ze vertrekken uit Skoganvarre.^a De bagage wordt over vijf rugzakken verdeeld, de zwaarste voor de sterke man die hen de eerste 25 km zal helpen dragen. Daarna zal de inhoud worden verdeeld over vier rugzakken.

De tocht gaat via het Vaddasgaissa-gebergtenaar het Lievnašjaurre-meer. Qvigstad en de sterke man varen in een bootje het meer over, de andere drie gaan te voet, springend van steen naar steen, de rivier over, dan de helling op de boomgrens over en langs het meer verder totdat ze bij Qvigstad en de sterke man zijn.

Alfred heeft het direct al moeilijk. Gedachten over Dido en Diederik Geelhoed spelen door zijn hoofd.

Bij de twee anderen aangekomen, neemt iedereen een rugzak, Alfred als laatste. Hij krijgt de kleinste, maar dit helpt weinig. Na de eerste stappen heeft hij al barstende hoofdpijn, maar hij blijft niet achter. Tijdens het lopen, telt hij zijn stappen, één voor één. Vol sombere gedachten en met zijn blik voortdurend op zijn horloge gericht. Elke stap duurt twee seconden, dat betekent ruim een kilometer per uur. De tocht neemt dan een etmaal in beslag.

Alfred raakt meer en meer achterop en versnelt zijn pas. Hij krijgt het erg benauwd en verslikt zich in een mug. Maar goed, iedere stap is winst. Als troost denkt hij aan de arbeid die eens de bouwers van hunebedden en kathedralen hebben moeten verstouwen. En niemand die hun namen kent. Onder het motto iedere stap is er één gaat het moeizaam verder.

Na een steil en zelfs effen stuk, stoppen ze een moment. Qvigstad zwaait met zijn hamer en slaat moeder aarde een tand uit. Op zijn kaart telt Alfred nog vijftien (grote) rivieren die ze moeten oversteken.

Ze drinken wat en gaan dan naar beneden. Alfred bedenkt hoe wonderlijk goed kniegewrichten werken, maar vooral ook hoeveel pijn één korreltje zand in het gewricht kan veroorzaken, om maar niet van reuma te spreken. Is de onbegrijpelijke sterkte waarmee mensen zijn geconstrueerd er niet om alle hoop te verliezen dat er ooit een einde aan je tocht zal komen?

Terug langs de boomgrens. De weg wordt vochtig. Sponzen van veenmos. Bij de rivier drinken ze wat water.

Water, plassen, moerassen, poolwilgen, dwergberken, mos, stenen, botten en wervels. Ze gaan weer naar boven. Alfred sjokt omhoog. En opnieuw het iedere stap is er één.

Ze zijn al bijna een uur onderweg.^b Alfred bedenkt dat het niet erger kan dan nu, hij kan dus gemakkelijk een uur of nog meer verder. Ook zijn hoofdpijn is verdwenen. Als ze boven zijn, raadpleegt hij zijn kaart, maar het lukt niet om hem in de goede noord-zuid-richting te leggen, zijn kompas (waar hij zo trots op is) is te zwaar, hij kan het niet met één hand horizontaal houden.^c Arne helpt

^aDe dag begint 's avonds om zeven uur, de tocht van die dag eindigt half vijf in de ochtend. Overdag wordt er geslapen wegens de hitte.

^bPas een uur, denkt de lezer.

^cVanaf het begin af aan is het kompas al een brekebeen.

hem, met een plastic vloeistofkompasje kan hij gemakkelijk het Noorden vinden.

Op de kaart weet Alfred ook al niet de weg. Hij wijst de plaats waar ze zijn drie kilometer te noordelijk aan.^a En dit alles, terwijl hij wenst dat de anderen achter zijn rug met ontzag over hem praten. Hij wil absoluut geen belachelijk figuur slaan.^b

Alfred trekt verder langs meren zonder ook maar iets te ontdekken dat een meteorietenkrater zou kunnen zijn. En of hij er een zou kunnen herkennen, is nog maar de vraag, hij heeft er immers nog nooit een in werkelijkheid gezien. En dan komt de gedachte weer op aan al die nameloze ontdekkers, waarover nooit wordt geschreven en waarover de leerboeken niets vermelden.

Hij raakt nogmaals iets achter. Kan zich bijna niet meer oprichten. Hij denkt na over de naam Dido. En steeds diezelfde gedachte: ik moet iets verbluffends doen.

Dan weer een rivier waarover de anderen speelsgewijs heen springen, hoewel die bruist als een waterval. Hij aarzelt, ziet niet hoe hij vanuit het moeras een sprong kan maken naar de eerste steen. Hij blijft aarzelen, ziet de rampspoed al voor zich als hij in het water terecht zou komen.^c Arne blijft op hem wachten en steekt zijn arm uit. Hij springt en valt te pletter, o, nee, toch niet, hij belandt goed en wel op een steen. Dan volgt hij al springend Arne en bereikt de overkant. Arne neemt voor de zekerheid zijn fototoestel en zijn kaartentas over. Hij blijft een tijdlang naast Alfred lopen. Het terrein wisselt voortdurend en wordt al grimmiger. Er wachten nog acht, negen rivieren.^d

De steentjes zijn van geen belang, en als hij roze bloemetjes ziet, kent hij hun naam niet. Hij weet niets van planten, misschien wel bang, omdat zijn vader ervoor is gestorven als slachtoffer van de wetenschap. Ondertussen eten Alfred en Arne iets.

De tocht naar de rustplaats is zwaar: een droge mond, gekwelde spieren, zweet, ademnood, stinkende muggenolie, stenen. De grond wordt harder en hobbeliger. De helling lijkt wel heel erg lang. Als Alfred op de rustplaats aankomt, is hij kapot. Het binnenste van zijn borst lijkt wel uit plaatijzer te zijn vervaardigd met daarin in een hoog opgevoerde motor van gepolijst staal die hem zonder mededogen voortstuwt door het leven.

Maar Qvigstad houdt tegenover hem de moederin met een mixture van Anna Bella Grey en naakte negerinnen, gevolgd door een dolzinnige persiflage op de psychiatrie.

Ze moeten verder. En weer raakt Alfred achterop en komt later aan. Op de rustplaats is de sterke man al bezig met het vuurtje voor het eten. Alfred rust wat uit en weer spelen Brandel en de sherpa's hem door het hoofd. Na het eten maakt de sterke man schoon, ruimt op, pakt in en haalt water. Vol goede moed holt Alfred iets later de heuvel af. Hij voelt zich, na alles wat hij heeft gedragen en verdragen, in staat om, ondanks de vermoeidheid en de hoofdpijn, de tocht af te maken. Gebrek aan energie heeft hij niet.

Maar dan, bij het oversteken van een rivier, valt hij voluit in het water. Hij ploetert naar de kant. Arne heeft het zien gebeuren. Hij helpt hem om nieuwe sokken aan te doen en geeft hem een handdoek. Alfred nagels zijn gescheurd, zijn knieën kapot, zijn scheenbenen geschaafd. Hij voelt de pijn tot in het ruggenmerg. En hij weet het: ik heb geen routine, ik hoor hier niet thuis. En dat mompelt hij ook tegen Arne: het spijt me, ik ben zoals altijd erg onhandig geweest. Iets te voren had hij zich nog voorgehouden dat hij beslist geen figuur wilde slaan.

^aKaart en kompas zullen hem later fataal worden. Hij heeft weinig geleerd.

^bEenmaal krijgt Alfred een eerlijk antwoord: via het dagboekje van Arne, waaruit Inger-Marie hem voorleest.

^cEen mijmering met voorspellende kracht.

^dNog acht, negen rivieren, denkt de lezer. Onmogelijk! Toch maalt de sterke man niet om dit tochtje.

De tocht gaat verder. Niets is er over van zijn optimisme. De rugzak drukt met een geweldig gewicht op hem. Alsof de druk van het leer het vocht uit zijn vlees perst. Toch zou hij niet willen stoppen en dat hij moe is, deert hem niet. Hij mijmert over de wanverhouding van arbeid en het resultaat ervan, hij denkt aan de maker van de elektromotor en aan de sleepers/bouwers van hunebedden om dan nogal onverwacht over te gaan op de mensenoffers van de Azteken.

Hij raapt een stukje steen op. Het ziet er op eerste gezicht wat anders uit, maar het blijkt gewoon een stukje gneiss. Toch stopt hij het in zijn zak. Hij heeft zich niet voor niets gebukt.

En dan, vanuit een nevel, duikt een meer op, groter dan de andere: Lievnasjaurre! Ze lopen nog een half uur verder. Op de rug van een heuveltje houden ze halt. De sfeer is ontspannen, van vermoeidheid valt weinig te merken. Qvigstad deelt sigaretten rond en vertelt zijn specifieke wetenswaardigheden.

Dan nemen ze afscheid van de sterke man. Hij vertrekt zonder dat hij één minuut rust heeft genomen.

De sfeer is gezellig druk en geanimeerd. Alfred voelt zich alsof hij net uit bed is gekomen. De zon staat dan ook hoog aan de hemel, hoewel het al een uur of vijf in de middag is. Ze spannen het visnet, maken een vuurtje, zetten koffie en eten brood met vlees uit blik. Aan de overkant van het meer kun je de Vuorje zien.

Maar dan komt de tijd van slapen in het volle licht. De klap komt hard aan. Muggen belagen Alfred van alle kanten, hoe goed hij zich ook heeft verschanst. De zon staat hoog en schijnt fel, van alle kanten komen de geluiden: Arne snurkt, vogels maken een piepend en krijsend kabaal, muggen en vliegen zoemen in alle toonhoogten. En je kunt je nog zo goed oefenen in het doden van muggen, ze vinden altijd hun weg. Het puntje van zijn neus blijft ondanks het netje een kwetsbaar plekje. Wat hij ook verzint, hij ontkomt niet aan hun scherpzinnigheid. En om als afleiding te luisteren naar hun onderlinge discussies is leuk, maar zoiets duurt niet oneindig.

Dan houdt hij het niet langer uit, hij rukt de slaapzak open en ontdekt dat het geen muggen, maar horzels zijn die hem tot bloedens toe hebben gestoken. De muggen ruiken nu hun kans. En zoals Gods hand niets kan uitrichten tegen zondaren van welk ras of geloof dan ook, zo kan Alfreds hand niets uithalen tegen de vloed van muggen die hem overspoelt.

Hij steekt een sigaret op en wringt zich in zijn nog druipnatte broek. Dan probeert hij de slaap weer te vatten. Hoe kan hij met alle slaaploosheid ooit zijn geniale onderzoek doen en de dood van zijn vader wreken?

Maar het lukt hem niet om in te slapen, hoe hij ook zijn best doet. Hij wordt bozer en bozer. En dan zit hij weer overeind, doodt muggen en krabt bulten.

Ook Arne wordt wakker. Hij vraagt zich af of ze voor al dit moorden in het hiernamaals niet zwaar zullen worden gestraft. Ze drinken en eten samen wat. Arne haalt het 'vele eersten zullen de laatsten zijn' aan. Zullen in de hemel niet de muggen minister zijn en het mond- en klauwvirus de operheer?⁹

---

⁹Een voorloper van deze gedachtengang reeds bij Christian Morgenstern (1994, blz. 23) in het gedicht *Auf dem Fliegenplaneten*.

Auf dem Fliegenplaneten,
da geht es dem Menschen nicht gut:
denn was er hier der Fliege,
die Fliege dort ihm tut.
An Bändern voll Honig kleben
Die Menschen dort allesamt
Und andre sind zum Verleben
In süßliches Bier verdammt.
In Einem nur scheinen die Fliegen

Hij verwijst naar Qvigstad, de metafysicus, die problemen als deze doorziet.

uitleg

[1]

De tocht op de eerste dag is voor een doorgewinterde loper routine, maar voor een volstrekt onervaren amateur als Alfred een nachtmerrie. En dan moet het ergste nog komen. Zijn tocht zal nog weken duren. Hij heeft zijn reis volledig onderschat en dat weet hij. Aan sport deed hij niet en een tochtje door de Pyreneeën met Diederik Geelhoed, met elke dag je kostje, was het zwaarste wat hij had meegemaakt. Nogal logisch dat zijn bewondering voor de sterke man groot is. Alleen al het gemak waarop deze zich glimlachend klaar maakt voor zijn tocht ('Dan bedenkt hij zich, bukt zich en pakt ook nog het statief').

[2]

Tijdens de tocht is Alfred in gedachten met van alles bezig. Zo denkt hij na over zijn vriendschap met Diederik, met hem kon hij heel goed over van alles praten. Maar een aantal zaken die hij overdenkt, houdt hij voor de buitenwereld verborgen, zelfs voor zijn beste vrienden. Er zijn nu eenmaal grenzen aan zijn openhartigheid. 'Wat er over die grens ligt, dien je voor hen maar liever helemaal dood te zwijgen.'^a Zo houdt hij zijn mond over zijn ambities: meteoorkraters vinden, het huwelijk, cum laude promoveren, professor worden.^b Zou hij deze ambities niet kunnen nakomen, dan zou het leven waardeloos zijn. En dat houdt hij liever voor zich.

[3]

In dit verband speelt ook de vriendin van Eva hem voortdurend door het hoofd. Hij denkt zelfs aan haar in termen van verloven en trouwen. Haar gezicht beoemt hij in begrippen van een sonatine als frivol en treurig. Hij weet niet hoe ze heet. In verwarring door haar verschijning, had hij haar naam niet goed ver-

---

dem Menschen vorauszustehn:
 Man bäckt uns nicht in Semmeln
 Noch trinkt man uns aus Versehn.

^aNiets ongewoons bij mensen.

^bIn latere drukken voegt de verteller er ter verduidelijking aan toe dat Alfred Diederik *niet* tegensprekt als het gaat om diens afwijzing van het huwelijk en om diens aanval op het instituut *universiteit*. Hij zou zich dan prijsgeven.

staan. *Dido* vindt hij een mooie naam,^a dit met een verwijzing naar de vertelling in Vergilius' *Aeneis*.^b Frivool en treurig zijn trouwens passende termen om de rol van Dido in dit epos te beschrijven.

De tocht van Aeneas is voor Alfred, blijkt op een andere plaats (22 einde), een troost en geruststelling, ondanks het tragische lot van Dido.

[4]

In hoofdstuk 21 grijpt de verteller uitdrukkelijk in en attendeert hij de interne lezer op het dwangmatige gedrag van Alfred rond het *gedenkboek Mallinckrodt*. Dit blijktbaar als illustratie van het gedrag dat Alfred tijdens de tocht vertoont. Zelf geeft Alfred op zijn beurt aan dat hij eens, samen met Arne en Qvigstad, zoals indertijd zijn vader, op de foto wil staan. Met zijn naam er onder. Alfred de Tweede.

Het probleem is alleen dat zijn vader anoniem blijft,^c geen faam krijgt. *No name, no fame*.^d Een gedachte die Alfred erg moet hebben benauwd.

[5]

Qvigstad haalt in zijn gesprek met Alfred heel wat overhoop. Serieus wil hij niet worden genomen, maar intussen weet hij dat zijn opmerkingen, sardonisch bedoeld, ook een diepere impact hebben. Het N-woord, Anna Bella Grey en het Oedipus-complex zijn vraagstukken waar je nachtenlang over kunt bomen. Maar ook: zwartheid, de koloniale Ander en perversie behoren, naast de psychoanalytische interpretatie ervan, tot de onderwerpen waar je binnen een moderne context met voorzichtigheid moet omgaan.

Voorop gesteld, het negerprobleem speelt in Noorwegen in die tijd geen rol, Anna Bella Grey mag dan seksueel aantrekkelijke kanten hebben,^e toch biedt een triootje meer mogelijkheden en de psychoanalyse was toen al op zijn re-

---

^aAndere namen die die de revue passeren, zijn Filipine, Renate en Franchine.

^bDido, de koningin van Carthago, en Aeneas worden verliefd op elkaar, maar voor beiden ligt er een ban. Dido had beloofd niet meer te trouwen en Aeneas wordt door de goden bevolen Carthago te verlaten om de opdracht, die hij had gekregen, te vervullen. Na het vertrek van haar geliefde pleegt Dido zelfmoord (*Aeneis* IV).

^cZoals zijn vader ook blijft hangen tussen een gewone meneer en een professor (16.3). Iets wat Alfred, maar vooral ook zijn moeder wil voorkomen.

^dVan Dalen 2112, blz. 246: 'Alfred explicitly links his father's fate with the fate he fears for himself — and a photograph without his name below it is the grimmest symbol of that fate that he can imagine.'

^eBekend van een fotomontage uit 1901. Op het internet te vinden.

tour.^a Weinig dus om aanstoot aan te nemen.

Maar toch provokeert Qvigstad, niet zozeer zijn toehoorders, maar wel de interne lezer. Zijn seksidool Anna Bella Grey -twee hoofden en drie tietten, verder naar beneden toe normaal- mag in zijn ogen beeldschoon zijn, op zich is zij een ongelukkig hoopje mens. Alleen al de gedachte aan seks met haar toont een verwrongen geest. Maar omdat Qvigstad bij haar van beeldschoon spreekt, mag je aannemen dat hij de foto niet heeft gezien en dat pleit hem voor een deel vrij.

Anders staat het met het gebruik van het begrip *negerin*. Qvigstad neemt afstand van de esthetische benadering van de negerin als seksobject en ook racisme speelt bij hem geen rol. Het is hem te doen om een pseudo-psychoanalytische uitleg: impotentie bij je moeder (en haar evenbeeld) drijft je in de armen van iemand die absoluut je moeder niet kan zijn geweest. Een uitleg die nergens op slaat en dat weet Qvigstad ook wel. Zoals hij ook zelf weet dat hij niet impotent is. Zou dat zo zijn, dan liep hij daar niet zo mee te koop. Het blijft een spel.

* Exegese. Cultuur [4]

Tweede dag

---

^aAl is de psychoanalyse als academische discipline al op zijn retour, binnen de westerse samenleving is zij onderdeel van de vaste groepsovertuiging. Zij maakt, zoals bv ook Christendom en humanisme, deel uit van de Encyclopedie. In *NMS* is dit duidelijk te merken.

hoofdstukken 26-28

parafraze

In een gesprek die nacht bekent Alfred aan Arne dat hij onderbewust misschien wel hoopt^e dat zijn vader zijn wetenschappelijk werk zou zien, terwijl hij dit eigenlijk voor zijn moeder doet. Toch weet hij dat het heel goed mogelijk is dat zijn werk hetzelfde zou zijn geweest ook als zijn vader nog leefde.

Alfred was over dit onderwerp begonnen, omdat hij wilde weten waarom alles rond Arne heen zo armoedig was.^b Arnes antwoord moet hem hebben verrast. Zijn vader is rijk en hij kan heel goed met hem opschieten.^c

De volgende morgen. Qvigstad heeft een meerforel gevangen. In dat verband maakt Mikkelsen een opmerking over profeten als vissers^d en over water als symbool van het hiernamaals.^e

Terwijl de drie anderen aan de slag gaan, loopt Alfred wat doelloos rond, hij weet dat hij in feite weinig kan doen, hij loopt alleen maar in de weg. Hij is trouwens blij dat niemand een toespeling heeft gemaakt op zijn val van gisteren in het water.

Hij gaat naar zijn tent en leest daar zijn aantekeningen nog eens door om te concluderen dat er tot nu toe niets belangwekkends is gebeurd. Hij voelt zich misselijk worden. Hoe zit het: naar iets zoeken dat nog niet is gevonden, maar het zelf ook niet kunnen vinden? Is dat een gebrek aan begaafdheid of, domweg, een gebrek aan geluk? Dan komt weer die diepe angst naar boven dat hij met niets dan vakantiekiekjes thuis zal komen.^f

Bij het ontbijt stelt Mikkelsen de vraag naar het godsbestaan, met daarop als verwacht Qvigstads reacties, waaronder die waarin hij in een groots perspectief Gods handelen als schepper laat vastlopen.

* Exegese. Godsbewijs

^aBij het onderbewuste worden verschijnselen wel opgemerkt, maar niet bewust doordacht. Ze liggen als het ware opgeslagen en kunnen later op een geëigend, associatief moment aan de oppervlakte komen. Dit met de vraag of je wel onderbewust kunt *hopen*? Alfreds *onderbewust hopen* is bovendien in strijd met het feit dat hij het er openlijk tegen Arne over heeft (27.1).

^bIn Alta was het Alfred al direct opgevallen hoe oud, versleten en gerafeld alles aan Arne was (13.4, 13.8, verder 25.1, 29.8).

^cIn meer algemene zin had Arne al eerder aangegeven hoe hijzelf tegen zijn 'armoede' aankijkt toen hij stelde dat de meeste mensen hun zelfrespect baseren op een of ander gebrek aan comfort (14.2). Een op zich trouwens twijfelachtige stelling.

^dMet de conclusie dat alle grote profeten altijd vissers zijn. En dan te bedenken dat zelfs Jezus geen visser was. En van de stichters van grote godsdiensten komt alleen Petrus in aanmerking.

^eMikkelsen ziet in de waterwereld het machtigste symbool van het hiernamaals, ook omdat - en dat is een mooi beeld- de hemel in het water wordt weerspiegeld.

^fZelfs dat zal hem niet lukken, omdat er later water in zijn toestel komt.

^gUit het begin van het hoofdstuk blijkt dat Alfred probeert iets meer te maken dan snapshots: hij zet de vis van Qvigstad met inzicht op de foto. De rode buik van de merelforel scherp, Qvigstad als struikrover vervagend naar de achtergrond. De Vuorje als decor.

Alfred geniet ondertussen van de vis en van het leven in de natuur. Iets later raken Alfred en Arne in een gesprek gewikkeld over de plaats van de vaders in hun leven. Dan gaan ze op deze zonnige ochtend ieder huns weegs. Alfred vindt op zijn zoektocht niets noemenswaardig.

Terug ziet hij Arne op een tweemanshoge rots balancerend foto's maken van een grote bulltrots. Maar dat gaat nogal moeilijk omdat de lens van zijn fototoestel los in de vassing zit. Alfred springt ook naar boven, daar vraagt hij Arne waarom hij met zo'n aftandse camera werkt. Deze antwoordt dat het, als hij zich dingen ontzegt, is alsof hij gelooft dat hij iets geweldigs zal meemaken, dat hij iets van groot belang zal ontdekken.^a Bovendien hoe moet je verder, als je met de beste equipage niets ontdekt? Een hint naar Alfred toe? Hoe dan ook, deze tuimelt plotseling naar beneden. De val komt hard aan: zijn hoofd en handen doen pijn, het bloed stroomt uit zijn rechteroog, zijn rechterbeen is zo geschaafd dat hij het niet kan gebruiken. Arne helpt hem. Later blijkt dat hij niet ernstig is gewond.

Alfred ligt gewassen en verbonden dichtbij het vuur. Hij bekijkt zich in het spiegeltje van zijn kompas, waarvan het etui is gehavend door de val. Niet alleen kijkt hij naar de schade aan zijn gezicht, maar vooral ook naar zijn baard. En hij ziet voor het eerst dat het haar van zijn baard lichter is dan zijn hoofdhaar.

Qvigstad komt naast hem zitten. Scheren is in zijn ogen een onbegrijpelijke uitvinding. Je ziet er uit als een ontbladerde boom. Daarna weer een van zijn grapjes, nu over de potentie van de letters s en e.

Arne brengt Alfred zijn gewassen broek terug en meldt hem dat hij wel dood had kunnen zijn. Alfred denkt dan onvermijdelijk aan zijn vader en aan het ongeluk dat deze is overkomen. Als ook zijn vader alleen maar zijn knie had gekneusd, had hij misschien wel fluitist kunnen worden.^b Zijn val is een antwoord op de dood van zijn vader, maar die ging dood, hij is gered. De kwade geest die zijn vader liet neerstorten, is hem niet de baas geworden. Alfred is niet bijgelovig, maar waarom, vraagt hij zich af, bedenkt hij dit dan?

Hij heeft zijn broek weer aangetrokken en maakt het etui van zijn kompas opnieuw vast. Ondanks de beschadiging ziet het er nog uit als nieuw.

Dan zien en horen ze de rendieren: een geknor, een gegrom van een groot horizontaal wezen dat zich over de helling verspreid. Alfred lijkt niet erg onder de indruk te zijn. Het verrast hem dat hij niet wist dat rendieren grommen, en hoe suggestief de bellen van de bokken ook klinken, ze brengen hem nog niet terug in de bewoonde wereld.

Het is half twee. Ze keren terug, drinken de rest van de koffie op en gaan naar bed, uitgeluid door een uitroep van Qvigstad over een jonge, naakte negerin.

Alfred en Arne liggen in hun slaapzakken nog wat te eten, te drinken en te roken. Even komen ze terug op hun bijgelovige houding, een onderwerp dat Alfred afrondt met de opmerking dat zijn vader niet toekijkt en er in het geval van Arne geen noodlot is dat hem beloont voor zijn ascetisme. Dan komt het gesprek op Alfreds moeder als nep-recensente en in verband daarmee op de vraag of je in het leven wel ooit zonder bedrog kan.

* Exegese. Kunst en literatuur [3]

Maar, vraagt Alfred, als mijn moeder nu eens een werkelijk begaafde recensente was geweest, zou het dan anders zijn gelopen. Nee, stelt Arne, want kinderen van genieën zijn zelf geen genie-

---

^aToch wel een lichte vorm van bijgeloof.

^bSteeds speelt het motief van fluit en fluitist op de achtergrond mee: het lijkt er sterk op dat zijn ambitie daar ligt en dat de wens om de wetenschap in te gaan vooral door zijn moeder is ingegeven.

en, zij kunnen niet voldoen aan de eisen ervan.^a Dus worden ze niemendal.^b

Alfred wil niet alleen eerlijk, maar ook de enige zijn. Wat Arne voor onmogelijk houdt in een wereld van bedrog en onzekerheid. Alleen, stelt Alfred dan, als je iets ontdekt dat het de moeite waard maakt om ervoor te lijden, alleen dan kun je integer zijn en op jezelf staan. Maar dat betekent in de ogen van Arne dat je, als je niet iets nieuws ontdekt, je ook niet integer kunt zijn, behalve op de manier van Don Quichot.

En dan maakt Alfred een verrassende draai: Galileï liet zien dat bewijsbare waarheid ver uit gaat boven integriteit.

* Interpretatie. Orde [4]

Iets later overvalt een watersnood hen.^c De tent wordt door en door nat. Alfreds donzen slaapzak is onbruikbaar geworden. Ze pakken alles wat niet nat mag worden in en gaan dan liggen met hun kleren aan en gehuld in hun regenjas. Arne presenteert rozijnen. Ze praten over scheppende arbeid en de zinloosheid ervan, over intellectuele beroepen en het leraarschap, door Alfred aangevuld met een jammerklacht over de nutteloosheid van een vak als het Grieks. Nadat ze nog wat rozijnen hebben genomen, volgt er een langere monoloog van Arne. De hele (academische) studie is één grote zinsbegoocheling. En daarna in de praktijk: sjouwen en in natte kleren slapen. In zijn ogen kun je niet slapen in een nieuwe tent zonder thuis te komen met een grootse ontdekking. Hij weet ook dat Alfred hiervan de dupe is en dat spijt hem bijzonder. Daarna slaapt hij in en snurkt verder.

* Exegese. De wetenschappelijke praktijk [1-2, 4]

De angst slaat bij Alfred weer toe: om terug te keren zonder resultaat met als enige troost dat hij zijn best heeft gedaan en dat hij heeft geleden. Hij vraagt zich af of Arnes toespraak op zijn toekomst slaat.^d Wil hij hem sterken en hem een alibi verschaffen?

Hij denkt aan Qvigstad. Die slaat zich overal doorheen en overziet de wereld. Toch lijkt Arne sterker te zijn. Die loopt op lekke laarzen, slaapt in een gehavende tent, slaapt en snurkt door alles heen.^e

^aHet spreken over genieën past niet in de context van het veldwerk dat geologen doen, je kunt zelfs stellen dat dit romantische begrip in geheel niet thuis hoort binnen een wetenschappelijk-filosofische discours.

[Geestelijke vermogens als *Genialiteit* en *creativiteit* worden in de wetenschapsfilosofie vervangen door *serependiteit*, een wetenschappelijk-theoretisch proces waarbij het toeval en de omstandigheden een doorslaggevende rol spelen. Pieron 2004 I, blz. 177.]

^bArne en Alfred spreken samen Engels. Arne gebruikt waarschijnlijk de term *not an ace*. Alfred moet, als hij dit hoort, hebben geglimlacht omdat hij als vanzelf via *niemendal* aan Nummedal heeft gedacht. Er zitten trouwens meer taalproblemen in de tekst. Zo zegt Qvigstad (31.3) als grapje dat de blinde portier niet weet hoe laat het is. Maar hij spreekt op dat moment Engels! En het is de vraag of het 'to know what time it is' dezelfde connotatie heeft als het Nederlandse 'weten hoe laat het is.'

^cAan het begin van deze scène komt Alfred op het idee dat vliegen in Finnmarken schoner zouden zijn dan in Nederland omdat er in de verre omtrek geen vuil is te vinden. Een conclusie die hij waarschijnlijk te gemakkelijk trekt.

^d*Gruwelijk voorteken*. Achteraf kan dit ook slaan op het ongeluk dat Arne zelf zal overkomen. Wie dit gedeelte namelijk leest, krijgt het idee dat de verteller meer suggereert dan alleen verwachtingen rond Alfred: de nadruk op Arnes slaap, het verwijzen naar een voorspelling van de toekomst, de troost die bij voorbaat wordt geboden.

^eMaar dat je dankzij Arnes gebrekkige uitrusting gemakkelijk (ernstig) ziek kunt worden of

uitleg

De monologen van Qvigstad en de ‘discussies’ erover vullen een deel van de pauzes tijdens de tocht, met Mikkelsen als slachtoffer van Qvigstads scherpe stijl en specifieke humor.

De inbreng van Mikkelsen is soms nogal naïef en vanzelfsprekend, waarop Qvigstad dan op zijn beurt met verve reageert. Maar als Mikkelsen later aan Qvigstad een aantal vragen stelt en blijkbaar een paar rake opmerkingen maakt, ontloopt Qvigstad deze met vage kreten als ‘Ja nou’ en ‘Waarom niet?’ om dan af te sluiten met het debiteren van een van zijn (pseudo-) wetenswaardigheden. Met de lachers op zijn hand.^a

Belangrijk voor de beoordeling van Mikkelsen is dat er een duidelijke discrepantie bestaat tussen de reacties van Alfred die weinig met hem opheeft en de verteller die hem vaak in bescherming neemt. Alfred moet trouwens toegeven dat hij Mikkelsen best aardig vindt en dat hij er in zijn plunje goed toegerust uitziet.

Zoals ook uit de opmerkingen aan het einde van deze episode blijkt, maakt Qvigstad van de vier trouwens de meest doortastende en ontspannen indruk.^b Hij is duidelijk meester van de situatie.^c

---

een ongeluk kunt krijgen, dat bedenkt Alfred zich, op dit moment althans, niet. Zo had de afdaling in het ravijn met lekke laarzen en versleten zolen Arne gemakkelijk fataal kunnen worden, hoe lenig en soepel hij ook naar beneden afdaalde.

^aAl eerder had Qvigstad op een laconieke manier op Mikkelsen gereageerd, maar toen op een op zich luchthartig onderwerp als de schepping van het heelal door de mens (einde 26.2).

^bQvigstad is waarschijnlijk wat ouder en zeker meer ervaren (hij heeft in de VS gestudeerd). Hij behoort, met Arne, tot de beste leerlingen die Nummedal naar zijn zeggen ooit heeft gehad.

^cIn 31.2. blijkt dat Qvigstad zich, op het moment dat Alfred zich erg opwindt over de foto's van Mikkelsen, echt bezorgd maakt over de toestand waarin Alfred verkeert. Hij leidt hem af en zorgt er voor dat Mikkelsen hem de kans geeft om de foto's te bestuderen.

Derde dag

hoofdstukken 29-31-(32)

parafraze

Het blijft regenen, alles is doorweekt, de temperatuur ligt iets boven het vriespunt. Ze zitten met zijn vieren in de tent van Qvistad en Mikkelsen. Die is droog, keurig geordend en vrij van muggen, maar een toilet is er niet. Nijpender nog, er is maar weinig petroleum over, bovendien is het hout (voor langere tijd) kletsnat en dat betekent dat er niet kan worden gekookt. Toch brengt dit Alfred niet uit zijn evenwicht.

Qvigstad en Mikkelsen vertrekken. Ook Arne en Alfred gaan op stap. Om zes uur is Alfred terug na een tocht van tien kilometer. Weer is ze tevergeefs geweest.

Arne is er al en zit in de regen te tekenen, zijn papier onder een doorzichtig plastic verborgen. Rechts de tekeningen, links de aantekeningen. Alles nauwkeurig, netjes genoteerd en uitgewerkt. Aantekeningen als deze zullen hun waarde niet verliezen,^a ook niet als hij plotseling dood zou gaan.^b Het zijn aantekeningen zoals iedere wetenschappelijke reiziger ze zou moeten maken, ondubbelzinnig en in een duidelijke vorm. Ze zijn definitief, een voorbeeld van het wetenschappelijke inzicht dat je wat je hier en nu aardachtig waarneemt, ondubbelzinnig vastlegt.^{cd}

Alfred weet dat hij nooit zo zal kunnen tekenen als Arne.^e Hij is trouwens de enige die nog niet bezig is met gevonden materiaal. Qvigstad ordent systematisch gesteentemonsters, Mikkelsen zand en gruis, soms bewaart hij ook een kei. Ze torsen al hun vondsten met zich mee, zonder enig bedenken.

---

^aDeze houding past binnen het positivistische wetenschapsbeeld dat in *NMS* wordt verondersteld: een eerste vereiste voor experimenteel onderzoek is een zeer nauwkeurige beschrijving van wat je hebt waargenomen. Exegese. *Filosofie en wetenschap* [2n], Pieron 2004 III, blz. 879-880 ('Otto Neurath').

^bLoopt (ook al) op de gebeurtenissen vooruit.

^cAlfred zelf als ik-verteller houdt zich trouwens in vele opzichten aan de voorschriften die hij de wetenschappelijke reiziger, maar nu als reiziger-verteller, voorhoudt: 'Ik moet alles waarnemen wat hier en nu valt waar te nemen, NU.' Daarom ook zijn vertelling in het presens.

^dArne kan ook zaniken, bv wanneer hij de ballpoint afwijst als een commercieel product, terwijl die toch juist op een tocht als deze goed van dienst kan zijn.

^eKrom is de redenering van Alfred dat het hem spijt dat hij niet van tekenen houdt. Later corrigeert hij zichzelf en bekent hij dat hij intens heeft geprobeerd het tekenen onder de knie te krijgen, maar dat het hem tot huilens toe niet lukte (34.2). Dat Alfred niet goed leerde tekenen was trouwens vooral het gevolg van het feit dat hij de lat voor zich direct al te hoog legde.

Terzijde: een vierkant wiel behoort niet tot de belevingswereld van het kind, maar is volgens Alfred het gevolg van een gebrek aan oefening. Toch speelt de nog grove motoriek het kind het meeste parten.

Qvigstad en Mikkelsen komen terug met een grote harr.^a Via het 'honger' van Arne begint Qvigstad een strijdrede tegen de westerse reiziger die, omgeven door hongerlijders, zelf in het Hilton gaat dineren. Als je hem vraagt waarom hij zijn geld niet verdeelt voor een maaltijd onder de hongerenden -die hebben dan de dag van hun leven-, heeft hij, zoals de anderen, zijn smoesje klaar. Ook de bewakers van Auschwitz moesten hun gezin de kost geven.

Dan gaat hij over op de algehele ontwapening. Onmogelijk! Je kunt ook niet met je linkerhand een pleister plakken op de rug van diezelfde hand.^b Hij besluit met mee te delen dat er maar één ontdekking is die hij had willen doen, maar die is al gedaan: de cancan.^c

Na het eten volgt er een beraad in het Noors. Ze vertrekken. Door de vochtigheid van de spullen wordt de bagage veel zwaarder. Alfred aanvaardt het met een zekere onverschilligheid en gelatenheid.

Ze lopen een eind langs de oever van de rivier Lievnasjokka, maar een oversteek via stenen komen ze niet tegen. Het wordt waden. Alfred gaat op sokken het water in, het is stekend koud, zijn voet-zolen doen ondraaglijk pijn. Voorzichtig manoeuvrerend gaat hij op weg. Maar dan plotseling verliest hij zijn evenwicht en valt voorover tot zijn onderbuik in het water, met zijn rechterarm steunend op de bodem.

Zijn kaartentas schept water en het statief drijft af. Gelukkig blijft het steken.^d En dan komt er een trage, maar ijzersterke rust over hem. Hij grijpt het statief en drinkt op zijn gemak een bekertje water.^e Arne is teruggekomen, Qvigstad en Mikkelsen kijken het tafereeltje eventjes aan, zien dat het goed is afgelopen en lopen door.

De tocht gaat verder over een vlak en rotsachtig terrein bedekt met scherven schisteus-gesteente.

* Narratieve structuur. Vertelinstantie en interne lezer [4]

Alfred vindt geen meteorietgaten. En als hij een meteoriet zou vinden, wie zou dan ooit weten wat er aan moeite en lijden aan vooraf is gegaan.

* Narratieve structuur. Vertelinstantie en interne lezer [3]

Het volgende kamp ligt tussen twee meertjes met rondom moeras. Zelfs al is er geen mens, het is toch geen eenzaam landschap. Je zou hier willen blijven om dan in de winter rustig in te vriezen. Gewond, scherpe pijn, diepe vermoedheid, een suizend en gloeiend hoofd, maar geen spoor van slaap, Alfred bedenkt dat je pas weet wat je aankan, als je het hebt geprobeerd.

Arne en Qvigstad zijn aan het vissen, Mikkelsen ligt voor zijn tent en bekijkt door zijn stereoscoop

^aVlagzalm (Thymallus thymallus), een zoetwatervis, te herkennen aan zijn gekleurde rugvin. Engels: grayling.

^bEen onduidelijke vergelijking. Verwijst misschien indirect naar het index-begrip van Ryle: een vinger kan niet naar zichzelf wijzen. Vergelijk Pieron 2004 III, blz. 923.

^cEen nonchalant gebruik van het begrip ontdekking: je ontwikkelt de cancan al dansende, je ontdekt hem niet.

^dLater zal het statief (voor Arnes theodoliet) een cruciale rol spelen en Alfred dienen als een fataal bakken. Dan is niet Alfred uitgedegen en gevallen, maar Arne.

^eIn het voorafgaande was het voortdurend Arne die hem uit zijn bekertje te drinken gaf.

foto's. Het zijn luchtfoto's van het gehele gebied. Hij heeft ze van Nummedal via Hvalbiff meegekregen. Alfred springt uit zijn vel. Hij vermoedt een laaghartig complot van Nummedal en trapt in gedachten Mikkelsen ('dit beschimmelde vlees hier aan mijn voeten') dood om daarna met de kaarten op zak zijn grootse vondst te doen.

Arne en Qvigstad treffen Alfred in een hoogst opgewonden toestand aan. Zij kalmeren hem en bespreken met hem de situatie. Even later brengt Mikkelsen Alfred de foto's, nadat Qvigstad hem dit was gaan vragen. Alfred sorteert ze, bijgestaan door Arne. Terwijl Alfred de foto's met de stereoscoop van Mikkelsen afspeurt, noemt Arne namen en geeft uitleg. Alfred is daar niet van gediend, hij kan zichzelf wel uitleggen wat hij werkelijk wil weten.^a Bovendien is Arne een leerling van Nummedal, hij gelooft niet in de hypothese van Sibbelee.^b

Alfred bestudeert de foto's uiterst nauwkeurig, maar vindt niet wat hij zoekt. Hij zou Arne, die hem nog steeds zoveel mogelijk probeert te helpen, willen toeschreeuwen dat het niet meer hoeft. Hij wil weg. Er is hier toch geen eer aan te behalen. Hij wil geen wetenschappelijk archivaris worden zoals al die anderen, hij wil iets opzienbarends vinden. En dat is er niet.

Alfred houdt zijn mond. Hij heeft één ding geleerd: hij ziet nu in hoe zijn wereld, de wereld waarin hij succes moet hebben, in elkaar zit. Hij had ervoor moeten zorgen dat hij de foto's al had kunnen bestuderen ver voordat hij wegging. Erger is nog dat hij een diep wantrouwen tegenover Sibbelee gaat koesteren.

* Exegese. De verwikkelingen rond Sibbelees onderzoeksplan [4-5]

Alfred begrijpt dat dit een keerpunt is in zijn onervaren leven. Hij heeft op het verkeerde paard gewed. Hij moet terug en Sibbelee melden dat hij niets meer in deze studie ziet. Hij weet ook dat niemand hem zal begrijpen. Wat nu? Iets groots verrichten? Maar waar?

'Alfred! Where are you?' Hij wordt geroepen voor het eten. Hij voelt zich een gast voor wie alles wordt bedisseld. Ze zijn vriendelijk en beleefd. Arne moet toch hebben geweten van de foto's van Mikkelsen en hebben bedacht dat, als er meteorokraters in dit gebied waren, de Noren ze zelf wel hadden ontdekt. Zijn wantrouwen tegenover Sibbelee wordt dieper en dieper: Waarom heeft hij hem naar Oslo laten vertrekken zonder zekerheid over de foto's?

Dan laat Mikkelsen de pan met pap omvallen. Ze vloeken en lachen. Voor nieuwe pap is er te weinig petroleum over. En dan weer de achterdocht: heeft Arne echt niet geweten dat Mikkelsen de foto's bij zich had?

Tijdens het eten komt er via Qvistad een discussie op gang over de vraag wat er nog te doen valt als de computer alle intelligente taken van de mensen overneemt. De wetenschap wordt dan steeds anoniemer. Beroemd worden als academicus wordt een kwestie van toeval, zoals je nu ook bij toeval Miss Universe wordt. Er is, volgens Qvistad, een steekje aan je los als je nog een beroemde geleerde wilt worden. Is dit een hint naar Alfred? Wil hij hem troosten?

* Exegese. De wetenschappelijke praktijk [3]

^aOok van de privé-colleges van Nummedal was Alfred indertijd niet gediend. Het college van Oftedahl over de grote Heiskanen en het belang van de geofysica laat hij zich, opvallend genoeg, zonder gemopper welgevallen (9.16-17).

^bDit wantrouwen van Alfred tegenover Arne -niet alleen nu, maar ook iets later- is bijzonder ernstig, hij raakt helemaal geïsoleerd.

Qvistad sluit af met de opmerking dat de mens eens zal uitsterven aan het besef van zijn overbodigheid.^a

uitleg

Wat voor de andere drie een gewone dag moet zijn geweest, is voor Alfred er weer een van spijt, tegenslag en mislukking. Zijn zoektocht levert niets op dan zelfmedelijden, de sterrenkaart van Mikkelsen brengt hem zelfs op de rand van razernij en van ziekelijke paranoia. Dan belandt hij ook nog in het water en raakt gewond.

---

^aIn dit verband is het opmerkelijk dat Qvigstad het uitsterven van iguanodons wijt aan hun omvang (zij waren vanuit deze theorie zo groot dat het communicatiesysteem vanuit de hersens te traag werkte om nog passend op de omgeving te kunnen reageren) en dat hij zich niet beroept op de populaire theorie dat een meteorinslag (65 miljoen jaar geleden, bij Chicxulub) het grootste deel van de levende wereld, inclusief de dinosauriërs, vernietigde. Zie verder Adriana Ocampo http://www.iwaswondering.org/adriana_homepage.html voor een uitwerking van deze theorie.

Vierde dag

hoofdstukken 32-34

parafrase

Ineens hoor ik hoe Eva, die aan god gelooft, mijn moeder zal troosten: - Huil niet, mama. Alfred is nu bij vader (33.2).

Alfred ligt aangekleed in de tent en slaapt slecht. Kleine vliegjes belagen hem. Hij bekijkt Arne tijdens diens slaap, het beeld dat hij geeft is uiterst negatief: een verkankerde reus, een zwakzinnige troll met gesnurk als enige taal.^a Later op de dag zal hij dit beeld al kwijt zijn en inzien dat Arne alles doet om hem te helpen.

Hij wordt om elf uur wakker, zijn been is er niet best aan toe. Arne is al opgestaan en heeft, zonder resultaat, gevist in het meer. Qvistad en Mikkelsen zijn verdwenen. Zij gaan een andere route, eerst naar het Noorden, dan in de richting van de Vuorje en terug naar Skoganvarre. Een speciale reden voor hun vertrek is er volgens Arne niet. Alfred betwijfelt dat later. Ze hadden wel heel veel haast en moesten wel heel vroeg zijn opgestaan.^b

Alfred en hij zullen via een koeriersspoor naar het Oosten verder trekken en op zo'n honderdvijftig kilometer, in de buurt van het plaatsje Ramnastuna, een logeergelegenheid aandoen. Daar kunnen ze ook hun proviand aanvullen. Een logische route, ook voor Alfred. En weer komt de gedachte op dat de Noren hem als indringer zien, die ze buiten de poort moeten zien te houden.

Arne draagt voor die dag bijna alle bagage, ondanks de tegenwerpingen van Alfred die zich alleen nog maar hinkend en strompelend kan voortbewegen. Arne maakt duidelijk dat hij, als hij alleen op stap was gegaan, ook alles in zijn eentje had moeten dragen.

Drie uur in de middag. Het ravijn: een afgrond die Alfred diep angstig maakt en die hem lichamelijk aangrijpt. Hij mijmert over de sahib, gedragen door zijn sherpa's en over zijn domme zusje, maar vooral schaamt hij zich voor al zijn geklungel (en het beeld van zijn vader komt op: is hij ook als onervaren klimmer niet naar beneden gestort en heeft ook hij niet de plannen van anderen in de war geschopt?). Arne zal zich wel afvragen waarom hij niet alleen op pad is gegaan. En dan die slagader op zijn pols: een wormpje verborgen onder het vel. Niet erger kun je van je dierlijkheid als mens bewust worden.

Ze eten eerst wat, nadat Alfred met moeite een vuurtje heeft weten aan te blazen onder het vochtige hout.

^aEen beeld dat lijkt op het beeld dat Alfred krijgt als hij Arne dood aantreft.

^bIn ieder geval was de scheiding niet van te voren gepland, dan was het niet nodig geweest om de voorraad op een onevenwichtige manier te verdelen. Bovendien was er dan zeker de dag(en) tevoren over gesproken. Ook ontloopt Arne de vraag van Alfred of er een speciale reden was voor het haastige vertrek van de twee anderen. De verteller laat de lezer in de kou staan, ook later doet hij geen enkele poging (bv via uitlatingen van Arne) enig inzicht in de zaak te geven.

Alfred heeft terecht zo zijn vermoedens (33.3). Duidelijk is wel dat hij Arne in een moeilijk pakket heeft gebracht. Hij vraagt zich dan ook of deze er op het een of andere moment niet genoeg van zal krijgen. Maar uit diens dagboek blijkt later het tegendeel.

Arne gaat als eerste de afgrond in. Hij loopt, glijdt, stapt, loopt sneller, valt al remmend en stuurt zijn lichaam al zigzaggend naar beneden.

Daar beneden komen, is Alfreds enige doel. En dan gaat ook hij, alsof hij een trap afloopt zonder er bij na te denken.

De rest van de tocht beneden door het dal is nog steeds loodzwaar, hij waadt tot aan zijn middel door de veenmodder tot hij zich laat vallen op een groep wilgen die een net onder hem vormen. Kleddernat.

Daarna klimt hij aan de andere kant van de kloof naar boven, soms nog overstelpt door angst als hij naar beneden kijkt.

Alfred en Arne roken een sigaretje op een vooruitstekende rots bovenaan de gletsjer. Om zich heen een hobbelig, duinachtig landschap.

Het is toch vreemd, stelt Alfred, dat er op den duur niets van wat er is gebeurd, bewaard zal blijven. Waarop Arne opmerkt dat het nog vreemder zou zijn als er een instantie zou bestaan die al het gebeuren zou registreren. Met een discussie die voert naar de stellingname van Wittgenstein over feiten en de wereld.^a

* Exegese. Filosofie en wetenschap [1]

Hierna neemt Arne zijn dagboek en begint erin te tekenen.^b Alfred zelf kan maar niet geloven dat hij er zo goed is doorgekomen. Toch moet hij ervoor zorgen dat hij niet door wanhoopsgedachten wordt meegesleept. Hij moet iets doen. Maar schrijven kan hij niet, omdat alles doorweekt is. En als hij vervolgens een foto wil maken van de kloof, weigert zijn toestel al bij de eerste opname. Er zit water in de camera. Arne maakt (wel) een foto.

Alfred bergt zijn toestel zo onopvallend mogelijk op. Daarna haalt hij eerst zijn doorweekte kaarten en even later zijn kompas te voorschijn om vast de richting te bepalen van de verdere tocht. Ook Arne bestudeert zijn kaart en wijst dan de richting die zij moeten gaan. Maar die staat diametraal op de richting die Alfreds kompas aanwijst. Als Arne met zijn eigen kompasje wil aantonen dat hij gelijk heeft, weigert Alfred te kijken, zo sterk is hij overtuigd van de superioriteit van zijn eigen kompas.^c Hij gaat zijn eigen weg, zonder op Arne te letten. Onderweg houdt hij zich bezig met de vraag hoe hij zijn spulletjes droog kan krijgen.

Als hij na een tijdje omkijkt, ontdekt hij dat Arne niet volgt. Dat maakt hem niet wantrouwig, maar geeft hem zelfs een kick. Hij roept Arne en gaat een heuvel op, maar ziet hem dan nog niet. En dan ineens merkt hij, als hij zijn route nader wil bepalen, dat zijn kompas de andere kant op wijst

^aEn dat op dit moment!

^bBij het lezen hiervan dringt het tot de lezer door hoe onbegrijpelijk het is dat Alfred dit boekje later ooit uit handen zal geven.

^cEven tevoren had Alfred zich voorgenomen om zich niet door het idee van Arne te laten meeslepen dat je je bij je wetenschappelijk werk niet iets (duurs, moois) mag gunnen, omdat het mogelijk is dat dit werk zou kunnen mislukken. Hij zal bewijzen dat zijn (dure en mooie) kompas superieur is aan dat van Arne en dat hij het gebruiken kan ook. Dit voornemen zal zeker hebben meegespeeld bij zijn koppigheid.

Tegendraads is trouwens de volgende stelling van Mager 2012: '[Alfreds] weglopen van Arne heeft niets van doen met het functioneren van kompassen of kunnen kaartlezen. Dit gedrag is een gevolg van de aangrijpende ervaringen bij het ravijn welke onmiddellijk voorafgaan aan het incident met de kompassen.' Een stelling die aan de context geen recht doet. Alfred heeft Arne niet bewust van zich afgeschud.

dan te voren. Ook zijn kompas heeft waterschade en zo had Arne toch gelijk. Hij is onthutst. En het spiegeltje geeft zijn versplinterde situatie goed weer. Hij rent een heuvel op. Geen Arne te bekennen. Op zijn geroep krijgt hij geen gehoor. Erger nog, hij is de richting helemaal kwijt. Toch maakt hij zich niet ongerust, Arne komt zo wel opdagen. Voor de zekerheid zal hij zich nog eens goed oriënteren. Maar het verschil met de eerste keer meten blijft bestaan. En dan bij het verleggen van de kaart raakt Alfred met zijn mouw het kompas. Het valt in een spleet. Alfred is verdoofd en radeloos. Hij begint aan een tergende zoektocht. Alle middelen worden beproefd. Maar, takken zijn er niet, tastend lukt het niet, het visnet en het meetlint werken niet. En dan staat ook zijn horloge (dun, maar niet waterdicht) stil. Van Arne is nog steeds niets te bespeuren. Alfred vermoedt dat hij is teruggelopen naar het kloofdal. Maar hoe komt hij daar? Geen idee. Hij besluit dan de richting van de Vuorje te gaan.

uitleg

[1]

De kloof brengt bij Alfred een diep-existentieel gevoel van doodsangst teweeg. Hij doorziet zijn nietigheid: *Op dit moment gaat een tipje van de sluier omhoog die over het hele leven ligt: dat ik altijd en in alles weerloos, machteloos en vervangbaar als een atoom ben en dat alle bewustzijn, alle wil, alle hoop en vrees alleen maar manifestaties zijn van het mechanisme waarvolgens de menselijke moleculen zich bewegen in peilloze kosmische materieklomp.*^a De vergelijking met de dood van zijn vader komt boven. Hij hoort de reacties al van zijn gelovige zusje na zijn eigen dodelijke val. Van haar hoeft je, na het halen van haar MMS-diploma, geen revanche te verwachten op de dood van zijn vader.

[2]

Deze dag komt door het toedoen van Alfred de verhouding met Arne op scherp te staan. Hij voelt diens superioriteit, zonder dat deze zich daar maar ook iets van bewust is. Hij draagt voor een belangrijk deel Alfreds bagage, hij daalt bijna lichtvoetig af in de kloof, hij weet zijn ervaringen voortdurend schrijvend en tekenend vast te leggen en, tenslotte, toont hij als vanzelfsprekend de juiste richting.

Alfred voelt dan ook de jaloezie opkomen. Hij heeft enkel een sterk doorzettingsvermogen en kan goed leren, maar voor de geologie heeft eigenlijk geen

---

^aLater wordt *materieklomp* (uit eerdere drukken) vervangen door *materiedamp*. Het citaat zelf is een formulering van de verteller. Deze zet Alfreds stroom aan de mijneringen om in een samenhangende gedachte.

enkele aanleg. Hij kan niet tekenen, is verstrooid, verdwaalt gemakkelijk, is niet sportief en niet getraind. En niet alleen kan hij niet tekenen, hij schrijft ook nog onherkenbaar. Arne is veel beter toegerust dan hij. Bovendien gunt hij zichzelf niets, omdat hij bang is dat hij kan mislukken.

Deze droeve gedachten worden ook nog begeleid door tegenslag op tegenslag: zijn kompas zit vol water en verdwijnt zelfs in een rotsspleet (een kloof!!), zijn horloge is ook al stuk en bovendien verdwaalt hij.^a

En zo staat hij opeens alleen en moet op eigen kracht verder. Maar dat gaat hem direct al goed af: hij komt tot leven en toont ondanks zijn deplorabele toestand inzicht, vindingrijkheid en volharding.

[3]

Met zijn kompas raakt Alfred ook zijn spiegeltje kwijt, Het spiegeltje dat zijn zelf versnipperde, maar ook behoorde tot het levensstadium dat hem het meest eigen is. En zo wordt hij teruggeworpen op het eerste stadium.^b

* Exegese. Alfreds mensbeeld: de drie stadia

[4]

De tocht van Alfred door het kloofdalen kan worden geïnterpreteerd als een tocht terug naar de moederschoot, een tocht die in Freudiaanse termen aantrekt, maar in mythische zin afschrikt,^c omdat het gaat om een vagina dentata, waaraan Alfred juist wil ontsnappen.^d

Deze inzet kan worden aangevuld met de visie van Mager 2012 dat de hele tocht van Alfred *achter* Arne *aan* niet veel anders is dan een omschrijving van de geslachtsdaad tussen Alfred en Arne. Alfred: 'Nu ik Arne achterna loop en de diepte van de afgrond als een onzichtbare binnenstebuiten gekeerde vloed

---

^aToch moet je Alfred niet onderschatten: hij begrijpt iets snel, kan analytisch denken (hij citeert Wittgenstein) en houdt iets lang vol.

^bZie evenwel Vijfde dag [5n] voor een inperking van deze stelling.

^cIn termen van het Heilige gaat het om het *tremendum ac fascinosum* (Pieron 2004 I, blz. 103). Moeder Issendorff (haar achternaam kom je niet te weten) heeft in Alfreds beleving zo haar aantrekkelijke en afstotende kanten.

^dIn psychoanalytische zin betekent het dat je probeert te ontsnappen aan castratie.

golf op mij aanstormt.’^a

Op zich is de tekst dubbelzinnig, maar zij geeft nog geen reden om te denken dat Alfred en Arne werkelijk seksueel contact hebben gehad. Op zijn hoogst is hier sprake van een wensgedachte van Alfred als een suggestie van de verteller.^b

Nee, er is geen twijfel mogelijk dat Alfred seksueel sterk is gericht op het vrouwelijke geslacht. Wilma laat hem bepaald niet koud, noch op de rots te Tromsø (11.7), noch later in Bergen (45.8). Maar ook de borsten van het frøken in het restaurant oefenen een onweerstaanbare aantrekkingskracht op hem uit.(3.8): ‘Ik trek mijn lippen van mijn tanden weg en langzaam laat ik mijn kaken zich openen en sluiten.’ Zo’n reactie op het zien van Arnes blote borst of anderszins ligt vanuit de vertelling niet direct voor de hand.

---

^aMager 2012: ‘Alfred en Arne beleven wat in het Frans ook wel le petit mort wordt genoemd en steken daarna een sigaret op, wat meer mensen schijnen te doen na de daad.’

^bVoor veronderstelde homoseksuele aanwijzingen binnen de verhouding tussen Alfred en Arne: Alfreds droom in 35.8.

Vijfde dag

hoofdstukken 35-39

Wat zeur ik?

parafrase

Ongeveer middernacht. Het enige aanknopingspunt, naast de zon, blijft de Vuorje. De kaart is te klein, het horloge kapot. Desondanks hoopt Alfred dat hij het ravijn zal vinden waar Arne wacht. Hij zal zijn excuses aanbieden voor het oponthoud en voor zijn eigenwijsheid.

Maar toch, nu hij alleen is, voelt hij zich opgewekter en vrijer: geen misprijzende blikken meer. Hij kan zich op zijn taak richten.

En dan plotseling komt zijn argwaan weer op en vraagt hij zich af of hij de foto's van Mikkelsen wel goed heeft bestudeerd. Misschien heeft iets bijzonders diens aandacht getrokken, misschien heeft hij niet alle kaarten laten zien. Mikkelsen en Qvigstad gingen richting Vuorje. En die gaat hij nu ook! Wat een geluk dat het kompas de verkeerde richting aanwees. Niet dat de vergissing opzettelijk was, maar toch, het kon niet beter uitkomen.

Alfred herkent de omgeving bij zijn terugtocht niet. Toch loopt hij de goede kant op: richting Vuorje. Intussen beeldt hij zich een onderonsje in tussen Nummedal en Mikkelsen. Nadat Nummedal aan Mikkelsen de foto's heeft gegeven en hem op de kaart een zeer bijzonder plaatsje in de buurt van de Vuorje heeft gewezen, bindt hij hem op het hart dit voor Alfred verborgen te houden. Mikkelsen zal het weten!

Alfred gaat bij het water zitten. Hij ziet een soort besje en proeft het. Veel te eten is er niet in deze omgeving. Zal problemen gaan geven. Zelf heeft hij twee pakken crackers en wat tubes honing bij zich. De helft van de crackers, samengekleefd tot een brij, werkt hij met zijn vingers naar binnen, daarna knijpt hij een tube honing leeg in zijn mond.

En weer beseft hij het, hij is vrij, hij kan gaan en staan waar hij wil, hij kan doen en laten wat hij wenst.

Dan krijgt hij het koud en trekt verder. Hij gaat drie stromen zonder moeite over.^a Bovenop een heuvel zoekt hij een slaapplek en stalt al zijn natte spullen uit. Hij is moe en verkleumd. Eindelijk valt hij in slaap en wordt wakker met de zon schuin op zijn voorhoofd.

Hij legt zijn spulletjes, keurig gerangschikt, te drogen. Dan wil hij weer proberen te slapen, maar hij heeft zo'n honger dat hij de rest van het knäckebröd opeet.

Als hij vervolgens inslaapt,^b droomt hij over Arne, het meisje en de fluitist. Een erotische droom.^c

^aHet is verrassend hoe weinig moeite hij nu nog heeft met lopen en klimmen, maar later op de terugweg komen de problemen -blijkbaar- weer terug. Zo voelt hij de weg de Vuorje op weer de pijn en de vermoeidheid. En aan het eind, na de ijzige tocht, klapt hij helemaal in elkaar: koortsig, moe door gebrek aan slaap, zonder eten, bloedend en gekneusd gaat hij verder. En dat verder tot hij de bewoonde wereld bereikt.

^bHet slapen gaat Alfred ineens weer veel gemakkelijker af.

^c'De dirigent heft zijn stokje' mag dan een flauwe seksuele toespeling zijn, toch gaat het hier om een duidelijke hint: de centrale figuur bij het concert zet de toon. Ook het *oorverdovend* heeft zo zijn suggestieve kracht.

Bliksem en donder. Er staat een regenboog met opvallend felle kleuren rond de Vuorje. Het is of er op de top van de berg iets zeer heiligs plaats vindt. Alfred is niet meer van deze aarde. Zijn doel ligt daar, omgeven door een stralenkrans. Hij plast precies in het midden van de boog. Een provocatie, beantwoord met weer een donderslag.

Hij verzamelt zijn nu droge spulletjes, neemt nog wat honing, drinkt water en rookt een sigaret. Dan pakt hij alles zorgvuldig in. Voor Arne laat hij een papiertje achter met de mededeling dat hij op weg is naar de Vuorje.^a

Bij de Vuorje aangekomen, beklimt hij hem vanaf de noord-westelijke kant. Het begint te hagelen en te gieten. Hij denkt aan het briefje dat hij heeft achtergelaten.

Tijdens het lopen is hij in gedachten bezig met Mikkelsen en vergeet hij te kijken of er wel meteorieten op zijn pad liggen. Hij schiet langzaam op en bereikt eindelijk, na een tocht linksom langs de berg, een plek waar hij het meer van Lievnašjaurre kan zien. Het gebied waar Mikkelsen en Qvigstad moeten zijn. Maar als hij dichterbij komt, ziet hij hun tent niet staan. Hij besluit omhoog de berg op te gaan, zodat hij een beter overzicht heeft.

Als hij dan na een gevaarlijke en zware klim boven komt -steeds bang om uit te glijden en als vormeloze klomp vlees naar beneden te vallen-, kan hij niets zien wegens de nevel die hem omgeeft en die zich eindeloos uitstrekt. Hij is radeloos. Zijn geest is niet meer op de berg, maar zweeft ver boven de aarde in die verre lege ruimte, in het niets. Hij wordt zich bewust van de nietigheid van de aarde en van de menselijke mogelijkheden: 'Ik weet dat ik niet anders ben dan een bepaalde chemische evenwichtstoestand, strikt beperkt tot nauw omschreven, onomstotelijke limieten.'^b Immense inspanningen geven een louter miniem zicht op het heelal. En ook al zouden er op andere planeten mensen wonen, minder eenzaam word je daar niet van. Nee, de aarde is een bol waar uiteindelijk de grote ijstijd het zal winnen. Wereldeinde. Entropie.

Alfred begint de tocht naar beneden, nog steeds in negatieve gedachten verzonken. Medelijden vervult hem met de mensen die opgaan in troostrijke sprookjes en spirituele openbaringen. Dit alles gepaard aan opperste vormen van geweld. Het enige onomstotelijke existentiële feit is de onverzadelijke bloeddorstigheid van de mensen. Je kunt beter omkomen als slachtoffer van de elementen -een meteoriet, een bliksemschicht- dan in hun handen vallen. Hij zou blij zijn als hij naar beneden stortte.^c Misschien vinden ze hem dan wel nooit. En wat zou hij gelukkig zijn indien hij dat feit -als geest- na zijn dood zou mogen meemaken. Dan verdwijnt hij naar zijn gevoel vollediger en dat betekent dat zijn dood een feit is dat hij echt kent. Voor je leven geldt dat niet.

Hij valt niet,^d maar komt behouden beneden en herkent aan de overkant van het meer de plaats

^aHad moeten worden aangevuld met 'Ben je daar niet, dan ga ik door naar het kloofdal.' Dit briefje heeft weinig zin. Bovendien is 'naar de Vuorje' wel een heel vage plaatsbepaling. Alfred rekent er in feite op dat Arne bij het kloofdal zal blijven wachten.

^bOok op dit punt vat de verteller de mijmeringen van Alfred samen en giet ze in een welhaast metafysische vorm: het denken, moeizaam op weg naar de top, ziet niet het licht (van de platonische Zon), maar wordt omgeven door nevel en moet zijn nietigheid en kleinheid erkennen.

^cWeer een vooruitlopen op de dramatische val van Arne.

^dVerrassend is het 'Vallen.' in 35.8 (gevolgd door het 'In slaap gevallen?') dat nu, in 36.2, wordt gereflecteerd in het 'Maar ik val niet.'

De impact van de val is groot. Zo is de val van Alfreds vader de aanzet tot de vertelling. Alfred zelf komt tijdens zijn tocht tweemaal te vallen, van de rots en in de rivier, vervolgens valt zijn kompas in een spleet en valt Arne van de helling. En met zijn kompas en met Arne

waar zij hebben gekampeerd. Geen Mikkelsen en Qvistad te zien.

Hij is lichamenlijk kapot en materieel onthand. Hij zou het liefst terugkeren naar Skoganvarre, maar dan zou Arne hem blijven zoeken. Hij besluit naar het kloofdal terug te gaan. Twaalf kilometer lopen. Hij vermoedt dat Arne daar op hem wacht. Hij eet zijn laatste knäckebröd en doet dan een poging om met het net te vissen. Hij moet het water in om het goed te trekken. Maar als hij eenmaal zijn schoenen en zijn broek uit heeft, kan hij niet aan neiging weerstand bieden om zich helemaal uit te kleden. Uit zijn rugzak haalt hij een stuk zeep - een bezoarsteen, een amulet^a te voorschijn en baadt en zwemt al zijn vervallenheid, verwondingen en pijn van zich af.

Hij gaat liggen. Muggen rondom, vliegen op zijn vel. Hij valt in slaap. Hij wordt wakker al gauw van de honger, rookt een sigaret en maakt zich zorgen over zijn toekomst na zijn terugkeer. Dan strijkt er een eend met vijf jongen neer op het meer. Zou dat betekenen dat er vis in het net zit? Als Alfred gaat kijken, blijkt het dat een eendje zich in het net heeft verstrikt. In gedachten doodt hij het als volleerd poelier, maar voor het binnen zijn bereik is, trekt hij een forel naar boven. Hij doodt hem zonder pardon. Dan bevrijdt hij het eendje. Het krijgt een plaatsje op een kussentje van mos. En dan verschijnt een tweede forel. Hij kookt beide, terwijl het eendje hem wat afwezig gezelschap houdt. Hij eet heerlijk. Dan scharrelt het eendje naar het water terug en zwemt naar zijn moeder en broertjes.

Drie en een halve stap is twee meter. Om de vijf kilometer te overbruggen naar de Rivo-elva, het riviertje waarbij de kloof ligt, zijn ongeveer 8700 stappen nodig.^b Alfred hoopt op deze wijze enige zekerheid te krijgen dat hij het riviertje zal vinden. De kaart is te onnauwkeurig, de kans dat hij Arne zal mislopen is groot. En wat dan? Alles voor niks. De angst slaat weer toe: alles voor niets.^c Op een papertje in de ene en een potlood in de andere hand begint Alfred te lopen. Om de honderd stappen zet hij een streepje. Ondertussen tuurt hij naar meteorieten en hoopt tegen beter weten in om Qvigstad en Mikkelsen tegen te komen.

Zijn berekeningen kloppen aardig. Volgens de kaart moet het riviertje ongeveer op één kilometer van het beginpunt liggen. Hij leert het al aardig en is trots op zichzelf. Hij rookt een sigaretje en berekent hoe ver hij nog moet lopen. Nog tien kilometer, dat betekent door dit landschap nog een uur of vijf. Arne zal naar hem uitkijken.

verliest Alfred zijn belangrijkste bondgenoten. Met de val van Arne wordt ook de val van zijn vader bekrachtigd en sluit de cirkel zich. Als Arne eenmaal is gevallen, denkt Alfred niet meer aan vallen (39).

Binnen de mythe zijn de val van Icarus en van Lucifer een teken van hoogmoed. In NMS is de val triviale: ze is de uitkomst van toevallige omstandigheden, pech (en onvoorzichtigheid).

^aBezoar komt van het Perzische *pâdzahr* en betekent letterlijk *bescherming tegen gif*. Het is een magsteen waaraan magische kracht werd toegekend, met de reiniging als een rituele handeling die een nieuw leven belooft (zoals de doop).

^bVoor deze berekeningen heeft Alfred zijn meetlint nodig. Zijn laatste, maar ook meest eenvoudige instrument dat hij op het nippertje had gekocht. Mettertijd blijkt dat hij ook zijn loep nog bezit (38.5).

^cIets later deze tocht is zijn stemming al weer gedraaid en ziet hij zichzelf met glans promoveren.

Alfred denkt aan de tocht van drieduizend kilometer die Nansen door Groenland maakte en hij vraagt zich af wat er had moeten gebeuren om hem eenzelfde soort prestatie te laten leveren. Zijn vader had dan niet moeten omkomen, maar ja dan was hij misschien wel fluitist geworden. Aan de andere kant had hij als fluitist zijn vader niet kunnen wreken.

Hij heeft 9500 stappen, dat is ongeveer vijf kilometer gelopen. Dit klopt met de kaart: hij is bij het dal van de Rivo-elva. Om Arne te vinden moet hij beslissen of hij beneden of boven langs verder zal gaan. Beneden langs het water lijkt hem het handigst. Zonder onderweg tijd te verdoen gaat hij het dal in dat steeds nauwer wordt. Hij twijfelt er niet aan dat hij op de goede weg is, hoewel hij zich aanvankelijk niets van de omgeving herinnert. In gedachten voert hij alvast zijn gesprek met Arne. Alsof er weinig is gebeurd, gaat dit via zijn kompas al snel over op zijn zusje en haar geloof in God, in zijn ogen een vorm van gekte. Zij wijst je net als een kompas de weg naar de Noordpool. Als compensatie luistert ze naar negro-spirituals.^a

Zelf wordt hij bevangen door het beeld van gedrochtelijk dikke negerinnen, die tijdens hun optreden, zoals met negers altijd gebeurt, in domme en extreme situaties op een bespottelijke manier te kijk worden gezet.

Dan ziet hij, blij maar ook ontnuchterd, Arnes theodoliet op de driepoot. Hij loopt er naar toe, lachend door het water wadend totdat hij hem ziet liggen, zijn hoofd tegen een steen, bevuild door een gele brei vol grote, blauwe vliegen erop. Hij ligt daar, zoals hij hem ook in zijn slaap had gezien, oud, moe en gerimpeld. Maar nu sliep hij niet. Dit is nooit meer slapen.

De gladde zool van zijn laars, en de scheur erin, zijn het bewijs ervan dat hij is uitgegleden.^b

Vele malen rent Alfred de helling, waarvan Arne naar beneden is gevallen, op en neer, bezig om zo goed en kwaad als het gaat enige orde te scheppen. Hij legt het tentdoek over Arne heen en pakt zijn spulletjes zo goed mogelijk in. Dan loopt hij weg in de regen. Zij laatste, barre tocht is begonnen.

uitleg

[1]

Alfred leeft tussen hoop en vrees. Zo lijkt hij, ondanks alle ellende, de situatie meer en meer meester te worden. Hij leert het, meent hij zelf, al aardig en hij is trots op zichzelf: ondanks alle ontberingen, doet hij het allemaal toch maar. Hij kan zich eindelijk helemaal op zijn taak richten, hij zal iets verbazingwekkends tegenkomen, los van alle routine. Alles zal hem lukken! Hij zal een meteorietkrater vinden, en misschien de stenen erbij. Dan volgen het triomfantelijke weerzien met Sibbelee en zijn promotie. Cum laude!

---

^aZijn zusje is een raar meisje, mooi om te zien, maar erg dom, omdat ze gelovig is. Maar zo dom was ze ook weer niet: zij gaf haar broer, in zijn eerste jaar, een kompas omdat ze bang was dat hij zou verdwalen (14.1)!

^bEn zo heeft Arnes gekunstelde hang naar eenvoud en armoede een geheel averechtse uitwerking.

Daarnaast blijft hij tobben: wat moet hij doen als hij Arne heeft gevonden? Teruggaan? En alles opgeven? Wat dan? Ook zijn paranoia rond Mikkelsen raakt hij niet kwijt: 'Kwam ik hem tegen, ik zou hem doodslaan.'

[2]

Op andere momenten overvalt Alfred zelfs een diepe radeloosheid, hij is angstig en voelt zich eenzaam. Het leven is zinloos, hij is liever dood dan levend. Indertijd, toen hij voor de peilloze afgrond van het ravijn stond, had hij eenzelfde soort mijmeringen, met het kloofdal als existentieel en mythisch-erotisch raakvlak (33.3).^a

Ook nu op zijn tocht naar de top van de Vuorje wordt zijn negatief-emotionele gesteldheid ingekaderd binnen een sterk mythologisch-getinte terminologie.

* Exegese. De queeste [6]

[3]

Zijn beleving van de existentiële nietigheid mag dan sterk mythisch getinte beelden oproepen, van een spirituele invulling van zijn tocht moet Alfred niets hebben. Bovendien kent hij tijdens zijn tochten ook momenten van diepe tevredenheid, het leven in de natuur bevalt hem best: het vangen van vis, het koken op hout en het naakt zwemmen, *één met water en lucht*. Eerder had hij al bij het meer gemijmerd hoe het zou zijn om in vroegere tijden in een streek als Lapland te leven: eten drinken slapen jagen vissen, je beschermen tegen de winter, onheil op tijd doorzien en het tegengaan (15). Vooral vers gevangen vis had hem vanaf het begin heerlijk gesmaakt.

Hij begrijpt dan ook waarom sommige filosofen terug willen naar de natuur, Ook kan hij begrip opbrengen voor boetepredikanten die de beschaving een collectieve krankzinnigheid noemen. Hoeveel rijker is de Lap niet dan wij? (26.2).

* Exegese. Cultuur [0]

---

^aAlfred wordt overvallen door het natuurlijke gebeuren om hem heen en wordt er in mythische beelden door meegesleept. Je kunt niet van dweperij spreken, zoals Dupuis (1985, blz. 115) doet.

[4]

Vanuit menselijk gezichtspunt kan de natuur als hard en wreed of als liefdevol en zorgzaam worden beleefd, dit afhankelijk van de omstandigheden. In het algemeen zullen mensen al snel hun natuurlijke entourage als een vanzelfsprekendheid gaan ervaren. Je raakt, zoals de drie Noren, gewend aan het landschap in Finnmarken, zoals een herder is gewend aan de Drentse Heide of een schipper aan zee. In die zin is de tocht van Alfred een initiatie. Hij leert een in korte tijd zich aan te passen aan een natuur die zich in zijn ogen onherbergzaam en ondoorgrondelijk voordoet, maar die hij tijd bij tijd en wijle ook in al haar eenvoud en overvloed ervaart.

[5]

De eenheid met het water geeft ook overdrachtelijk aan dat Alfred een evenwicht heeft gevonden.^a Water speelt in de mythe een dubbele rol: het is het gebied van dood én van leven.^b Alfred heeft de gevaren ervan een aantal malen aan de lijve ondervonden, maar nu ondergaat hij de heilzame werking ervan, zoals in de religie de doop door onderdompeling die uitvoert.^c

[6]

Alfreds droom

1. De droom over de fluitist en het meisje neemt een bijzondere plaats in binnen het verhaal. Alfred bevindt zich tijdens een zomerse dag op een kade die zich al gauw verengt tot een geheel van grauwoestige scheepswanden: een soort steeg die sterk (homo-) seksuele associaties oproept, zeker als je bedenkt dat hij langs een *verboden* kade loopt en op zoek is naar een urinoir.^d

---

^aAlfred blijft te bewust bij de tijd en ook zijn overwegingen zijn te doordacht om uit zijn mijmeringen en gedrag te kunnen concluderen dat hij tot het eerste stadium van het puur onbewuste en dierlijke leven is teruggekeerd.

^bIn 20.4 krijgt Alfred, nadat hij een gevaarlijke val in het water heeft weten te overleven, van Arne een bekertje water aangeboden: het dubbelaspect in één.

^cHet gebruik van een *Bezoar* versterkt het magische karakter van Alfreds waterbad.

^dBekend als *hop* is de Amsterdamse Krul (Wikipedia). Alfred studeerde in Amsterdam.

Denk in dit verband aan de tocht door het kloofdal. Dit dal doet zich voor als een gevaarvolle *vagina dentata*:^a ‘De wanden van de kloof zijn ./ met enorme scherpkantige rotsblokken bezet,’ een kleine gletsjer tegen een wand, water kronkelt in dunne stroompjes en blikkert als vloeibaar staal. Hieruit wordt Alfred gered door zijn tocht *achter* Arne aan. Een homo-interpretatie, die wordt ondersteund door het feit dat het gaat om een *geheim* bewustzijn dat *zich ontbloot*. Dit bovendien gekoppeld aan een voorafgaande verontschuldiging: ‘Wàt ik ook doe, wàt mij ook zal gebeuren, ik zal het niet hebben gewenst.’^{1bc}

2. Er wordt in de droom vooruitgewezen op Wilma. Wanneer zij de rits in haar broek duidt als een verwijzing naar een verdrongen homoseksuele prikkel bij mannen geeft Alfred er geen enkele blijk van dat hij zich aangesproken voelt. Niettemin zou de uitleg van Wilma wel eens minder onschuldig kunnen zijn dan je denkt en heeft zij terecht zo haar vermoedens gekregen jegens Alfreds vermeende dubbele seksuele geaardheid.^d

3. In de droom verwacht Alfred in eerste instantie dus Arne, maar hij komt via een trap^e in een concertzaal terecht met een publiek, waarvan de (allemaal

---

^aIn het beeld van de *vagina dentata* wordt het denkbeeld dat mannen, maar ook vrouwen, ten diepste terugverlangen naar de moederlijke schoot (Freud) te niet gedaan: het vrouwelijke wordt gezien als een getande val. Voor de *vagina dentata*: 2014/1, blz. 133 (noot). Belangwekkend is ook dat in de grote kloof Ginnungagap (26.2), een verwijzing naar de oervagina, niet warmte, maar juist ijskoude heerst. Hier ontstond de reus Ymir met zijn tweevoudige sekse.

^bBen je eenmaal aan het interpreteren, dan is zelfs de *voorstekende rots* begin 34 een optie, dit (Mager 2012) gekoppeld aan het cliché-beeld van het sigaretje na de coïtus

^cDeze uitleg is intern, gebonden aan de tekst. Anders wordt het als je met Mager 2012 beweert dat je vanuit de gelijkstelling van Alfred met Hamlet kunt concluderen dat Alfred door zijn vader is misbruikt en dat Alfred op zijn beurt via zijn tweede vader, Arne, wraak op de eerste neemt door met Arne sex te hebben om hem dan te vermoorden.

Deze is uitleg is niet tekst-gebonden, maar wordt verkregen door een mixture van Hamlet, MacBeth en Oedipus. ‘Hermans manipuleert hier naar believen zowel de Oedipus-mythe als het verhaal van Shakespeare over Hamlet, door ze binnenstebuiten te keren, te spiegelen, ondersteboven en achterstevoren te houden, in stukjes te knippen en willekeurig opnieuw in elkaar te steken.’ Een typisch postmodernistische betoogtrant, die volledig uit de hand loopt en aan de tekst geen recht doet.

^dIn samenhang hiermee krijgt het kloofdal de betekenis van het duistere en onbekende (Fontana 1993, blz. 114), voor Alfred zou dit dan juist de beangstigende wereld van homoseksualiteit kunnen zijn.

^eEen trap opgaan betekent volgens sommige droominterpretaties het nabootsen van het or-

eendere) vrouwen op leeftijd zijn en er in hun avondtoiletten praktisch naakt uitzien. Er speelt een blazersorkest.^a

Dan ontdekt Alfred het meisje en de fluitist,^b hij volgt hen in hun spel. Het meisje bespeelt de bekkens en kijkt hem steeds strak aan. Als zij de bekkens slaat, lijkt haar hoofd gevleugeld te worden door het blonde haar^c dat door de lucht van de slag omhoog wordt geperst. En dan wordt het plotseling stil, alleen de fluitist speelt verder.^{de} Alfred weet dat het meisje het eigendom is van de fluitist. Zij bevestigt dit door een oorverdovende bekkenslag.^f

De seksuele impact van de droom wordt dan al snel duidelijk: het meisje oog in oog met haar minnaar, het spelen met de fluit, het bespelen van de bekkens, het omhoog persen van het hoofd tijdens het orgasme. Dan een korte stilte:

gasme (Bernard 1982, blz. 113) of van de paring (Freud 1972, hoofdstuk 6).

^aHet is niet ongerijmd om te denken aan het Nederlands Blazers Ensemble dat werd opgericht in 1959 door Willem de Klerk. Fluitiste was in die tijd Martine Bakker.

^bAlfred kijkt hier naar de fluitist als naar zijn alter ego. Het bespelen van de fluit door een man in de betekenis van fellatio (vgl Camphausen 1991, blz. 83) kan dan weer in de richting van de homo-scène wijzen, zoals ook uit de mythe van Pan duidelijk wordt. Dat de fluitist zich richt op het meisje maakt de spanning des te groter.

^cVleugels brengen je volgens de oude traditie in hemelse sferen. Sommige wezens, zoals engelen en cherubs, kunnen zich boven de aardse zwaarte verheffen (Biedermann 1996, blz. 391-392). In dit geval geldt dit ook voor het meisje in haar orgastische toestand.

^dIn oude tijden had het geluid van de fluit een betoverende uitwerking, '[S]ie gilt als Symbol für Harmonie Glück und Lebensfreude. Viele Musikinstrumente - insbesondere Blasinstrumente verweisen auf extreme Gefühle, auf Verlockungen und Schmeicheleien.' Wikipedia/Traumdeuter. Ook in India heeft de fluit deze betekenis. Zo verleide Krishna de meisjes en betoverde hen door op zijn fluit te spelen, ook lokte hij al spelende slapende vrouwen 's nachts weg bij hun echtgenoot (Fontana 1993, blz. 33).

In de westerse mythologie is de fluit bij uitstek het muziekinstrument van Pan en een teken van zijn seksueel-extatische kracht (Kahn 2002, blz. 165-166).

In filosofische termen: de droom verdedigt het (extatische) Dionysische aspect tegenover het (verstandelijke en gevoelvolle) Apollinische. Je merkt trouwens bij Alfred nooit enige extatische opgetogenheid over wat dan ook, hij is eerder saai en zwaarwichtig.

^eDe fluit is ook een verwijzing naar een eenvoudig, natuurlijk leven, niet een leven waarvan Alfred op dit moment bepaald geniet.

^fHet bekken van de vrouw verwijst naar een seksueel-extatische setting. Het heeft de betekenis van bekkenpotentieel: een stelsel van spieren dat de seksuele mogelijkheden ervan bij ervaren gebruik vergroot (Camphausen 1991, blz. 38-39). Het bekken dus als centrale plaats van de seksuele handeling.

Bekken werden als muziekinstrument in de oudheid gebruikt om mensen in extase te brengen. De bekkenslag kan ook het orgasme aangeven. Wikipedia/Traumdeuter.

de ejaculatie, gevolgd door een laatste denderende bekkenslag.

4. Nu wordt, zou je zeggen, deze droom niet zo omstandig verteld om op een versluiserende manier door te geven dat Alfred, eenmaal weer ontspannen, een (natte) wensdroom heeft.

Toch lijkt het de enige uitweg. Iedere andere benadering, bv vanuit de bekende droomtheorieën, leidt alleen maar tot pseudo-diepzinnige uitweidingen, in de trant van: Alfred passeert zijn moeder en heeft sex met zijn zusje (in de wetenschap dat de Vader dood is, diens wraak heeft hij dus niet meer te vrezen).

Deze visie wordt dan versterkt door het feit dat Alfred in de droom homo-seks negeert. In de termen van Freud word je homo, omdat je je helemaal identificeert met de liefdevolle Moeder. Met de afwijzing van de homoseksualiteit, wordt dan de binding met de (dominante) moeder verbroken. Een proces dat de droom laat zien en dat de eerder gegeven uitlegt bevestigt.

5. Vanuit de vertelling gezien is het duidelijk dat in deze droom de erotische belevings- en voorstellingswereld van Alfred samengebald. De droom geeft vooral inzicht in zijn emotionele verhouding tot de vrouwen die hem het meest nastaan. Bovendien verbindt hij verleden en toekomst met elkaar door vooruit te lopen op de ontmoeting met Inger-Marie en op het rendez-vous met Wilma.^a

6. Het meisje uit de droom is waarschijnlijk het meisje uit Alfreds dagdromen, Dido. In de tien minuten dat Alfred haar zag, raakte hij compleet van streek en daarna bleef zij hem gedurende de gehele tocht door het hoofd spoken. De seksuele wensdroom van dit moment doorbreekt dan de betamelijke mijmeringen die hij eerder^b had over een afstandelijke romance (met een huwelijk als afronding). Hij is dan wel confuus als hij Dido ziet, maar later toont hij geen teken van onstuinige verliefdheid, alleen een huwelijk speelt hem door het hoofd. En als er dan wat vaag-romantische gedachten bij hem opkomen, gaat het om een mooi meisje dat hij maandenlang op zich zou laten inwerken voordat hij het zou durven aanraken (27.11).

7. Een vraag die in dit verband opkomt is of Alfred in deze droom het subject

---

^aVoor Wilma is deze samenhang van droom en werkelijkheid vanzelfsprekend. Alfred heeft zo zijn gerede twijfels.

^bExplicatie. Eerste dag [2].

is (in de persoon van de fluitist) of een voyeur. Het ziet ernaar uit dat het laatste het geval is en dat betekent dat hij afstand houdt en niet direct betrokken wil zijn bij de emotioneel-seksuele scène.

8. Vanuit deze optiek gezien is de fluitist dan Alfreds alter ego, een ego dat hij eens, misschien wel ten onrechte, heeft afgewezen, maar dat nu opnieuw -maar dan op afstand- zijn plaats opeist. In dit verband verrast het niet dat Wilma hem later zal voorhouden dat hij nog best een muzikale carrière zou kunnen opbouwen. In dit artistieke plaatje past ook een Dido, maar dan zoals zij in de droom is ontgaan van alle burgerlijk protocol.^a

9. De extatische droomscène staat in schril contrast met het korte samenzijn van Inger-Marie met Alfred. Intiem, verstild en ingetogen.

10. Met Dido komt ook haar vriendin Eva in het vizier. Dido is een droombeeld, met haar kan het vanuit Alfred gezien in werkelijkheid alle kanten opgaan, maar haar vriendschap met Eva belooft, althans vanuit het gezichtspunt van de interne lezer bekeken, weinig goeds.^b

Eva is als modieuze MMS-leerlinge op haar beurt de tegenpool van Inger-Marie.^c Veelbetekenend is het dat deze weigert het (lege en gehavende) etui van Alfreds kompas aan te nemen, het kompas dat van Eva afkomstig is. Zij laat zich niet meeslepen of inpalmen.

11. Het concert zelf is een prelude op het samenzijn met Wilma. Zij is muziekcensente en doet haar job kennelijk met plezier en op een onbevagen manier. Zij is daarmee de tegenpool van Aglaia, die leeft van bedrog.

Wilma past ook binnen het droombeeld omdat zij, ondanks haar leeftijd en haar zorgende (moederlijke) houding, Alfred seksueel raakt. In dat opzicht vervangt zij, vanuit Freud gezien, de Moeder op ideale wijze.

Ook hierin staat zij tegenover Aglaia,^d pseudo-intellectueel, sentimenteel en

---

^aAlfred omschreef haar eens al als frivool.

^bAlfred tegen het einde weer ingekapseld door moeder en Eva, met een nagelgelakte Dido op bezoek.

^cInger-Marie wil graag studeren, maar zij mag het niet, Eva kan het niet.

^dAglaia is een van de drie Gratiën, een godin van grote schoonheid en charme. Op haar naam kan Alfreds moeder misschien trots zijn, maar Alfreds beschrijving van haar uiterlijk voldoet niet aan de eigenschappen die de godin worden toegedicht. (27.11). Alfred vindt haar naam weliswaar onalledaagse, maar ook oerlelijk. [In het Grieks en het Frans ('Aglaé')

dwingend.^a Aglaia, die in de droom past bij het droge, uniforme publiek in smoking en open jurken, Wilma, van haar kant, zal het extatische opgaan van de fluitist en het meisje in de muziek tot het diepste meebelevan.

[7]

Maar nu sliep hij niet. Dit is nooit meer slapen.^b

De dood van Arne betekent een totale ommekeer: de spil waar Alfreds hele tocht om draait, is weggefallen.^c

Arne zal nooit meer slapen.^d En slapen deed hij in de ogen van Alfred al wanneer hij gewoon met je sprak: 'Het is alsof hij aldoor geslapen heeft, een slaapwandelaar, nee een slaapredenaar. Maar hij slaapt.' En slapen kon Arne, in

klinkt de naam trouwens zachter].

Voor Aglaia: www.theoi.com/Agalia, met een uitgebreide lijst citaten uit de Griekse literatuur.

^aHet *mijn moeder* komt zo'n 55 maal voor en bestrijkt de gehele plot. Dit buiten de vele plaatsen, waar de moeder ook nog wordt genoemd (meestal in verband met de vader).

^bHypnos, de slaap, wordt traditioneel beschouwd als het broertje van Thanatos, de dood. Beide verschijnselen worden geassocieerd met het donker van de nacht, bij beide ben je er niet bewust bij. 's Nachts kon de ziel buiten het lichaam treden en op zoek gaan naar avontuur. Vertrok hij voor altijd, dan werd dat *dood* genoemd. Slapen is in deze context dus de keerzijde van leven, het is leven in een andere wereld/dimensie.

[De zaak is ingewikkelder dan hier wordt gesuggereerd. Vaak nam men aan dat het lichaam meerdere zielen herbergde. Vertrok de levensgeest en hield daarmee de adem op, dan pas trad de dood in. Pieron 2004 V, blz.1299-1300.]

^cSlapen en dromen vallen vaak samen. In overdrachtelijke zin heeft Fens (Dupuis 1985, blz. 96) dan ook gelijk als hij stelt dat de titel van de roman kan betekenen dat droom en illusie je niet het zicht op de werkelijkheid zouden moeten ontnemen. Voor Alfred betekent dit dan dat hij zijn ideale ik moet aanpassen en moet leren begrijpen dat het derde stadium ook voor hem de waarheid inhoudt.

^dArne, *niet Alfred*, zal nooit meer slapen. Het is dan ook onjuist om de tekst uit MacBeth toe te passen op Alfred en er een bevestiging in te zien dat Alfred Arne zou hebben vermoord (zie de volgende paragraaf). Alfred zou dan vanuit Shakespeares tekst gezien buiten zichzelf en vol schuldgevoelens zijn weg hebben moeten vervolgen, overmand door totale slapeloosheid (en hallucinaties). Maar daar is niets van te merken. Hij reageert eerder uiterst koel op Arnes dood (en diens begrafenis) en slaapt prima.

[MacBeth: 'Het was alsof ik een stem hoorde schreeuwen: "MacBeth heeft de slaap vermoord, de onschuldige slaap. ./.. MacBeth zal nooit meer slapen"' (vert. Hugo Claus). De slapeloosheid die MacBeth plaagt na zijn moord op Duncan zou dan ook de reden kunnen zijn van de diepe achterdocht die hem voortaan parten speelt (en de moordzucht die daaruit voortvloeit). Zie verder noot b op de volgende bladzijde.]

tegenstelling tot Alfred zelf,^a die tijdens zijn tocht juist heel slecht sliep en zich wel heel gemakkelijk door van alles liet storen.^b

Slapen heeft ook een seksuele connotatie,^c maar of Alfred daaraan heeft gedacht zal zelfs de interne lezer niet te weten komen. De verhouding tussen Arne en Alfred is op dit punt ondoorzichtig.

[8]

Haasse (2000) meent dat er in *NMS* aanwijzingen zijn dat Arne niet zelf is uitgegleden, maar dat Alfred hem beneden in het dal van achteren heeft aangevallen of hem (later) een zetje naar beneden heeft gegeven. Alfreds vaak ingetoomde agressie, die hij enige malen (m.n. tegenover Mikkelsen) toont, heeft zich uiteindelijk toch nog ontladen. Dit vanuit van de veronderstelling dat Alfred Arne diep is gaan haten, een veronderstelling die in de analyse van Haasse is gebaseerd op een vaag-associërend netwerk van mijmeringen, gelardeerd met psychologische en symbolische randverschijnselen, zonder enig narratief houvast.^d Dat er sprake is van (lichte) jaloezie bij Alfred staat vast, maar dat die zich afreageert in doodsdrift: nee. In dit verband is het van belang dat het fundament van Haasses argumentatie ligt in Alfreds gedachtenflits over het geheime bewustzijn dat zich in de kloof ontbloot. Toch ligt hierin niets opgesloten dat lijkt op wat voor agressie dan ook.

---

^aDat de titel in overdrachtelijke zin op Alfred slaat is mogelijk (hij zal dan nooit meer innerlijk tot rust komen), maar in letterlijke zin geldt dit in ieder geval niet. Later, tijdens de tocht naar Ramnastua en daarna, heeft Alfred opvallend genoeg geen last meer van slapeloosheid, in tegendeel. En thuisgekomen, vertelt hij, zal hij weer eens lekker kunnen slapen.

Voor Alfred is de werkelijk zwarte nacht de nacht van de slaap (47.1), voor Arne die van de dood.

^bIn dit verband is het belangwekkend dat slapeloosheid paranoia en agressiviteit kan oproepen. Het zorgt er ook voor dat je anderen snel de schuld geeft en dat je niet bereid bent de schuld bij jezelf te zoeken (Lancel 2010). Bij Alfred zou dit in beperkte mate kunnen meespelen. Denk aan zijn ingehouden woede tegenover Mikkelsen en zijn paranoïde gedrag tegenover Arne (en ook weer Mikkelsen).

Verder: Kahn-Greene e.a. 2006, Vardar e.a. 2007.

^c*Thanatos* staat in de termen van Freud tegenover *libido*. Hier dus zelfs een sterkere accentuering van het seksuele aspect.

^dHet is teleurstellend dat er binnen Haasses interpretatie geen *narratieve* feiten worden aangedragen om haar stelling te onderbouwen. Uitleg behoort nu eenmaal gebaseerd te zijn op een nauwkeurige ontleding van de vertelling.

[9]

1. Ook Van Duijn (2012) meent dat Alfred Arne (in een opwelling) een zetje kan hebben gegeven en neemt aan dat hij deze moord op zijn vriend voor de buitenwereld -voor de politie, voor Nummedal, voor zijn moeder- zou hebben verzwegen.^a

2. Maar als dit zo is, moet dat uit de vertelling naar voren komen. Vooral het dagboekje van Arne speelt hierin een centrale rol, omdat het, naast de nogal subjectieve inbreng van Alfred binnen de vertelling, als een meer neutraal getuigenis zou kunnen gelden.^b

Nu blijkt uit de passages die Inger-Marie Alfred eruit voorleest dat er tussen Arne en Alfred geen sprake is van een negatieve, laat staan vijandige sfeer. Integendeel Arne is zeer positief over Alfred.

Om zijn stelling over de moord waar te maken, neemt Van Duijn daarom aan dat Alfred de scène met Inger-Marie heeft verzonnen. Een noodgreep. Immers, waarom zou Alfred deze scène ingelasten? Zij heeft binnen de vertelling geen enkele functie, alleen al omdat zij voor niemand is bestemd. Zo zal Alfred zich niet tegenover de buitenwereld op deze scène kunnen beroepen als bewijs van zijn onschuld. En waarom zou hij dat willen doen: niemand beschuldigt hem van wat dan ook.

Narratief verzint hij de leugen (inclusief de lof die Arne hem toezwaait) alleen voor zichzelf. En dat is zelfs voor Alfred een wel heel vervreemdende actie. Stel je voor dat je in je dagboek schrijft dat je zonder spieken een negen hebt gehaald (gekoppeld aan de lof van de meester), terwijl je in werkelijkheid met spieken niet verder kwam dan een vijf.^c

---

^aVan Duijn koppelt zijn interpretatie aan een adagium dat hij ontleent aan de Nederlandse auteur Hermans ('geen mus [valt] van het dak, zonder dat het een gevolg heeft'). Maar zo'n externe toevoeging verhoogt de bewijskracht van zijn vertoog op geen enkele manier. Van Duijn neemt bovendien het argument van Haasse over (1978, blz. 174) dat in boeken van dezelfde Hermans 'de hoofdpersoon in een ondoorzichtige situatie iemand elimineert, die tegelijk een vaderfiguur én mededinger is.' Maar ook dit is een extern argument en daarmee taboe. Zie Pieron 2014/1, blz. 5 [4]. In het algemeen valt het trouwens op dat Haasse en Van Duijn (maar ook Raat 1989) vaak ander werk van de auteur Hermans nodig hebben om hun argumentatie rond te krijgen.

^bDit dag- en werkboekje biedt misschien wel een alternatieve weergave van de Tocht, parallel met die van Alfred, en zonder twijfel veel objectiever. Ook in dit opzicht is het onbegrijpelijk dat Alfred het boekje heeft weggedaan. Of was hij bang voor een confrontatie?

^cEn dat in de wetenschap dat alleen jij en niet een ander ooit je dagboek zal lezen.

De reden van deze opmerkelijke gang van zaken komt voort uit het feit dat Van Duijn twee niveaus van vertellen door elkaar haalt, dat van de verteller en dat van de ik-verteller.^a

3. In de visie van Van Duijn meent Alfred blijkbaar dat het dagboekje van Arne verder geen rol speelt: niemand zal zijn leugen controleren. Toch kan hij weten dat het hem niet zal lukken om de inhoud van het boekje, als het iets zou bevatten dat voor zijn moordplannen pleit, verborgen te houden. De politie heeft er inzage in (zonder er trouwens iets verdachts in te ontdekken) en later komt het in handen van Nummedal, die zeker een ander zal hebben gevraagd om hem eruit voor te lezen.^b Bovendien is het heel goed mogelijk dat de politie naderhand het dagboekje nog eens zal willen zien in verband met het lopende onderzoek.

Ook vanuit dit gezichtspunt is het dus raadselachtig waarom Alfred de voorlees-scène zou hebben verzonnen.

4. De interne lezer op zijn beurt leest het verhaal en daarmee ook de voorlees-scène met Inger-Marie zoals die er staat en neemt aan dat de verteller hem de waarheid vertelt. Er is voor hem geen enkele reden om hieraan te twijfelen.^c Dit zou alleen het geval zijn geweest als de verteller een paar sluike suggesties in de richting van een vermeende moord had gedaan door bv achteraf enig gerechtvaardigd wantrouwen van Mikkelsen en Qvigstad te tonen of door indirect enige vaag-spijtige of rechtvaardigende gedachten van Alfred in te voegen. Maar dat gebeurt niet. Nergens blijkt dat de verteller het nuchtere verslag van de ik-verteller over diens terugtocht^d bijstelt, aanvult of corrigeert om er een plaats te geven voor de moord op Arne.

---

^aDe ik-verteller, Alfred, staat als personage in contact met de andere personages binnen *NMS*, niet met de interne of externe lezer, de verteller richt zich (enkel) tot de interne lezer.

^bRaat (1989, blz. 221) ziet het dagboek van Arne eveneens als een corrigerende factor in *NMS*. Ook het briefje dat Alfred voor Arne achterlaat, is trouwens in eerste instantie een bewijs van goed gedrag. Dat het later verregent, doet niets aan dit feit af (vs. Haasse 2000, blz. 175).

^cDat Alfred vertelt dat hij het kompas heeft weggegooid is een leugen(tje om bestwil), iets dat we kunnen opmaken uit de vertelling zelf. In het geval van de vermeende moord op Arne is er evenwel geen enkel *narratief* feit en/of *narratieve* suggestie te noemen die de moord bevestigen.

^dOok van Duijn neemt als vanzelfsprekend aan dat het verslag van terugtocht *narratief* waar is.

[10]

Dit neemt niet weg dat er bij degenen die Alfreds verhaal niet kennen, zoals Qvigstad en Mikkelsen, zeker de gedachte kan zijn opgekomen dat er iets niet pluis is geweest. Vooral als je bedenkt dat Alfred hen niet heeft laten waarschuwen (via een helikopter) en dat hij niet op de begrafenis was. Toch moet je niet vergeten dat Alfreds verslag niet bij de politie of voor een rechtbank wordt gedaan, maar voor een volstrekt neutrale (interne) leesinstansie. Nogmaals: de betrouwbaarheid van dit verslag is gewaarborgd, behalve als de verteller -hoe vaag dan ook- laat doorschemeren dat de ik-verteller de waarheid niet spreekt of behoeft te spreken.^a

---

^aEn zulke plaatsen kan ook Haasse niet aanwijzen. Zie verder Mager 2012 voor een analyse van deze kwestie.

DE TERUGTOCHT

Op weg naar Ramnastua^a

hoofdstukken (39-) 41

parafrase

Alfred gaat op weg naar Ramnastua, dal na dal. Hij heeft buikpijn en last van diarree. Bovendien gaat het hard regenen, glijdt hij uit en scheurt hij zijn plastic regenjas, waarvan hij een pand moet weggooiden.

Derde dag van de terugtocht. Het spoor naar Ramnastua is smal, het regent al twee dagen. Hij hoest, zijn hoofd bonst. Als het even minder regent, bladert hij in Arnes dagboek, dat hij niet kan lezen. Wel ziet hij zijn naam op de laatste bladzijde staan.

Bij een klein meertje gooit hij zijn net uit, gaat liggen en wil slapen. Hij heeft een bedreigende droom, met zijn vader in de hoofdrol. Daarna blijft hij nog een tijdje liggen mijmeren en loopt dan naar het net. Hij trekt het naar zich toe en ziet twee forellen. Maar dan, als hij nog verder trekt, wordt het net loodzwaar en ziet hij dat het boordevol zit.

Hij gaat eerst eten, rauwe forel door zout gerold. Takjes waren te nat en vier van de vijf lucifers zijn al snel gedoofd.

Met het net kan hij niets aanvangen, het is te zwaar. Verward in de struiken en door het trekken gescheurd, laat hij het achter als het web van een reusachtige spin.^b

Zevende dag van de terugtocht, Het regent weer, Alfred is op, zijn linkerschoen is kapot.^c De tijd speelt geen rol meer, hij is hier alleen, leeft volgens de normen van de eenzaamheid. Je zou net zo goed kunnen doodgaan, zoals Arne. Bijna voelt hij zich te kort gedaan. Altijd had hij de obsessieve wil niet te verongelukken zoals zijn vader, nu laat hem dat eigenlijk koud.

En Arne, waarom zou hij daar niet gewoon blijven liggen, zoals rendieren die zijn gestorven? Anders wacht je immers niet anders dan beschaafde doodsrituelen en de komedie van de burgerlijke leefgewoonten!

uitleg

[1]

Na alles overdacht te hebben, dat ik al eens overdacht heb...

De verteller laat het meest draconische deel van de gehele expeditie aan de

---

^aIn de nieuwste drukken: Ravnastua.

^bEn daarmee verliest hij ook zijn laatste middel om aan voedsel te komen.

^cEerst gleed Alfred uit en scheurde hij zijn jas, nu gaat zijn linkerschoen stuk: een parallel met Arne, maar hij blijft leven.

lezer voorbijgaan. Het zou dan ook een voortdurende herhaling zijn van dezelfde elementen: de dagenlange tocht door een desolaat landschap van een hongerige, halfzieke, gewonde en doodvermoeide Alfred. Alleen, ontroostbaar, angstig, woedend en verdrietig, zonder tent, zonder instrumenten, zonder vuur, en vooral in zichzelf opgesloten, zonder enige kijk op de toekomst. *Voor zoveel tranen geen woorden meer.*

[2]

Alfreds droom. Hij hoort in de zitkamer^a een onstuimige filmdialoog.^b De taal kent hij niet.^c Kennelijk staat de televisie nog aan. Hij gaat naar binnen. In de kamer is niemand aanwezig,^d er brandt geen licht en er is geen beeld, wel geluid.^e Nogal mysterieus. Terwijl hij op zijn hurken probeert beeld te krijgen,^f wordt hij in de rug aangevallen.^g Een hand wordt op zijn mond gelegd. Vader!, roept hij (zonder blijkbaar iemand te zien) en wordt wakker van angst. Hij merkt dat de hand op zijn mond zijn eigen hand is.

Op zich is het niet ongewoon dat je voordat je de zitkamer binnenkomt, een heftige dialoog hoort spreken in een voor jou vreemde taal. Je verwacht bij binnenkomst je moeder en zusje te zien die samen knus naar de TV zitten

^aIn de populaire droomuitleg speelt de kamer, als het centrum van het huis (= psyche), de rol van het zelf in zijn vanzelfsprekende, vertrouwde omgeving, een interpretatie die niet van toepassing lijkt te zijn op Alfreds droom. Deze gaat over zijn thuiskomst en de plaats die zijn vader daarin speelt/gaat spelen. En die is nogal angstaanjagend.

Een donkere kamer is ook de ruimte waar foto's worden ontwikkeld en waar dus de waarheid openbaar wordt gemaakt. Foto's zijn in Alfreds psychologie de onloochenbare weer spiegeling van de werkelijkheid.

^bZover we weten, waren er tussen de Noorse vrienden nooit onstuimige discussies, maar ook in het gezin Issendorf ligt zo'n gedrag niet in de lijn van de verwachtingen.

^cDat Alfred een taal niet verstaat, is hem tijdens zijn tocht vele malen overkomen. Het gaf hem een diep gevoel van uitsluiting.

^dNiets van een ontspannen en vrolijke terugkeer in de huiselijke kring. Hij is alleen.

^eAlfred *draait* het licht niet *op*, maar wat betekent dit? Je zou kunnen denken aan het laten aanzwellen van het licht, maar er brandt helemaal geen licht.

^fUitgelegd naar de werkelijke situatie: Alfred probeert enig zicht te krijgen op zijn toekomst, een toekomst die volkomen duister is.

^gVerrassend, maar des drooms is het dat Alfred niet eerst het licht aandoet en de situatie verkent. Waarom zo nodig eerst die TV aan? Je krijgt dan ook de indruk dat het hier toch niet om zijn thuiskomst gaat, maar om een doordeweekse aangelegenheid. Des te erger.

te kijken.^a Maar de situatie is heel anders: de ruimte is leeg, alleen het geluid van de TV is aan. En Alfred zelf komt terecht in een typische TV-thriller:^b een verlaten en donkere kamer, opgewonden gepraat, gevaar, de aanval van achteren.^c De hoofdpersoon is niets vermoedend in de val gelopen. De thuiskomst staat in het teken van dreiging.

De uitroep 'Vader' kan een schreeuw om hulp zijn geweest -dat denkt Alfred zelf-,^d maar het is ook goed mogelijk dat zijn vader hem van achteren bedreigt en hem de mond snoert. In dat geval is het beeld helder: zelfs als hij behouden thuiskomt, zal zijn (dode) vader nog steeds het toneel beheersen. Alfred wordt monddood gemaakt.^e

Maar ook al riep Alfred zijn vader te hulp, dan nog verandert het beeld in wezen niet. In tijden van nood kan hij niet zonder zijn vader. Dat hij achteraf niet begrijpt waarom hij om zijn vader heeft geroepen, hangt dus samen met het feit dat het niet tot hem is doorgedrongen hoe hij in alles nog zijn vader mist en vooral hoe sterk hij nog steeds van hem afhankelijk is.

Toch, het feit dat zijn eigen hand en niet die van zijn vader zijn mond snoert, toont in beide gevallen aan dat hij zijn lot in eigen handen heeft.

---

^aTV kun je, zeker in de jaren zestig kritiseren in termen van gemakzuchtig, afstompend, nietszeggend en vluchtig. In dat opzicht lijkt het niet een medium dat in Huize Issendorff hoogelijk wordt gewaardeerd.

^bHet is alsof Alfred zelf het lege tv-beeld vult en in de thriller stapt. Een meta- scène.

^cVoor hen die de kloofdal-scène uitleggen in termen van moord, incest en/of homo-sex, is dit gedeelte van de droom van cruciaal belang. Zeker als je bedenkt dat een kamer in de dromen van mannen volgens de theorie van Freud het symbool voor de moeder en/of haar vagina is.

^dMaar wie is dan de aanvaller?

^eDe aanval gebeurt op het moment dat Alfred probeert beeld te krijgen. In termen van de vertelling betekent dit dat hij probeert enig zicht op de situatie te krijgen. De aanvaller wil dat voorkomen.

Ramnastua

hoofdstuk 41-42

parafrase

Dan het paard, de drie huisjes, de FM-antenne, de berken. Alfred sleept zich voort, komt bij het grootste huisje, hijst zich de trap op en bereikt volstrekt uitgeput de deur. Binnen een hoogzwangere vrouw met een menigte bruine, naakte kinderen op de achtergrond. Lappen houden nu eenmaal van veel kinderen. Zij haalt een blonde man, een bioloog, die via een zender hulp inroept van een helikopter. Daarna wordt hij door beiden naar het gastenverblijf gebracht. Hij eet wat en komt weer enigszins tot leven. Dan strompelt hij naar bed en wordt pas 24 uur later wakker.

Via Karasjok naar Alta

hoofdstukken 42-43

parafrase

De negende dag van de terugtocht. De bioloog neemt op innemende manier afscheid van Alfred, leent hem een paar laarzen en geeft hem aspirine mee. Alfred zal twaalf kilometer moeten lopen naar de Karasjokka, waar een motorkano hem naar Karasjok zal brengen. Een aanbod om met een weasel te reizen, slaat hij af.

De wereld om hem heen is nu heel wat normaler, de tocht langs de weg komt hem voor als een boswandeling.

En dan plotseling de gele weerschijs, een luide slag en een langdurend gerommel. Hij ziet weinig, beklimt een heuvel, maar ook daar bespeurt hij niets van een brand of rook.

Aan de Lap, die hem zal vervoeren, doet hij navraag naar de klap. Deze bevestigt het gebeuren. Een neergestort vliegtuig? Maar noch Alfred, noch de Lap heeft het geluid van motoren gehoord.

In Karasjok brengt de Lap hem naar een winkeltje, waar hij een nieuw hemd en laarzen koopt. De laarzen van de bioloog zal de Lap terugbrengen. In het hotel neemt hij een bad, scheert hij zijn baard^a en gaat slapen.

De volgende dag komt een politiemans langs en laat zich informeren over het ongeval. Alfred geeft het boek met aantekeningen van Arne. Vooral de laatste bladzijde met Alfreds naam leest hij met aandacht.

Daarna brengt de politiemans Alfred naar de kliniek waar Arnes lichaam ligt. Hij wordt opgevangen door een arts die hem afraadt om Arne nog te zien. Wel laat hij door een verpleger Alfreds wonden verzorgen.

De tocht gaat nu met de bus naar het Zuiden. Tijdens een langere stop te Russenes ziet Alfred bij de halte een meisje staan, wat armoedig gekleed, met een kartonnen koffertje. Hij schat haar op een jaar of negentien, maar ze blijkt nog naar school te gaan. Hij zorgt dat hij naast haar komt te zitten, maar de conversatie loopt stroef en gewoontjes. Ze weigert zijn etui als aandenken. Nogal logisch, denkt hij. De rest van de reis zit hij naast haar wat te suffen.

Tijdens een rustpauze te Skaidi verlaten beiden de bus, zij blijft naast hem lopen. Bij de toeristen-Lap komen de herinneringen aan Arne weer boven.^b Toen leefde hij nog. Hij staat stil en grijpt de arm van het meisje. Zij lacht. Hij koopt een chocoladereep voor haar.

In de bus blijft het stil tussen beiden. Hij vraagt ten slotte haar naam ('Inger-Marie') en geeft haar om het gesprek niet te laten doodlopen het aantekeningenboekje van Arne met de vraag om het gedeelte te vertalen waar zijn naam staat. Het blijkt dat Arne aanvankelijk dacht dat Alfred een grapje maakte, later begreep hij dat hij was verdwaald. Hij ging terug naar het kloofdal, waar hij, zoals hij iets later schrijft, een week zal blijven wachten. Hij weet dat Alfred niet gewend is op dit terrein. Hij bewondert zijn doorzettingsvermogen. Hij klaagt bovendien nooit en heeft 's nachts

---

^aVoor hem is dit vast een afscheid geweest van een nomadenbestaan (met een herinnering aan Qvigstad) en een terugkeer naar de beschaafde wereld.

^bWas er sprake geweest van een moord (Haasse, Van Duijn), dan had de verteller Alfreds reactie zeker niet zo ter sprake gebracht.

alleen maar last van zijn afgrijselijke gesnurk. Toch bleef hij. Bij het lezen van het woordje 'helling' pakt hij het boek weer uit haar handen.

Ze vertelt iets later van de klap die in Karasjok werd gehoord. Een vliegtuig was het niet. Geen vliegende schotel, daar geloofd ze niet in, ook geen bolbliksem, want die sist alleen maar.

Bij het afscheid in Alta omhelst zij hem en kust hem lang. Hij kust haar twee keer op iedere wang. Dan loopt hij in verwarring weg. Zij kijkt naar hem, uiterlijk onbewogen, hij groet haar zonder enig enthousiasme. Als ze weg rijdt, blijft ze naar hem kijken om op het eind een beweging te maken. Wuift ze, werpt ze hem handkus toe of wist ze met het raampje als vlak zijn beeld uit? Hij hoopt het laatste.

Terug in het huis van Arnes vrienden. Zijn nog steeds op vakantie. Er is niets veranderd. Hij verkleedt zich en telefoneert met Trondheim. Oftedahl en Hvalbiff zijn er niet. De foto's zijn uitgeleend aan Oslo.^a Hij kan negatieven ervan krijgen, maar dat duurt een tijd en kost veel geld. Daarna belt hij met Oslo, Nummedal is in Hop, bij Bergen, hij krijgt zijn adres en telefoonnummer. Dan rijdt hij met een taxi naar de aanlegplaats van het watervliegtuig. In het boekingskantoorje telegrafeert hij zijn moeder dat hij over drie dagen thuiskomt.

uitleg

[1]

De korte ontmoeting van Alfred met Inger-Marie in de bus: hij wat afstandelijk en gemaakt vaderlijk, zij jong en ingetogen, het levert een licht ontroerend en vertederend beeld op. Zij met de buitenlandse student, hij sinds lange tijd weer in contact met zomaar een meisje. Ze weten het beiden, het is iets meer dan een willekeurige ontmoeting. Niet voor niets gaat hij, blijkbaar door haar aangetrokken, in haar buurt zitten. Zij sluit zich niet verlegen of nukkig af, maar reageert bescheiden en open op hem. Zij krijgt trouwens uit het dagboek van Arne een wel heel positief beeld van Alfred. Hoe dan ook, het afscheid heeft iets weemoedigs.^b Dit afscheid betekent ook een afscheid van het eenvoudige en bescheiden leven in het Noorden. Hij is weer helemaal terug in de bewoonde wereld

[2]

Het is vreemd dat Alfred -ook later- op de fragmenten uit Arnes dagboek zo onaangedaan reageert.^c Het moet hem toch hebben verrast hoe positief Arne

---

^aDeze foto's zijn nu in handen van Mikkelsen.

^bHeeft Alfred intussen zelfs niet heel even stilletjes en met lichte tegenzin gedacht aan Eva en Dido met hun gelakte nageltjes?

^cEen ander zou al lang gezegd hebben ik heb er genoeg van' moet wel een opmerking zijn

hem had beoordeeld (of juist niet?). Schuldgevoel en schaamte? Het valt dan niet verwonderen dat hij later het dagboek weggeeft aan Nummedal, de blinde. Het afscheid is zo definitief. Niet voor niets gaat Alfred niet naar de begrafenis.

---

geweest die Alfred diep raakt, ook al om het vertekende beeld dat hij blijkbaar van Arne had, toen hij veronderstelde dat Arne hem eigenlijk wel had willen dumpen.

Bergen

hoofdstukken 44-45

parafraze

Elfde dag van de terugtocht. Alfred brengt een bezoek aan Nummedal in Hop, een voorstadje van Bergen. Heel anders dan in Oslo zit deze nu in een serre in de zon met een gewone zonnebril op.^a Hij vraagt Alfred naar zijn onderzoek. Deze vertelt dat zijn tocht niets heeft opgeleverd. Hij was te weinig voorbereid en de suggestie van Sibbelee heeft weinig opgeleverd. Hij wil Noors leren, zijn studie bij Nummedal overdoen en het werk van Arne voortzetten. Nummedal zwakt Alfreds betoog af: hij is te pessimistisch.

Het blijkt ook dat Nummedal nu in meer gematigde termen spreekt over wat er zich eertijds heeft afgespeeld bij Alfreds komst naar Noorwegen en over de rol die Sibbelee daarbij speelde.

* Exegese. De verwickelingen rond Sibbelees onderzoeksplan [3]

Nummedal deelt vervolgens mee dat hij na de vakantie niet terugkeert. Alfred drukt dan nogal abrupt de nu geheel blinde hoogleraar Arnes onvoltooide boek in de hand.^b

Over het plan van Alfred om een nieuwe start te maken is Nummedal niet blij. Je kunt nooit een nieuw leven beginnen, bovendien is Noorwegen in zijn ogen dan wel een heel slechte plaats om zo'n poging te wagen.

Buiten is het heerlijk weer en de omgeving volop groen. Toch verlangt Alfred terug naar de barre bergen. Zijn aanwezigheid in deze weelderige wereld voelt aan als een vernedering.

En dan, terwijl hij zich afvraagt waar op een richtingwijzer het woord Trollhaugen^c op slaat, komt er in een cabriolet een vrouw aanrijden waarvan het gezicht lijkt op een imitatie in perkament van een gezicht dat hij al eens eerder had gezien. Het is de Amerikaanse uit Tromsø. Zij heeft een facelift ondergaan. Haar lichaam is slank en heel mooi.^d Later zal hij haar, iets ambivalenter, als een kostbare mummie omschrijven.

---

^aAlfred is gedurende het gehele verhaal gebiologeerd geweest door brillen en brillenglazen. Zo ziet hij in de vierglazige, ondoorzichtige bril van Nummedal (1.6) direct vier spiegeltjes. Later (6.2) lijkt het trouwens wel of Nummedal met vier koplampen is gewapend. In het verloop van het verhaal merkt Alfred dat Nummedal ontelbare keren zijn bril opzet en afdoet, omhoog en omlaag houdt. In 3.5 loopt een Noor rond met een vierkant hoofd, met daarop brillenglazen die volmaakt rond zijn. Belangwekkend is dat Alfred expliciet mededeelt (21) dat zijn vader geen bril draagt (en modieus is gekleed). De portier in het begin en Nummedal op deze plaats dragen een zonnebril.

^bOmdat hij nu weet dat hij nooit meer Noors zal leren en dat de breuk met Noorwegen definitief is?

^cTrollhaugen en Trolldhaugen kunnen blijkbaar beide, zoals blijkt uit een latere toevoeging van de verteller. Hij geeft aan dat de constatering *zij stopt aan de ingang van Trolldhaugen* moet worden aangevuld met de toevoeging *op het naambord met II gespeld*.

^dIn Tromsø had hij haar niet echt knap gevonden, nu kijkt hij naar haar als een mooie uitheemse pop.

Zij is begaan met zijn huidige toestand: hij strompelt, draagt laarzen en zijn gezicht zit vol putjes van de muggenbeten. Hij rijdt met haar mee naar het huis van Grieg.^a

Alfred blijft in de auto zitten terwijl zij met een camera gewapend naar binnen gaat. Ze is al gauw weer terug en doet kort verslag.

Daarna rijden ze nog wat rond en genieten vervolgens op een parkeerplaats van het uitzicht over het fjord. In haar ogen is het leven een droom. Hoe zouden ze anders hier nu opeens weer samen kunnen zijn.^b

Wilma, want zo heet ze, is muziekrecensente, maar haar belangstelling is, zoals al gauw duidelijk wordt, veelzijdig en kritisch.

* Exegese. Cultuur [3]

Alfred vertelt op zijn beurt van zijn plannen om, na de dood van zijn vader, fluitist te worden en de redenen waarom het misging. Wilma troost hem en gelooft dat hij nog best fluit zou kunnen leren spelen. Anderen, zelfs bekende Amerikaanse componisten, zijn hem voorgedaan. Maar, reageert Alfred, hij had niet eens het huis van Grieg bezocht. Geen nood, een volgende keer kunnen we alsnog gaan. Alfred heeft op dit punt zijn twijfels: driemaal een toevallige ontmoeting, dat lijkt hem zelfs met de droomtheorie van Wilma wat al te overmoedig.

Vanaf het balkon van haar hotel kijken ze naar iets wat op een avond begint te lijken, een blauwe, luminiserende avond. Beneden staan heilsoldaten te spelen. Zij herinneren Alfred aan de uitroep van Nummedal waarin hij het hele Leger des Heils uitdaagt om waar te maken dat het mogelijk zou zijn om een nieuw leven te beginnen. Wilma en Alfred gaan naar binnen.

Wilma komt uit de badkamer. In pyjamablouse en strakke broek met een opvallende rits. Ze draait de deur op slot en ontkurkt de Champagne die een kelner al eerder had gebracht.

Ze vraagt Alfred waarom mannen zo'n rits sexy vinden.^c Hij mummelt 'omdat hij niet ...' en doet er verder het zwijgen toe. Zij toasten. Hij vindt haar op een aparte manier aantrekkelijk. Terwijl Wilma doorgaat op het onderwerp rits, wordt Alfred sterk aangetrokken door haar dijen en vooral

^aGrieg is van belang in verband met de in NMS gevoerde discussie over de wereldvreemdheid van de Noorse cultuur. Juist Grieg zette de Noorse cultuur op de kaart: 'Griegs use and development of Norwegian folk music in his own compositions put the music of Norway in the international spectrum, as well as helping develop a national identity.' (Wikipedia). Dit zoeken naar het 'volkseigene' hoort typisch tot het romantische gedachtengoed.

^bTerecht heeft Alfred zo zijn bedenkingen. Met de gelijkstelling van droom en werkelijkheid los je het probleem van het toeval niet op. Wilma had moeten terugvallen op het begrip synchroniciteit van Jung. Haar opvatting van dromen is bovendien puur romantisch, wat moet ze bv aan met Freuds definitie van droom als 'eine Psychose, mit allen Ungereimtheiten, Wahnbildungen, Sinnestäuschungen einer solchen' (Freud 1973, blz. 31)?

[Wilma is, zoals even later blijkt, niet vies van psychoanalytische interpretaties, maar ook hier reageert Alfred afwijzend, het is hem allemaal veel te ingewikkeld, op zich trouwens van zijn kant een niet al te intelligente afronding van de discussie.]

Hoe Wilma haar droomtheorie kan combineren met het 'Ik dacht wel dat ik jou nog eens zou tegenkomen' is ook niet duidelijk.

^cOok in de popart van die tijd heeft de rits een sterk seksuele connotatie. Zie bv Pieron 2014/2, blz. 56, blz. 58.

door de rimpeltjes, die zichtbaar worden door de naadjes aan de zijkant van haar broek. De sfeer wordt intiemer, maar ze kan het praten niet laten: Grieg is in zijn eigen tuin begraven. Dan haalt ze het servet van een schaal, die ook door de kelner was neergezet. Het is gravlaks. Maar juist wanneer hij het zal proeven, verschijnt een stomdronken Fred ('Flintstone') die dreigt de deur open te rammen. Met al haar tact lost Wilma de problemen losjes op en kan Alfred stilletjes naar buiten sluipen. Zij opent en sluit haar hand als groet en lacht verontschuldigd: 'Bye! Bye!'

uitleg

[1]

Alfred had Wilma al ontmoet tijdens zijn korte bezoek aan Tromsø, waar ze het jammer vond dat Alfred geen Italiaan was. Dat bezwaar heeft ze kennelijk nu van zich afgezet, ze neemt Alfred met volle teugen in zich op, ondanks zijn wat opvallende outfit. Alfred beziet haar gedaanteverandering aan met een verwonderd oog. Maar vooral: hij lacht om haar, hij vindt haar leuk en bovendien troost ze hem.

Ze heeft dan ook iets onweerstaanbaars: vrijgevochten, vrolijk, geanimeerd, vol initiatief. Toch straalt ze ook rust uit, samen kijken ze, zittend op een bankje, over het water van het fjord en later vanaf het balkon naar de lucht boven Bergen.

[2]

Grappig is dat Wilma's enorme rits er blijkbaar niet is om de directe sexy uitwerking ervan, maar om de bezitster ervan de gelegenheid te bieden een uitvoerige toelichting te geven op de vraag waarom ritsen bij vrouwen zo sexy zijn. Een reactie als *omdat ze zonder nut zijn* is niet afdoende en bovendien te grof. Wilma gaat dan ook over op een diepte-psychologische interpretatie. De rits is de afbeelding van wat eronder zit.^a Zij doorbreekt en prikkelt de verdrongen homoseksuele impuls bij mannen. Als de man bij een vrouw een rits opentrekt, overtreedt hij een (gevreesd) taboe, maar gelukkig vindt hij niet de verboden vrucht, hij treft er de tuin van Eden, gekoppeld aan het geijkte beeld van de slang als verleider van de vrouw.

---

^aWilma laat na te wijzen op het feit dat de rits zelf in een vrouwenbroek wel eens in de eerste plaats zou kunnen duiden op de vagina dentata. Dat is niet een platvloers, maar een mythisch gegeven.

[3]

Voor Alfred komen in Wilma twee werelden samen, werelden die hij met enig gevoel van gêne op zich zal hebben laten inwerken: de wereld van de muziek en de wereld van de recensente. Dit vooral als je bedenkt dat beide werelden door Wilma in tegenstelling tot zijn moeder wel ernstig worden genomen. Was hij met Wilma het bed ingedoken dan was dat bovendien ook een afrekening geweest met zijn moeder (zoals de ontmoeting met het meisje in de bus een afrekening was met zijn zusje).

[4]

Verrassend is het dat Alfred na zijn terugkeer in de bewoonde wereld anders gaat reageren, hij is vriendelijker en meer open (in plaats van stug, verongelijkt en boos). Zijn omgang met het meisje in de bus en met Wilma toont een soms wat verlegen, maar in ieder geval aimabele jongeman. Ook zijn bezoek aan Nummedal laat zien dat hij veel van zijn wantrouwen achter zich heeft gelaten. Nu de thuiskomst nog. Maar die wordt hem fataal.

EPILOOG

parafrase

Thuiskomst

hoofdstukken 46-47

Niemand hoeft zich te verwijten dat hij in den blinde leeft.

In het vliegtuig leest Alfred in de krant dat een groep geologen op weg is om in de buurt van Karasjok te onderzoeken of het luchtverschijnsel en de klap, die ook hij heeft waargenomen, niet afkomstig zijn van een meteoriet. Een sterke magnetische afwijking wijst in die richting.^a

Tijdens de reis drinkt Alfred de halve fles -accijnsvrije- whisky, die hij aan het begin van de reis had gekocht, helemaal leeg.

Op Schiphol wachten zijn moeder en Eva op hem. Hij wankelt naar hen toe, de rugzak over de grond slepend. Tweeëndertig stappen.^a

In de taxi begint zijn moeder te huilen. Zij heeft, toen ze hem zo zag strompelen, gedacht aan Brandel, die vorige week met bevroren voeten is teruggekomen van de beklimming van de Nilgiri.^b

Knusjes thuis. Het is ook weer gewoon avond en straks wordt het nacht waarin je lekker kunt slapen, als je tenminste niet wordt opgejaagd door de gedachte dat je nog moet goedmaken wat je hebt verknoeid.

Alfred vertelt Eva op haar vraag waar zijn kompas is, dat hij het heeft weggegooid omdat het in de verkeerde richting wees.^c

Hij stelt zich de begrafenis van Arne voor. De vader die maar niet kan begrijpen waarom Arne zijn hulp niet wilde aanvaarden. En de familie die denkt dat dit kwam omdat Arne nooit het succes van zijn vader zou kunnen evenaren. Nee, Alfred had op deze begrafenis niets te zoeken.^d

Hij denkt aan Qvistad en Mikkelsen die hij waarschijnlijk nooit meer zal zien en die misschien nog steeds niet weten dat Arne dood is en hij in Nederland.

^aDe mogelijke inslag van een meteoriet in het Noorden van Noorwegen is van geen enkele betekenis voor de expeditie van Alfred. Die zoektocht draaide om meteorietsteentjes en gaten van meteorietinslagen. Dat er in Finnmarken ooit meteorieten zouden zijn ingeslagen, werd door niemand betwijfeld.

^aLater voegt de verteller er aan toe dat het dit keer om een schatting gaat. Je vraagt je af of deze onnauwkeurigheid het gevolg is van de whisky of van een nieuwe, wat meer nonchalante houding.

^bBrandel reed in een invalidenwagentje. Zou Alfred met enige schrik hebben teruggedacht aan de hooghartige houding die hij aannam tegenover de portier? En zou hij de ironie inzien van het feit dat ook sherpa's je blijkbaar niet altijd kunnen beschermen?

^cDit leugentje heeft een gemeen trekje, omdat hij niet wil toegeven dat het zijn schuld was dat hij het kompas verloor.

^dOok zijn moeder komt niet op het idee dat Alfred aanwezig zou/had moeten zijn op de begrafenis van Arne.

En dan Brandel. Hoe zij samen twee jaar geleden tijdens een excursie in Zweden als enigen in het meer van Rissajaurre hadden gezwommen en hoe hij vergeten had naar de bodem te kijken. Toen al had hij tegen zichzelf gezegd dat hij ondanks zijn studieresultaten niet geschikt was voor dit vak.

En wat nu? Zelfs als hij in zijn eerste jaar was gestopt, had hij niet geweten wat hij had moeten doen. Fluitist worden? Maar dat is onmogelijk, met je leven valt niet te experimenteren.

Het gesprek loopt niet al te vlot, maar dan komt toch nog een verrassing: het cadeautje. Zijn vader had een meteoriet op de kop getikt die bestemd was voor zijn zevende verjaardag. Maar zijn vader stierf voor die tijd. Zijn moeder had hem indertijd niet aan hem willen geven, omdat hij niet haar cadeau was. Ze liet er manchetknopen van maken, die ze van plan was hem bij zijn promotie te schenken. Maar ze geeft ze nu, ervan overtuigd dat ook zijn vader het hiermee eens zou zijn geweest.

Als Eva hem vervolgens een geschenk uit de hemel noemt, voelt Alfred zich machteloos om haar domheid. En verdrietig, ook omdat hij wel zijn meteoriet heeft, maar geen enkel bewijs voor zijn hypothese.

uitleg

[1]

De thuiskomst is een veelvoorkomend thema in de literatuur,^a met als klassieke voorbeelden de gelijkenis van de verloren zoon en het tweede deel van de *Odyssee*. In beide gevallen met een positieve afloop, hoewel de oudste zoon en de vrijers op de loer lagen.

In Alfreds geval is de thuiskomst bitterzoet, zijn moeder en zusje leggen hem in de watten, geen verwijten, niets waarover hij zich schuldig zou moeten voelen of zich zou moeten schamen. Zelfs een hemels cadeau wacht hem.

Hijzelf wil zijn moeder niet teleurstellen en laat zijn falen dan ook onvermeld.^b

Toch zal die boze droom, nog maar heel kort geleden in de wildernis beleefd, hem blijvend parten spelen. Juist in het cadeau zal zijn vader levensgroot en bedreigend achter hem staan. Aan de andere kant weet hij dat hij niet geschikt is voor deze studie. Zijn belofte tegenover Nummedal tijdens zijn laatste bezoek is dan ook loos geweest. Blijft over: permanent verraad aan zijn vader, maar ook het feit dat reeds gedurende tocht het ideaal-beeld van zijn vader (en daarmee van zichzelf) is versplinterd. Hij is het derde stadium ingegaan. En dat is winst.

---

^aZie de Wikipedia ('Homecoming') voor een lange lijst van films, romans en gedichten onder die titel. Je vindt er namen van auteurs als Kafka, Pinter, Alvarez en Snow. Een schrijnender thuiskomst dan die van Alfred is bijna niet denkbaar.

^bLatere toevoeging van de verteller.

[2]

Arnes begrafenis. Alfred vertrekt uit Finnmarken met stille trom. De begrafenis van Arne laat hem zo te zien koud: hij heeft er temidden van de familie niets te zoeken.

Onbegrijpelijk! Juist de begrafenis had hij moeten bijwonen, juist de directe familie had hij persoonlijke moeten inlichten en troosten. In dit opzicht is zijn handelwijze het dieptepunt van de vertelling. Zijn afwezigheid betekent verraad aan zijn beste vriend.^a Daar doen de mijmeringen in de wildernis over een rendier-dood niets aan af.

Dat hij niet gaat, heeft te maken met diepe schuld- en schaamtegevoelens en met een kwaad geweten. Ook zal hij bang zijn geweest voor de vragen die hem kunnen worden gesteld, bv over het feit dat hij, naar het lijkt, geen enkele poging heeft gedaan om Qvigstad en Mikkelsen te (laten) waarschuwen. Dat Alfred zich beroept op zijn tegenzin tegen burgerlijke begrafenisrituelen is door en door huichelachtig. Nu blijkt hoe diep hij is gevallen en hoe verblind hij is.

---

^aOok het feit dat hij het dagboek van Arne aan de blinde Nummedal geeft (44), is exemplarisch. Waarom heeft hij het niet bewaard, hij kon het toch later eens (voor zichzelf) laten vertalen? Zeker als je de schrijver ervan als je vriend beschouwd?

EXEGESE

In de Exegese wordt de opbouw van de vertelling ontleed, wordt de ontwikkeling ervan als plot geanalyseerd en wordt een aantal thematische categorieën, zoals narratieve dimensies en symbolische connotaties, doorgesproken.

De narratieve opbouw

[1]

Een roman, waarin alles wat gebeurt en alles wat beschreven wordt, doelgericht is.

W.F. Hermans^a

-Je kunt stellen dat *NMS* een narratieve constructie is waarin ieder (onder-)deel zijn specifieke plaats inneemt in een *organische samenhang*.

-De beschrijvingen en ontwikkelingen binnen het verhaal sluiten als vanzelfsprekend op elkaar aan, zij vloeien er als van nature uit voort. Zo krijg je langzamerhand en bijna ongemerkt een weids beeld van het Noordse landschap en geven gesprekken en discussies, subtiel over het gehele boek verspreid, je een indruk van de denkwereld van de personages.

-Narratief heeft *NMS* een semi-cyclische structuur. Het verhaal begint in Oslo, het eind- en het vertrekpunt ervan liggen in Amsterdam. In Oslo ontmoet Alfred Nummedal die hij later in Bergen weer opzoekt. In Bergen treft hij ook Wilma, die hij al eerder in Trondheim was tegengekomen.

-Binnen de narratieve constructie geven *herhalingen* aan waar de verteller de accenten legt en aan welke zaken hij belang hecht.^b Met blindheid en val als centrale thema's.

---

^aBij Fontijn 1973, blz. 167. Hermans spreekt in dit verband over een *klassieke* roman. Van Gool 1979, Pieron 2014/1, blz. 350 ('De literaire roman').

^bDe verteller maakt veel gebruik van kleine, specifieke herhalingen, met vaak een ironische inslag, zoals bij het vermelden van de gravlaks, de whisky, de laarzen (van Alfred), de helikopter, het paard, de FM-antenne.

Groter is de impact van de meteor, die de vertelling, maar ook de gesprekken en gedachten, tot het laatst toe beheerst. Met als (ironische) apotheose de mogelijke inslag van een meteoriet aan het einde van het verhaal. Narratief zijn muggen (en vliegen) een voortdurende plaag, maar zij zijn thematisch van minder belang.

-Het ontbreken van een onderwerp of van een ontwikkeling kan soms significante vragen oproepen of zal ze juist beantwoorden.^a Zo is het opmerkelijk dat je juist over de begrafenis van Arne niets te weten komt.

De plot

---

^aVergelijk Pieron 2004 II, blz. 519.

[1]

-De kern van ieder verhaal is de *plot*. Deze draait in *NMS* rond Alfreds plan om een meteoriet (-inslag) te vinden als een eerste stap op weg naar zijn uiteindelijke doel om te promoveren en vervolgens een roemvolle carrière op te bouwen.

-Een belangrijke *nevenplot*, die nogal eens als een complot wordt aangediend, gaat over de vraag in hoeverre Sibbelee (en anderen) schuldig zijn aan het (bij voorbaat) mislukken van Alfreds expeditie.

[2]

-De delen over Oslo en Trondheim bieden ieder als *expositie* een afgeronde inleiding op het kerndeel over de Tocht.^a In beide worden de doelstellingen van Alfred, de protagonist, en de motieven die tot zijn plannen leiden, duidelijk: hij komt luchtfoto's ophalen die hem via zijn leermeester zijn beloofd. Toch, in beide steden mislukt zijn opdracht. Het eerste optreden van Alfred in Noorwegen leidt dus direct al tot een *crisis* die in feite het einde van zijn onderneming had moeten betekenen.^b Daarmee verzandt de vertelling in een persoonlijk, doelloos drama.

-Wat de crisis heviger maakt, is Alfreds vermoeden dat hij het slachtoffer is geworden van een *controverse* tussen Nummedal en Sibbelee. Alfreds wantrouwen krijgt in de loop van het verhaal zelfs ziekelijke trekjes.

-Het derde deel, dat zich afspeelt in Tromsø, staat in het teken van de komst van Arne. Het is een ontspannen *intermezzo*, dat zich voortzet tot aan het verblijf in Alta, waar hij Arne ziet en tot aan zijn komst in Skoganvarre, waar hij Qvigstad en Mikkelsen aantreft. Dan begint de tocht, de eerste rivier wordt overgestoken.

---

^aOok ieder deel afzonderlijk heeft zijn eigen opzet met vaak een (lichte) crisis en een periode van ontspanning. Zo bv de zoektocht naar Gravlacks en de capriolen er om heen in het restaurant tijdens Alfreds verblijf in Oslo.

^bOm zaak niet te verknoeien beheerst Alfred zich en weet hij een aantal kleinere crises te bezweren: eenmaal met de portier en tweemaal met Nummedal. Later loopt het met Mikkelsen bijna uit de hand.

-De eerste dag van de tocht kan worden beschouwd als de *initiatie* van Alfred, zwaar, maar ook bevredigend: hij heeft het er goed afgebracht. De tweede dag verloopt minder fortuinlijk: zijn onderzoek zit in het slop en hij maakt zijn eerste val. De tocht hapert, een nieuwe *crisis* dient zich aan.

Deze crisis wordt ingezet op de derde dag: weer valt Alfred en raakt nog zwaarder gewond dan de eerste keer. Weer lijkt zijn zoektocht te mislukken, weer wordt zijn argwaan naar aanleiding van de gang van zaken rond de luchtfoto's opgewekt, nu door Mikkelsen.

Op de vierde dag verdiept de crisis zich. De groep valt uiteen. Alfred en Arne zijn nu helemaal op elkaar betrokken, zij zullen vooral Qvigstad zeker missen. Maar erger nog, Alfred verdwaalt en raakt zijn kompas kwijt, bovendien staat zijn horloge stil.

Op de vijfde dag volgt een korte periode van *ontspanning*: Alfred geniet van zijn vrijheid en gaat met een nieuw doel voor ogen en vol goede moed op zoek naar Arne. Maar dan slaat rampspoed definitief toe: met de val van Arne en diens dood verliest Alfred zijn laatste steunpilaar en daarmee alle hoop.

-De terugtocht verloopt, na een zware tocht naar Ramnastua, langs lijnen der geleidelijkheid: Alfred past zich weer zonder al te zware schokken aan aan het gewone leven. En daarmee is zijn nederlaag een voldongen feit. Of anders geformuleerd, het drama loopt met een sisser af. Zelfs van een crisis rond zijn studie is naar buiten toe weinig te merken.

Narratieve achtergronden

Inleiding

Bij een vertelling gaat het om het verloop en de aard van de gebeurtenissen. Deze worden op hun beurt gekoppeld aan de situatie waarin het verhaal zich afspeelt en aan de verwickelingen die zich erin voordoen. Wat zijn bv de beweegredenen en de doelstellingen van de personages en hoe pakken ze uit? Is er sprake van een psychologische groei? Welke rol spelen de tragische, de pathologische en de existentiële dimensie in het verhaal? Zijn er mythische en/of symbolische connotaties die de vertelling ondersteunen of verdiepen? En, tenslotte, wordt de verhaaltrant ondermijnd door een ironische manier van vertellen?

In deze exegese wordt dit soort vragen ingebed binnen Alfreds thuissituatie, zijn studie en de ontwikkelingen er omheen. Dit afgesloten met zijn persoonlijke mensbeeld ('de drie stadia') en een narratieve inkadering van het verhaal binnen de queeste als grondpatroon.

Alfreds thuis. Het gezin Issendorf

Als ik om een uur of vijf thuiskom, en wachtend dat Eva thee inschenkt ... (21.1).

[1]

Alfred laat zijn familie teruggaan tot het begin van de 18e eeuw, tot de grote Hendrik, dominee en dichter. Alleen vergeet hij erbij te vertellen -of was niet op de hoogte- dat er in die tijd een naamgenoot rondliep met dezelfde antecedenten, maar dan van verdacht allooi.^a Je komt niet te weten of er binnen de

---

^aIssendorf (Hendrik), gedoopt te Amst. 4 Nov. 1691, werd in 1723 Luthersch pred. te Purmerende; wegens ziekelijkheid moest hij in 1737 zich doen bijstaan in zijn ambt, en dat zes jaar later nederleggen. Een gelijktijdig naamgenoot en geloofsverwant, kerkeraadslid en dichter, brouwer in [= bij] De Haan en Sleutels [= bierbrouwerij in Amsterdam], huisjesmelker en volgens de pamphletten niet te goeder naam staande, moge hier geene verwisseling van personen te weeg brengen.

Hendrik schreef: Geestelijke zielenlust van het Evangelische Zion, bestaande in een verzameling van 350 geestrijke en stigtelijke liederen, uit verscheiden Hoogd. Gezangboeken der Luthersche kerk in het Nederl. overgezet, Amst. 1742. Andere gedichten van hem komen

familie werkelijk genealogisch onderzoek is gedaan of dat het om een vage overlevering rond Hendrik gaat.^a Je komt als lezer niet verder dan overgrootvader Jurriaan. Maar ook op dit punt blijft het gissen.

De stamboom heeft in ieder geval binnen het gezin, en zeker voor Alfred, een status verhogende waarde. De antecedenten van zijn voorvader Hendrik hebben bovendien enige voorspellende kracht: het zusje wordt gelovig, hijzelf heeft kunstzinnige aspiraties.

De enige voorvader die in werkelijkheid invloed uitoefende op het leven van Alfred was zijn grootvader Paul. Hij gaf hem een dwarsfluit, een geschenk met verre gaande gevolgen.

[2]

O vader wat een verschrikkelijke pijn!
(19.2).^b

Vader! roep ik en word wakker van
angst (40.2).

Zonder twijfel heeft er in de woonkamer van de Issendorfers een grote foto gestaan van de Vader, als centrale Icoon. Zijn martelaarsdood beheerst het gezinsleven in al zijn facetten. Hij is tijdens een expeditie bij een val in het ravijn 'als slachtoffer van de wetenschap' om het leven gekomen, net voor zijn officiële benoeming tot hoogleraar in de botanie. Een dubbel falen.

Zijn vrouw stuwt vanaf dat moment hun zoon in de richting van een wetenschappelijke loopbaan: jouw carrière is een revanche op het noodlot. *Jij was al zo vroeg een geleerde in de dop. Al zo vroeg had je belangstelling voor meteorieten, volgens je vader een blijk van wetenschappelijke aanleg.^c Hij is niet voor niets gestorven.^d*

---

voor in: Parnassus kunstkabinet, of Verzameling van weergadelooze dichtstoffen, Amst. 1735.' Bron: Frederiks en Van Den Branden 1888-1891.

Aanvankelijk meldde de verteller dat voorvader Issendorf uit Krommenie kwam, later veranderde hij dit in Purmerend.

^aDe verteller laat het dubbelgangersmotief ongemoeid. Toch is het narratief van belang om te weten of Alfred misschien toch niet stamt van een dubieuze voorvader gezien zijn prenties op dit punt.

^bAls een van Jezus' kruiswoorden.

^cVerrassend is wel dat Alfred zich niets van deze passie herinnert, zo diep zat het dus ook weer niet (17.4).

^dEn zo wordt de vader tot religieus-mythische hoogte verheven. Jezus is ook niet voor niets gestorven. En dat geldt tevens voor martelaren.

Systematisch heeft zij haar zoon afgehouden van een kunstzinnige roeping als fluitist, hoe hij ook zeurde: *je hebt bijna geen kans om als fluitist een beroemd solist te worden, bovendien speel je alleen maar na wat anderen hebben gecomponeerd*. Dit laatste argument gaf voor Alfred de doorslag (7.1-4). Toch zal ook hebben meegespeeld dat hij maar heel weinig hartstocht lijkt te hebben voor de muziek zelf. Je hoort hem er weinig over, alleen de techniek en de instrumenten interesseren hem.^a

Fluit spelen heeft Alfred van zijn zevende af gedaan. Zijn eerste fluit van celluloid vloog in brand toen hij er een vergrootglas bij hield.^b Daarna kreeg hij een blokfluit en later van zijn grootvader diens dwarsfluit. Wel moest hij eerst zelf oefenen voor hij les zou krijgen. Een (absurde) aanmaning, die laat zien dat zijn moeder alles deed om hem van het fluitspelen af te brengen.

* Kunst en literatuur [2]

[3]

Ondanks zijn treurige en voortijdige einde zie je bij niemand enig betoon van liefde of genegenheid voor de vader. Alleen zijn loutere afwezigheid wordt gevoeld: moeder is haar vastheid en aanzien kwijt, dochter een bewonderende vader, zoonlief een harde hand. Alle drie zoeken compensatie: de moeder in haar zoon (en in haar werk als recensente), de zoon in zijn studie, de dochter in de Heer.

[4]

Alfred : - Begrijpen dat het woord god niets betekenen kan, is alleen maar een van de dingen waar jij te dom voor bent.

Eva: -We zullen eens afwachten wat er van jou terecht komt, met al je knapheid.

Zet de moeder zich met volledige inzet in om de carrière van haar zoon te bevorderen, Alfred doet omgekeerd alles om aan haar verwachtingen te voldoen, hoewel hij dat eigenlijk niet wil toegeven (27.1).^c Hij bekent zelfs tegenover

---

^aOf is het kwestie van verdringing?

^bDe experimentele wetenschap wint het van de kunst!

^cHij acht zichzelf een jonge, veelbelovende natuuronderzoeker (7.3). Aan de andere kant weet hij dat hij op de beslissende momenten de juiste wetenschappelijke instelling mist. Zo bedacht hij zich niet dat de lucht in een fluit snelheid bezit (7.4).

Arne dat hij zijn moeder op een bepaalde manier haat,^a zij geeft hem het gevoel dat hij het zichzelf te moeilijk maakt. Zij heeft bovendien een verkeerde druk op hem uitgeoefend met haar idee dat het voldoende is als je maatschappelijk succes hebt (27.11).^b Niettemin neemt hij de drammerigheid van zijn moeder voor lief^c en vindt hij in tegenstelling tot zijn zusje dat zij niet zeurt (17.4). Juist zijn zusje is een zeurpiet.

Zijn houding tegenover moeder en zusje is dus ambivalent. Zijn moeder kleineren tegenover Arne, terwijl hij aan de andere kant de tranen in de ogen krijgt als hij een brief van haar leest en haar later 'de lieverd' noemt als zij hem een verrassingscadeautje wil geven (47.2).

Hetzelfde patroon in zijn houding tegenover zijn zusje. Wel het kompas als cadeau aanvaarden, maar tegelijkertijd op haar neerzien als een onderontwikkeld wezentje op MMS-niveau, dat bovendien nog gelovig is en zich wil laten dopen. Jammer dat zijn zusje niets weet van de soms wat vage, animistische mijmeringen die bij haar broer opkomen rond zijn vader.

[5]

De invloed van zijn overleden vader op Alfred is immens. Arne merkt tegen hem op dat hij wel veel van zijn vader moet hebben gehouden, hij is er, meent hij, nog altijd op uit om hem een genoeg te doen (27.1). Zelf hoopt Alfred soms dat zijn vader zijn activiteiten kan zien, hoewel hij niet gelooft in een hiernamaals of zo.

Ook naderhand, na zijn val van de rots, heeft hij onbestemde gevoelens en denkbeelden rond zijn vader, nu rond diens dood (27.6). Hij heeft de kwade geest die zijn vader ten gronde richtte, overwonnen. Later neemt hij in een

---

^aVoor Freudianen een belangrijk aanknopingspunt: het Electra-motief. Je neemt afstand van je moeder en wordt aangetrokken door je vader. Maar dit slaat alleen op de dochter. Een reden des te meer om af te zien van psychoanalytische interpretaties van *NMS*.

^bIn hetzelfde gesprek met Arne komt het even op de vraag waarom mensen in het algemeen eigenlijk iets doen. Je constateert volgens Arne dat feitelijk niemand iets voor zichzelf doet. Als je al niet gelooft in het noodlot of in een vaderlijke (of goddelijke) blik die je stuurt, dan is het in het geval van Alfred zijn moeder die zijn leven beheerst.

Je moet dan ook met Arne stellen dat verreweg de belangrijkste motivatie voor je gedrag in je directe omgeving (familie, vrienden, kennissen, relaties) ligt. Van een intrinsieke beloning (die in de studie zelf ligt) is bij Alfred (en Arne) blijkbaar geen sprake. Geldt dat ook voor Qvigstad en Mikkelsen?

^cOndanks het feit dat zijn moeder, zoals de verteller later aanvult (46), geen enkel inzicht heeft in wat zijn studie inhoudt.

gesprek met Arne trouwens heel duidelijk afstand van zijn bijgelovige trekjes (27.11).

[6]

Je zou verwachten dat Alfred een zekere volwassenheid zou tonen en na de dood van zijn vader zo langzamerhand naast zijn moeder zou komen te staan als hulp en toeverlaat.

In een meer mythische setting ziet Alfred zichzelf dan ook tijdens de tocht als Aeneas die met zijn vader op de rug en zijn moeder aan de hand uit Troje vluchtte. Hij verheft zichzelf zelfs tot tweemaal toe tot deze mythisch-heroïsche hoogte (20.3, 22). Maar in de praktijk is van zo'n houding bitter weinig van te merken.

[7]

Alfred kan zich vaak aanmatigend gedragen, zoals direct al blijkt bij zijn entree in Oslo. Dit gedrag hangt zeker samen met de situatie thuis, waar hem niets in de weg wordt gelegd en waar hij bovendien behoorlijk in de watten wordt gelegd. Het gezin leeft in meer dan comfortabele omstandigheden: een rijke jeugd, altijd nieuwe kleren (niets wordt gerepareerd), zij eten vaak buitenshuis (27.11), hij reist per vliegtuig en krijgt het dunste horloge ter wereld (34.11).^a Dat Alfred zich tijdens zijn tocht op dit punt niet zo gemakkelijk voelt, blijkt als hij zijn kompas aan Arne heeft laten zien en hij een *op niets gebaseerde* schaamte voelt (14.1).^b Met zijn luxe-kompas staat Arnes padvindingskompasje in een wel heel schril contrast (19.5).

Ook het feit dat hij kleurenkiesjes voor zijn moeder en Eva maakt ('Alleen voor het mooi'), laat zien dat hij behoorlijk is verwend^c. Arne fotografeert met een oude Leica, in de ogen van Alfred een antiquiteit (19.1). De lens ervan zit zelfs los, zodat je niet weet of je foto wel is gelukt (27.3). Arne fotografeert dan ook 'op hoop van zegen.'

[8]

Het is duidelijk dat een rechtgeaarde psychoanalyticus in de gezinssituatie alle ingrediënten aanwezig acht voor een interpretatie via de Oedipus-situatie.^d

^aHij heeft het des gemakkelijker omdat hij voor deze studiereis een beurs heeft gekregen (wat een mislukking trouwens des te schrijnender maakt).

^bTegenover Qvigstad en Mikkelsen hoeft Alfred zich niet te verontschuldigen, beiden zijn uitstekend toegerust voor de expeditie.

^cIn die tijd nog uitzonderlijk.

^dHet is goed er op te wijzen dat een Oedipus-complex binnen de psychoanalyse in feite alleen geldt voor een jongen als kleuter. Natuurlijk zijn er naderkingen, maar de invloed daar-

Maar de tekst geeft daar geen directe aanleiding toe.^a De vader is al dood,^b Alfred heeft hem hoog. De moeder vervangt de vader, Alfred houdt van haar, maar zijn liefde lijkt in niets op een erotische verliefdheid.^c En van een verliefdheid op zijn zusje, als vervangster van de moeder, is al helemaal geen sprake.^d

Alfreds studie

[1]

Alfred studeert geologie in Amsterdam en zal in Noorwegen onderzoek doen als onderdeel van zijn promotie. Hij zal bewijs proberen te vinden voor de hypothese van zijn leermeester, Sibbelee, dat er in Finnmarken meteorieten zijn ingeslagen die gaten in de bodem hebben gemaakt.^e Het gaat dan niet om de doodijsgaten die veel in dit gebied worden aangetroffen.^f Dat je zulke inslagen van meteorieten zult terugvinden, is, zoals Arne later zal onderstrepen, onwaarschijnlijk (maar ook weer niet geheel onmogelijk, zoals hij toegeeft).

[2]

Alfred kende Arne vanuit zijn studie in Amsterdam. Zij maken het plan om samen ieder hun eigen onderzoek te gaan doen in Finnmarken. Een tocht naar Lapland komt Alfred goed uit gezien zijn promotieonderzoek. Dit promotieonderzoek bracht Sibbelee en Alfred bij elkaar, hoewel hun diepere motieven geheel verschillen. Sibbelee zoekt genoegdoening tegenover Numme-

---

van moet je niet overschatten.

^aMaar ja, dat is voor een rechtgeaarde Freudiaan juist een reden om te gaan twifelen.

^bEn wordt in een Freudiaanse context als God vereerd.

^cVanuit de vertelling is het uitgesloten om met Dupuis (1985, blz. 222) te stellen dat muziek-motief en fluit zouden uitwijzen dat Alfred zijn moeder als geliefde voor zich heeft gewonnen.

^dHeel anders Dupuis 1985, blz. 227. Vgl. *ibid.* blz. 247 over de bipolaire wereld van de zuster als samenvatting van de Oedipus-problematiek.

^eVolgens de brief van zijn moeder (17.4) had Alfred van jongs af aan belangstelling voor meteorieten. Zijn vader zag daarin zelfs het ontluiken van een wetenschappelijke instelling. Verrassend genoeg kan Alfred zich zelf niets herinneren van deze vroege interesse.

^fEen doodijsgat ontstaat wanneer het ijs smelt en de actieve gletsjer zich terugtrekt. Brokken ijs die voor de gletsjer blijven liggen (dood ijs) vormen een depressie, ook als het ijs gesmolten is (Wikipedia). Naast de doodijsgaten zijn er ook pingos, 'a mound of earth-covered ice found in the Arctic and subarctic that can reach up to 70 metres (230 ft) in height and up to 600 m (2,000 ft) in diameter' (Wikipedia).

dal, die hem indertijd met weinig respect had behandeld en die zijn hypothese zelfs bij voorbaat belachelijk had gemaakt. Alfreds beweegredenen zijn gecompliceerder. Hij zoekt onder druk van zijn moeder revanche voor zijn vaders dood, maar vooral ook eigen roem. Deze motieven worden samengebracht in het plan om Alfred naar Finnmarken te sturen.

[3]

Het onderwerp van Alfreds het proefschrift ligt op het gebied van de geomorfie, de beschrijving en het ontstaan van terreinvormen, in dit geval van Finnmarken. Duidelijk is in ieder geval dat de ontdekking van stukjes meteoriet in de buurt van ronde gaten op zich nog geen theorie oplevert een academische studie waardig. Zo'n vondst moet worden ingebed in een meer omvattende astrogeologische opzet. Maar zulke vergezichten vind je bij Alfred (nog) niet.

[4]

Alfreds voorbereiding op de expeditie is volstrekt onder de maat. Zijn hoogleraar zorgt er niet voor dat er van te voren luchtfoto's vanuit Noorwegen naar Amsterdam worden gestuurd, laat staan dat hij ze met Alfred doorneemt om te kijken op welke plaatsen deze zich zou moeten richten. Nummedal van zijn kant was wel op de hoogte van de komst van Alfred, wat blijkt uit het bevestigingsbriefje waarin hij Alfred een voorspoedige reis toewenst. Maar later weet hij hier niets meer van en is ook verder weinig geïnteresseerd.

Alfred op zijn beurt is zich in het geheel niet bewust van de impact van de expeditie. Hij is niet goed geïnformeerd, niet goed getraind, zijn uitrusting is niet op noodsituaties toegespitst (zijn horloge). Wel professioneel is zijn kompas, maar dat laat hem op het beslissende moment in de steek.

Alfreds misplaatste zelfvertrouwen en zijn ambities vertroebelen zijn blik. Iedere nuchterheid lijkt hem vreemd, zoals ook blijkt uit de luchthartigheid en naïveteit waarmee hij zich mentaal op de onderneming voorbereidt (8.2-5). Het valt dan ook niet te verwonderen dat hij jaloers is op de hulp die sherpa's verlenen aan leden van Himalaya-expedities (en aan de waaghals Brandel).

[5]

Direct al vanaf het begin wordt het duidelijk dat Alfred zich vaak dwangmatig gedraagt. Dat uit zich bv in het repeteren van wat hij moet zeggen of in het tellen (van traptreden en van stappen).^a Eenzelfde obsessief gedrag vertoont

---

^aEen tellen dat hij op zijn beurt sublimeert tot een wetenschappelijke status: onderzoeken is

hij bij het tot in het oneindig bekijken van het *Gedenkboek Mallinckrodt* en het bestuderen van de groepsfoto daarin (21.2).

Bovendien is hij een controlefreak en in alles bijzonder grondig (7.13). Binnen de wetenschappelijke wereld gedeeltelijk niet eens zo'n slechte eigenschap, maar in de uitwerking van Alfreds wetenschappelijke onderzoek gebeurt het tegendeel.

Toch kanniet worden ontkend dat Alfred een wetenschappelijke instelling bezit, maar dan eerder in een meer theoretische richting.^a

De verwickelingen rond Sibbelees onderzoeksplan

[1]

Dat ik [de kaarten] niet heb gekregen, hoeft toch door niets anders dan een opeenvolging van ongunstige toevalligheden veroorzaakt te zijn? (12.6).

Sibbelee heeft een schriftelijk verzoek aan Nummedal gedaan om foto's aan zijn promovendus mee te geven. Of Nummedal hier iets van af weet, wordt niet duidelijk, omdat hij tijdens het bezoek van Alfred abrupt van onderwerp verandert (1.16). Later zal hij nogal stuurs, maar begrijpelijk opmerken dat Sibbelee vanuit Amsterdam toch niets kan beloven over zijn foto's in Oslo. Bovendien blijkt dat je voor dit soort foto's bij het geologische instituut in Trondheim moet zijn. Nummedal zal met Hvalbiff erover (6.1) contact opnemen. Maar naderhand wordt duidelijk dat hij dit niet heeft gedaan of is vergeten het te doen (9.1-6).

[2]

Dat Nummedal weinig animo toont, komt ook voort uit het feit dat hij geen hoge dunk van Sibbelee heeft. Zo heeft deze hem in diens jonge jaren in het openbaar op een wat al te geestdriftige manier, maar blijkbaar weinig beargumenteerd bestreden. Ook blijkt hij tijdens zijn werk onder Nummedal niet veel bijzonders te hebben bereikt (1.8-10).^b

---

meten, meten is tellen (7.5-7).

^aZo vraagt hij zich in 11.1 af of er een regel bestaat dat in steden naar het Noorden toe de huizen lager en de agglomeraties minder compact worden. Hij voegt er aan toe dat hij juist dit soort waarheden zal hebben te ontdekken.

^bNummedal reageert aanvankelijk nogal scherp, maar verandert later van toon als hij merkt dat zijn aanval op Sibbelee Alfred steekt, dit trouwens zonder dat zijn betoog aan scherpste verliest (1.7).

Bovendien heeft Nummedal, een deskundige bij uitstek op het gebied van tektoniek,^a niets op met de theorie van Sibbelee^b waarvoor Alfred nu het bewijs moet leveren.^c

[3]

Dit betekent niet dat Nummedal kwaadwillend is geweest. Arne en Qvigstad gaan zelfs van het tegendeel uit. Nummedal heeft Alfred niet voor niets naar Oslo laten komen.

Van zijn kant bedenkt Alfred dan ook dat Nummedal misschien wel in verlegenheid is gebracht, omdat deze de foto's niet te pakken had kunnen krijgen en zo de belofte aan Sibbelee niet had kunnen waarmaken (7.1).

Nummedal blijkt bij Alfreds laatste bezoek aan Bergen trouwens veel meegaander en positiever te zijn dan Alfred kon vermoeden: Sibbelee heeft Alfred inder tijd sterk aanbevolen, diens veronderstellingen zullen zeker interessant zijn geweest. Als Alfred dan antwoordt dat die veronderstellingen door zijn onderzoek niet worden bevestigd, vindt Nummedal dat een heel gewone zaak. Zo'n gang van zaken is maar goed ook, stel eens dat het tegendeel gebeurde. Tevens benadrukt hij dat Sibbelee nooit iemand onvoorbereid op een expeditie zou sturen.

Bovendien blijkt dat Hvalbiff, als het ook maar enigszins mogelijk is, Nummedal tegenwerkt (9.15, 44), hij is volgens Arne zelfs zijn aartsvijand (13.4). Nummedal blijft in ieder geval volhouden dat Hvalbiff de foto's in zijn bezit had.

Maar of Nummedals houding oprecht is en zijn mededelingen over Hvalbiff betrouwbaar zijn, valt niet te zeggen. Belangwekkend is in ieder geval dat Mikelsen wel in het bezit van de foto's was.

[4]

---

^aOmvat de voornaamste structurele kenmerken van de aardkorst. De term wordt ook gebruikt als aanduiding voor de algemene structuur van een gebied. Nummedal spreekt over de studie ervan in termen genialiteit en verhevenheid (2.5).

Miloniet is een term die slaat op de interne textuur en structuur van een gesteente, maar die niets zegt over de mineralogische samenstelling. Het is een door schuif sterk vervormd gesteente en dankt zijn kleine korrelgrootte ten opzichte van omliggend gesteente aan de dynamische rekristallisatie die bij de vervorming optrad (Wikipedia).

^bDe kern van de discussie draait om de vraag of het nog mogelijk is om het in het huidige Noorse landschap, zoals het in de loop van de tijd is gevormd, sporen te vinden van ingeslagen meteorieten.

^cMisschien was voor Sibbelee het feit dat Arne Alfred zou begeleiden een reden om aan te nemen dat het onderzoek goed zou kunnen verlopen.

Buitengewoon fel reageert Alfred dan ook als hij merkt dat Mikkelsen tijdens de tocht luchtfoto's bestudeert van het gehele gebied, tenminste van het gebied waar deze moet zijn. Hij heeft ze van Nummedal gekregen, die ze op zijn beurt heeft geleend van Hvalbiff, maar wanneer dat precies was, herinnert Mikkelsen zich niet.

Alfred weet zich dan het mikpunt van een weerzinwekkend complot (30.4): Nummedal kan zich via hem wreken op Sibbelee door aan Mikkelsen de opdracht te geven die Sibbelee voor hem in petto had. De ontvangst bij Nummedal was één groot toneelstuk van diens kant, waarbij hij de vermoorde onschuld speelde.

Alfreds achterdocht gaat nog verder: hij is ervan overtuigd dat Nummedal, nadat hij aan Mikkelsen de foto's heeft gegeven, deze heeft gemaand dit voor Alfred verborgen te houden: 'En schud hem van je af of leid hem om de tuin als hij toch iets door krijgt!' (35.7).^a En als dan Alfred hem komt opzoeken, speelt hij de onnozele hals.

Qvigstad en Arne zien de ernst van de situatie in en proberen de zaak te suspen: Nummedal dacht echt dat Hvalbiff Alfred zou kunnen helpen of misschien was Nummedal, oud en blind als hij is, de aanvraag van Sibbelee gewoonweg vergeten.^b Van een complot is dan geen sprake. Later komt Alfred trouwens tot inkeer en bezoekt hij op zijn terugreis Nummedal, ook al zal het hem -en de interne lezer- niet duidelijk zijn geworden wat er zich achter zijn rug precies heeft afgespeeld.

[5]

Ook blijft Alfred piekeren over Sibbelee en diens verhouding tot Nummedal. Alfred had de foto's al ver voor zijn vertrek moeten kunnen bestuderen, dat wist zijn hoogleraar ook. Waarom heeft hij zijn mond gehouden en waarom zou hij hebben verzwegen dat hij ze niet van Nummedal (binnen) had gekregen (31.8)? Nummedal had kunnen en moeten weten dat het voor Alfred zonder de foto's mis zou lopen. Maar waarom dan deze beslissing?

Alfred wantrouwt zijn hoogleraar. Sibbelee belooft hem met nadruk dat hij de foto's zal krijgen, hoewel Alfred aan hem ziet dat hij er helemaal niet zo zeker van is dat dit zal lukken. Hij heeft het in dit verband over Sibbelees spekschut-

---

^aDit laatste is pertinent niet waar, omdat Mikkelsen geen enkele poging doet om de foto's voor Alfred verborgen te houden en hij volstrekt eerlijk lijkt te zijn. Maar Alfred blijft ook later nog achterdochtig: Mikkelsen heeft misschien wel met opzet de foto's door elkaar gegoooid. Hij weet ook niet of hij wel alle foto's van Mikkelsen heeft gekregen.

^bNatuurlijk heeft Alfred geweten wat het wetenschappelijke doel was van de reis van Mikkelsen. Maar waarom is Qvigstad dan bezorgd, vertrouwt ook hij de zaak niet? Alfred zelf gaat hier niet op in.

terssyndroom. Dat hij deze belofte als zoete koek slikt, wordt door Sibbelee op zijn beurt, althans volgens Alfred, met zelfingenomenheid geïncasseerd (12.4-6).

De enige reden van Sibbelee dat hij deze zaak heeft aangekaart, kan zijn dat hij hoopt dat Alfred iets zal ontdekken waardoor Nummedal op enig punt in het ongelijk wordt gesteld. Bedenklijk in dit verband is het dat Alfred pas in Oslo iets merkt van de controverse tussen de twee hoogleraren. Alfred dacht over hun verhouding in termen van goede, oude vrienden. De aanval van Nummedal op Sibbelee al direct gedurende hun eerste gesprek moet Alfred dan ook pijnlijk hebben verrast.

[6]

De verteller geeft via de personages aan wat er zich zou hebben afgespeeld rond de opzet van Alfreds onderzoek. Hun mededelingen zijn persoonlijk gekleurd en afhankelijk van de omstandigheden waarin ze aan de orde komen. De Noren zijn voorzichtig, zij zijn beter op de hoogte van de onderlinge verhoudingen binnen de universiteit en kennen de persoonlijke wrijvingen binnen de staf. Toch blijft het, ook na hun inbreng, onduidelijk wat er precies is gebeurd. Door zijn gedoseerde wijze van vertellen versterkt de verteller de onzekerheid en weet hij deze ook bij de lezer over te brengen.

Alfreds mensbeeld: de drie stadia

[1]

Het mensbeeld van Alfred is niets anders dan een rechtvaardiging van de situatie waarin hij op dit moment van zijn leven verkeert. Met wetenschappelijk onderzoek heeft zijn beschouwing over de drie stadia van menselijke ontwikkeling niets te maken. Immers, onderzoeken is meten, zoals hij bij zichzelf heeft vastgesteld. Ook de psychologie kan alleen bloeien als meten centraal staat. Bovendien veronderstelt een wetenschappelijk-analytische benadering dat zelfkennis niet terugslaat op een verinnerlijkt ik, maar afhankelijk is van de inbreng van anderen.^a

Het mensbeeld van Alfred berust in tegenstelling hiermee op twee pijlers: expliciet op de mythe (van Narcissus)^b en impliciet op het humanisme.

---

^aPieron 2004 III, blz. 923 (4).

^bDe oudste versie van deze mythe (50 v.Chr.) wordt toegeschreven aan Parthenius van Nicea, de vermaardste interpretatie staat in de *Metamorfosen* van Ovidius (8 na Chr.). Ver-

[2]

Het eerste stadium omschrijft Alfred in termen van het actualisme. Alleen het actuele doet zich voor: je leeft in de afgesloten wereld van het hier en nu.^a Zo leven de dieren. Er bestaat geen ik dat (moeilijke) vragen over zichzelf stelt. Of je in dit geval, zoals Alfred doet, van subjectiviteit kunt spreken, is twijfelachtig. De term is alleen van toepassing op wezens die een onderscheid kunnen maken tussen zichzelf als subject en de dingen in de wereld. En juist dat ontkent het actualisme.

[3]

De mythe van Narcissus laat zien hoe deze zichzelf in het water bekijkt, zij toont, volgens Alfred, hoe het ik zichzelf ontdekt en zichzelf leert kennen.^b Het water als spiegelbeeld.^c

Nu is het de vraag of Alfreds beroep op deze mythe is gerechtvaardigd. Hij gaat er blijkbaar vanuit dat de weerkaatsing in het water hetzelfde effect heeft als dat in een spiegel.^d Maar toch, het water geeft, ook al is het rimpelloos, een vervagend, dromerig beeld. Het is maar de vraag of je jezelf waarneemt in de betekenis die Alfred er aan toekent. Het dromerige brengt je eerder in de erotische sfeer. Alfred vergeet dat een beroep op Narcissus je binnenvoert in wereld van verliefdheid, afwijzing, onbereikbaarheid (hubris)^e en goddelijke wraak (nemesi). Narcissus pleegt in alle varianten van het verhaal zelfmoord. De mythe heeft bovendien sterk auto-erotische trekken.^f Narcissus wordt verliefd op het beeld dat hij van zichzelf ziet, hij verdrinkt als het ware in zichzelf.^g

---

rassend is de lezing van Pausanias (115-180 na Chr.), waarin Narcissus verliefd wordt op zijn tweelingzusje en sex met haar heeft. Als zij sterft, ziet hij in een bron niet zijn eigen, maar haar beeltenis. En sterft. Metamorphoses Project, Cornell University, Internet.

^aPieron 2014/1, blz. 50.

^bIn de Helleense wereld heeft zelfkennis een heel andere betekenis dan zij heeft voor de moderne, humanistisch geschoolde mens: gedraag je niet buitenissig: ken jezelf ('gnoothi se-auton'), weet wie je bent, blijf binnen de perken ('mèdèn agan'/niets te zeer!). Reeds de de Odyssee en later de tragedieschrijvers leerden dit. Zie Exegese. De Queeste [2].

^cNarcissos is de zoon van de riviergod Cephissos en de bergnimf Leiriopie. Water, bronnen en hun weerspiegeling zij hem dus niet vreemd.

^dAlfred zelf heeft een goed oog voor deze spiegelingen. Een voorbeeld staat aan het begin van 20: 'Meertjes en kronkelende waterlopen weerspiegelen blauw en roze van de hemel ...'

^eNarcissus wijst Echo op hooghartige en brute wijze af, nu wordt hijzelf door zijn eigen evenbeeld afgewezen, het is onbereikbaar.

^fVan Havelock Ellis (1898) stamt de term *narcissus-like* in betrekking tot 'excessive masturbation, whereby the person becomes his or her own sex object' (Wikipedia).

^gIn de mythe van Narcissus speelt ook de blinde Teiresias een voorname rol. Op de vraag van Leiriopie of haar zoon lang zal leven, antwoordt de Ziener 'Ja, mits hij zichzelf niet leert

[4]

Wanneer Alfred, als gymnasiast, zijn Ovidius had geraadpleegd, dan zou hij trouwens hebben gelezen dat Narcissus niet het beeld van zichzelf in de put ziet, maar een *umbra*, een schim, een schaduw. De verteller heeft het zelfs over de schim van een weerkaatst beeld. Piet Gerbrandy (2014, blz. 103): ‘Ovidius’ vertelling gaat ./ over de waterige substantie van het ik, dat vervloeit als je er te lang naar kijkt.’

Alfreds interpretatie van de mythe van Narcissus is daarentegen sterk humanistisch getint: de mens is voor zichzelf wat hij is.^a Hij is zichzelf^b en kan zichzelf niet verraden. Ik en zelf zijn identiek, zij zijn elkaars spiegelbeeld.^c Maar de mythe weet anders: het zelf is niets dan een dromerige illusie.^d

[5]

Alfreds zelfbeeld is trouwens niet altijd dat van een spiegelende, jonge godenzoon als Narcissos, maar het kan het ook zijn van een lijdende en vervallen zoon van God:

Jezus Christus! Ik staar op het glas en van verbijstering glijden mijn ogen naar het spiegelkje. Mijn gezicht is volmaakt in overeenstemming met wat ik voel: half open mond, een spleet die opkomende angst uitademt. Wangen ingevallen onder de dunne baard van de zojuist aangeroepen godenzoon, ogen wijd opengesperd, linkeroog opgezwollen van de muggenbeten, voorhoofd rechts bedekt met een brokkelige bloedkorst (34.4).

---

kennen ...’ En ook dat maakt vanuit zijn geliefde mythe bekeken Alfreds vereenzelviging met zijn zelf twijfelachtig.

Zie verder Gerbrandy (2014, blz. 102) voor een afwijkende analyse van het antwoord van Teiresias.

^aAlfred stelt Narcissus dan ook boven de Titaan Prometheus die geldt als het prototype van de westerse, Apollinische (creatieve, wetenschappelijk-ingestelde) mens. Vreemd, gezien de wetenschappelijke carrière die Alfred voor ogenstaat .

[Prometheus ontdekte trouwens niet het vuur, maar stal het].

^bAlfred kiest voor een ontologische invulling: het zelf als samenhangende en solide eenheid, Ovidius ziet het zelf als water, stromend, wisselend en in voortdurende verandering.

^cFreud leert dat het zelf juist ontstaat door het narcisme achter zich te laten. Door een sociaal-cultureel leerproces ontwikkelen mensen hun persoonlijkheid, hun ik. Wikipedia.

^dHet is jammer dat Musarra (1983) in het geheel niet ingaat op de achtergronden van de Narcissus-mythe. Haar betoog had dan, zeker in het laatste hoofdstuk, een veel grotere impact kunnen hebben.

Van een ideaalbeeld is op een plaats als deze geen sprake. Toch blijft uiteindelijk het zelf de dienst uitmaken: het zelf (de generaal) stuurt zijn ikken (soldaten). En bij zijn belangrijkste taak -het behalen van zijn professoraat- zal Alfred er zelfs voor zorgen dat het (foto-) beeld van soldaat en generaal samenvalt. Daarmee zal hij er ook voor zorgen dat het fotobeeld van zijn vader zal samenvallen met dat van hemzelf: ook hij zal eens in het grote boek worden bijgeschreven.

[6]

Het tweede stadium van de spiegel wordt gevolgd door het derde stadium van de foto. In de foto herken je jezelf meestal niet, toch weet je dat een foto niet kan liegen.^{ab} De foto breekt het beeld dat je van jezelf hebt af. Je bestaat uit een aantal ikken/incarnaties waarvoor je de verantwoordelijkheid niet op je wilt nemen.

Deze versplintering maakt je radeloos omdat je aan jezelf gaat twijfelen.^c Alfred spreekt in termen van een *genadeslag van de waarheid*. Je raakt de droomwereld van je eigen reflecterend zelfbeeld kwijt. Bovendien vermoed je dat mensen je nooit zullen zien zoals je jezelf ziet.

[7]

Voor Alfred is het derde stadium taboe, hij onttrekt zich daarmee aan open en objectief discours dat versplintering en chaos als uitgangspunt neemt. Het is het discours van geleerden en ontdekkingsreizigers, van zijn vader en van Arne. Ook dus dat van zijn vader als experimentele bioloog, en dat kwetst, omdat hij zijn eigen model aan dat van zijn vader had gekoppeld.

Het derde stadium vormt een wereld die je dwingt, die je geen kans laat zelf je eigen weg te gaan. Je geweten gaat spreken,^d je zelf wordt weerspiegeld

^aDe montage-foto van Anna Bella Grey liegt trouwens wel. Ook belichting en hoek kunnen een foto ongeloofwaardig maken.

^bJe zou het kunnen omdraaien: juist de spiegel liegt niet, die gaat met de tijd mee. Een foto liegt wel omdat deze de tijd *hic ac nunc* vastlegt en daarom geen vat heeft op de stroom van de tijd. Waarom gebruikt Alfred trouwens de film niet als aanknopingspunt?

Op de achtergrond van deze discussie staat het filosofische geschilpunt rond de dialectiek van Herakleitos ('Worden') en de ontologie van Parmenides/Zeno ('Zijn'). Alfred probeert het proces van beweging/verandering en de idee van de uiteindelijke chaos te ontkrachten door zich vast te klampen aan het (humanistische) zelf (als spiegel), maar alleen al zijn tocht bewijst zijn ongelijk. Voor de strijdvrage ontologie-dialectiek: Pieron 2004 III, blz. 800, blz. 802.

^cEn daarmee komt de psychologie, als wetenschap van twijfel en radeloosheid, tot bloei.

^dIn termen van Freud: de Vader als Überich met Zijn morele orde regeren. Pieron 2004 II, blz. 621.

in de blik van de anderen (Sartre).^a

Dit is een van de belangrijkste lessen die hij tijdens zijn tocht -met tegenzin- leert.^b

[8]

Het kompas is een directe verwijzing naar dit derde stadium: het stuurt op dwingende wijze je tocht, niet de sterren (die er in Finnmarken op dat moment niet zijn) en niet de wolken bepalen je weg, maar dit mechanische instrument. Zelfs het spiegeltje, dat aan het kompas is bevestigd, laat Alfred voor een deel in de steek, omdat het alleen maar de gelegenheid biedt om een beperkt gedeelte van zijn gezicht te zien.

Het spiegeltje is zo klein, dat als ik mijn neus en ogen erin zien kan, mijn oren onzichtbaar zijn. Als ik mijn kin bekijk, kan ik daarentegen mijn ogen niet zien. Zelfs als ik het op armslengte van mij af houd, kan ik er nog mijn hele gezicht niet in weerkaatsen (7.10).

Zijn zelfbeeld wordt versnipperd. Toch kan Alfred zijn spiegeltje niet missen, het behoort hoe dan ook tot het stadium dat hem het liefst is. Hij heeft zich er dan ook vele malen in bekeken.

Van belang in dit kader is de opmerking van Alfreds zusje dat zij niet wist dat de geologie een wetenschap was, waarbij je voortdurend in de spiegel moet kijken (7.10).

De wetenschap is voor Alfred blijkbaar niet veel meer dan een terrein van zelfonderzoek.^c

[9]

Met het verlies van kompas en spiegeltje komt Alfred korte tijd terecht in het

---

^aPieron 2004 III, blz. 793.

^bJe kunt niet met Dupuis (1985, blz. 17, blz.144) zonder enige onderbouwing het derde stadium uitleggen in algemene termen van een existentiële problematiek. Er is geen sprake van een onheilzaam, 'existentieel' tijdperk dat wij (!), bewuste denkers, op dit moment meemaken' (ibid. blz. 34), maar van een objectiverende en analyserende wetenschappelijke periode. Het is nu eenmaal ook mogelijk om bewust op een meer nuchtere wijze met twijfel en onzekerheid om te gaan. De reactie van Alfred tijdens zijn tocht naar de top van de Vuorje geeft aan dat ook hij doorziet wat dit stadium inhoudt als hij stelt dat hijzelf niet anders is dan een bepaalde evenwichtstoestand. Dat hij daaraan toevoegt dat dit nieuwe mensbeeld ook leidt tot de gedachte dat de mens volkomen nietig is, komt op conto van de context: zijn barre tocht door een bar landschap.

^cEn daarmee ook deze vertelling in de vorm van een direct verslag. Vergelijk Wikipedia/ Nooit meer slapen.

eerste stadium, hij past zich aan aan de vaak moeilijke omstandigheden in de wildernis en geniet van een leven in de natuur.

Toch is het de vraag of het hier om het derde stadium gaat. Alfred omschrijft de dieren in deze wereld als wezens die (zich) geen vragen over zichzelf stellen. En dat zal Alfred, hoe dan ook, juist altijd blijven doen. Dit blijkt wel na zijn terugkeer in de bewoonde wereld, dan begint het verhaal opnieuw, Alfred wordt opnieuw een observerend en beschouwend wezen, dat zoals ook tevoren direct weer in de knoop raakt met zichzelf.

De Queeste

[1]

Inhoudelijk heeft *NMS* de trekken van een Queeste, met als het klassieke voorbeeld de zware en avontuurlijke zoektocht naar de Graal: je stelt jezelf een doel en probeert dit hoe dan ook te bereiken, hoewel je weet dat er veel van je zal worden gevergd.

Was in oude legenden de queeste vooral een zoektocht naar innerlijke wijsheid, inkeer of verlossing en werd zij gedurende en na de Verlichting een fase van persoonlijke vorming ('Bildung'),^a voor Alfred is zij louter een streven naar eeuwige roem en een genoegdoening voor de dood van zijn vader. Banaler kan het bijna niet, ook al probeert hij zijn onderneming een klassiek tintje te geven door zich enkele malen op de *Aeneïs* te beroepen.^b

Nee, de beschrijving van Alfreds queeste heeft een ironisch karakter. Nancy Howard:

[S]omething or someone thwarts the hero through a mode of contrasts, paradoxes, inversion and subtleties. One set of assumptions is establis-

---

^aVerandering staat binnen deze visie centraal. Het doel is innerlijke groei en maatschappelijke integratie. Dit wordt bereikt na een tocht van vele mislukkingen en teleurstellingen.

^bRomantisch -want zo noemt hij het-, maar ook triviaal is de visie van Nummedal als hij de ware geoloog vergelijkt met een goudzoeker (1.14). Anders wordt het als je een alchemistische uitleg voorstaat. Alfreds tocht zou je dan moeten zien als een spirituele tocht naar verinnerlijking en zuiverheid ('het hemelse goud'). Zie bv Roob 1997, blz. 662, blz. 664. Maar voor zo'n interpretatie is er geen enkele grond, ook niet in de context van de gehele vertelling.

Dat Alfred de alchemistische term *steen der wijzen* gebruikt in verband met het vinden van een meteoriet (8.5), geeft aan dat hij de term niet heeft begrepen. Het gaat namelijk niet om een steen, maar om een substantie waarmee je andere metalen in goud kunt veranderen.

De Wikipedia ziet vrijmetselarij als een item binnen *NMS*, omdat er bouwkundige symbolen als piramides, kathedralen, hamer, passer, meetlint zijn te vinden. Maar zonder een samenhangende analyse en interpretatie zegt zo'n opsomming niets.

hed. Then ironic twists undercut these to produce an ironic outcome and therefore an ironic hero. Irony depicts the tension, ambiguity, in human or non-human nature of life where human concepts of "fairness" and "orderliness" are irrelevant. The negation or twisting is random and unpredictable, not caused by the character of the hero, but perhaps in spite of him.^{1a}

In *NMS* sturen toeval, omstandigheden en noodlot de acties van de hoofdpersoon. Een queeste naar klassieke normen is de roman zeker niet.^b

[2]

Alfred zal zijn opdracht niet vervullen. Toch kun je hem geen tragische held noemen. In de Helleense tragedie^c bestrijdt de Heros vol elan, maar ook verblind ('atè')^d en vol overmoed ('hubris') de goden in een poging de beperktheid van het menselijke bestaan te doorbreken (Prometheus) of de menselijke waardigheid tegen de heilige traditie in bescherming te nemen (Antigone). De goden van hun kant zullen vol afgunst hun heiligheid verdedigen en de heros ten gronde richten.

Als protagonist is Alfred het tegendeel van de Heros, zijn overmoed en verblind zijn van wel heel menselijke aard. Dat geldt ook voor zijn doelstellingen.

[3]

De ik-verteller doet in het algemeen op een zakelijke manier verslag van zijn tocht. Dit gebeurt in in een nuchtere stijl, gekenmerkt door korte, vaak korseli-

---

^aHoward (2010) neemt de romance als uitgangspunt van de ironie, in *NMS* gaat het om de queeste die wordt geïroniseerd. Je moet niet vergeten dat het verhaal in *NMS*, vanuit de idealen van de Queeste beschouwd, triviaal is en in feite de moeite van het vertellen niet waard.

^bHoward (2010): 'For all their differences, stories of the quest attest to the same fundamental feature of the human spirit: not only a perennial hunger for renewal but also an inextinguishable faith in its possibility.' Voor Alfred geldt aan het einde van het verhaal juist het tegendeel.

^cVoor de Helleense tragedie: Pieron 2004. II, blz. 598-599.

^d*Blind* heeft in de Helleense tragedie een dubbele strekking. Het begrip betekent in de eerste plaats *blind voor de feiten*, en dat geassocieerd met onwetendheid en verwarring (hubris/wanorde). Zo kun je in *NMS* blind worden genoemd als je de leegte (van het bestaan) niet kunt aanvaarden.

Daarnaast kan blindheid een metafoor zijn voor inzicht en visie (Teiresias). Ook worden er aan een blinde ziener (!) profetische krachten toegedicht (Teiresias, Kreon).

In het NT wordt de ongelovige door God met blindheid geslagen (II Kor. 4:4). In *NMS* kun je haar gelijkstellen met paranoia als geestelijke verblindings. Zie verder Interpretatie. Orde [7]

ge zinnen, geformuleerd in een begrijpelijke, alledaagse taal met een nauwkeurig oog voor de bijzonderheden in zijn omgeving. Emoties worden vaak uitgedrukt in uiterlijke prikkels van pijn en vermoeidheid.

Maar Alfred kan zich ook neerslachtig, ontmoedigd en nietig voelen. Deze belevingen, waaraan de ik-verteller vaak voorbijgaat, worden door de verteller aan het verslag toegevoegd en uitgediept aan de hand van existentieel-filosofische uitingen^a en omlijst met vage mythische influisteringen.

[4]

Queesten krijgen, zeker in de oudheid en de ME, een spiritueel-mythische omlijsting. Ook de tocht van Alfred wordt op een aantal plaatsen de vertelling ingebed binnen een legendarisch-mythisch landschap. Daarmee onderstreept de verteller de existentieel-emotionele geladenheid van de tocht, die zich verwoordt in de erkenning dat het bestaan lijden is, het is volmaakt absurd en zinloos. In meer neutrale begrippen: de mens staat voor grenssituaties als dood, schuld en toeval.^b

De verteltrant is op zulke momenten complex. De verteller kan met moeite de vertelling in het gareel houden: hij noteert via de ik-verteller op een nuchtere wijze de feiten, de ik-verteller zelf raakt verward in emotionele en existentiële situaties, de verteller vult deze aan in een mythisch getint vocabulaire.

[5]

De queeste van Alfred voltrekt zich in vier etappen: de zoektocht naar de luchtfoto's, naar meteorieten, later, nadat hij verdwaald is, naar Qvigstad en Mikkelsen, tenslotte naar Arne.

De zoektocht naar de luchtfoto's wordt op een aantal plaatsen in mythische termen beschreven. Zo zit Nummedal verborgen in zijn donkere grot als eens de cycloop^c en stelt Alfred op zijn beurt de zwaar beladen vraag *Where are you?*^d In het OT-ische scheppingsverhaal illustreert deze vraag, gesteld aan het eerste mensenpaar, de intense crisis waarin de mensheid na de Zondeval komt te verkeren, in de roman slaat de vraag terug op Alfred zelf en verwijst

---

^aPieron 2004 III, blz.785-787 ('De existentiële vraagstelling').

^bPieron 2004 II, blz. 522 ('De existentiële dimensie').

^cSuggestief is de associatie met de grot van de Pythia: Nummedal voorspelde vanuit de schemerende diepte van zijn kamer het noodlot dat Alfred zou ondergaan (Explicatie. Oslo [8]).

^dHet antwoord van Odysseus met *Niemand* op de vraag van de Cycloop naar zijn naam, correspondeert met de naam van de hoogleraar *Nummedal*.

naar de crisis waarin hij terecht komt nadat hij zijn luchtfoto's niet te pakken heeft gekregen (31.13).^a

De crisis wordt bevestigd met de tocht door het Labyrint (Het *Geologische Undersøkelse*), als mythisch symbool van dreiging, initiatie en inwijding.^b

Opvallend is dat Alfred de stenen die hij zoekt *kosmische* stenen noemt. En niet voor niets: binnen een mythische context zijn meteorieten heilig omdat ze van hemelse oorsprong zijn en omdat zij het symbool zijn van de Grote Moeder, de godin van de aarde (en daarmee van de steen).^{cd}

[6]

Indringend zijn Alfreds tochten door de kloof en later via het meer naar de top van de berg Vuorje. Zo biedt het kloofdal toegang tot de onderwereld en daarmee tot het gebied waar de Almoeder heerst.

En tijdens zijn tocht alleen door de wildernis op weg naar de bergtop, geven water, meer, berg, regenboog, wolken, regen, wind en hagel haar een sterk symbolische lading.

-Water is zoals zoveel symbolen dubbelzinnig: het geeft leven en reinigt, maar het is ook een teken van het wegzinken in de dood en van de chaos van vóór de schepping ('de Oerwateren').^e

-Het meer als het symbool van het vrouwelijke, als gebied van leven en dood,^f staat tegenover de berg als woonplaats van de goden^g en daarmee als plaats waar je de goddelijke aanwezigheid voelt.^h

^aAchteraf krijgen ook de luchtfoto's een mythische status met Nummedal als Heer der luchtfoto's, als God die van boven af op de wereld neerziet. Maar Nummedal is blind! (46, latere toevoeging van de verteller).

^bHet instituut ligt buiten de bewoonde wereld in de heuvels, er omheen is het een chaos van bouw materiaal, bakstenen, omgekapt bomen en stukken hout.

^cÉliade 1964, blz. 197. In termen van de mythe zocht Alfred de hemelse steen in/bij poelen in de aarde, poelen die op hun beurt in verbinding staan met de onderwereld en met het rijk van de dood

^dBezorgt de Grote Moeder aan het einde van de vertelling niet als bij toverslag toch nog de meteoriet waar de held zolang naar had gezocht?

^eVanuit de evolutietheorie gezien is de oceaan juist de oorsprong van alle leven.

^fWateren kunnen het symbool zijn van 'L'état de repos et d'indifférenciation, la nuit cosmique.' Éliade 1964, blz.167.

^gMaar een ronde, meer afgeplatte vorm, zoals bij de Vuorji, kan ook een afbeelding zijn van een vrouwelijke borst en daarmee van de Moedergodin. Camphausen 1991, blz. 48.

^hBiedermann 1996, blz. 49. Biedermann geeft korte, uitstekende samenvattingen. Voor een nadere analyse van de begrippen kan men vaak terecht bij Éliade 1964.

-De berg Vuorje wordt van verre omstraald door de regenboog, Bifröst, volgens de Edda de brug tussen de aarde en de wereld van de goden.^a Berg (en regenboog) zijn vaak de plaats waar het goddelijk oordeel wordt uitgesproken.^b

-Donder en bliksem zijn beide een teken van goddelijke macht en toorn, zij geven aan dat de natuurlijke (of kosmische) orde is verstoord.^c In *NMS* is de berg ook een binnendringer in de wolken, een gebied van verhuiling en ondoorgroendelijkheid.^d

-Wind is een mysterieus verschijnsel: onzichtbaar, maar wel voelbaar. Vooral in de Torah wordt haar kracht als goddelijk ervaren.^e

-Hagel en wind begeleiden Alfred op zijn tocht langs de helling van de Vuorje, als langs een theater voor reuzen.^f De wind in haar onbestendigheid is een teken van de wisselvalligheid van de goden (en van het noodlot).^g

-Alfred wordt door nevels omringd. Bergen zijn, in nevelen gehuld, een geheimzinnig overgangsgebied naar een bovenmenselijke wereld.^h Nevels zelf zijn het gebied van het ongewisse, van koude en duisternis, in de termen van de Edda: *Helheim*. Hier heerst Hel, godin van de onderwereld, over de doden.ⁱ

-Het beklimmen van een (heilige) berg, tenslotte, wordt vaak beleefd als een spirituele reis: de weg van dierlijkheid naar vergeestelijking.^j Alfred beleeft zijn tocht dan ook als een einde der tijden, Ragnarok: Götterdämmerung, de langzame ondergang der goden, maar ook een nieuw begin.^k

---

^aVoor een andere interpretatie: Wikipedia en Biedermann 1996, blz. 305.

^bBiedermann 1996, blz. 50.

^cBiedermann 1996, blz. 89.

^dMet een seksuele connotatie.

^eBiedermann 1996, blz. 418-419.

^fAlfred zal op zulke momenten zeker hebben gedacht aan de verhalen over Niflheim (vgl. 26.2), de nevel-hel, een vries-koude wereld, bewoond door de Vorst-Reuzen of -in een andere versie- door de kinderen van de mist, de Nibelungen/Nevelingen.

^gBiedermann 1996, blz. 417.

^hBiedermann 1996, blz. 49.

ⁱBiedermann 1996, blz. 254.

^jFontana 1993, blz. 114.

^kDeze eenzijdige, negatieve uitleg van het einde der tijden komt van Snorri Sturluson (Wikipedia/Ragnarok). Zie verder Van der Hoop MDCCCXXXII, blz. 147 voor een evenwichtiger uitleg.

-Specifiek is de plaats van de (pool-) vos. Hij is een trickster,^a een dier dat een spelletje met Alfred speelt. Hij wordt daarmee een verwijzing naar zijn situatie als speelbal van het Lot.

Al deze verschijnselen zijn een weerspiegeling van de emotionele gesteldheid van verlorenheid en nietigheid waarin Alfred verkeert. Toch laat hij er zich niet door overmeesteren en meeslepen. Is niet de regenboog juist het symbool bij uitstek van hoop en verlossing? En juist hier provoceert hij het Heilige door er middenin te plassen.

[7]

De mythische mijmeringen en influisteringen van Alfred zijn willekeurig gebonden aan de natuurlijke omstandigheden waarin hij terecht komt. De uitleg ervan in een omvattend en samenhangend beeld/verhaal is niet aan de orde. Wel hebben Alfreds vage belevingen en negatieve emoties soms een reflectieve nawerking met een diep negatief-existentiële inhoud.

---

^aTricksters: Gods and goddesses associated with deception, disguise, illusion and shape shifting (Wikipedia). Zie verder Biedermann 1996 , blz. 398.

Essayistische thema's

Godsbewijs

Wil hij [god de schepper] het kwaad voorkomen, maar kan hij dat niet? Dan heeft hij geen macht. Kan hij het wel, maar wil hij het niet? Dan is hij kwaadaardig. Kan hij het wel en wil hij het ook? Waar komt dan het kwaad vandaan?

David Hume^a

[1]

De gesprekken tussen de tochtgenoten over de godsdienst en haar ontstaan gaan niet veel verder dan een doordeweekse kroegdiscussie tussen studenten op een late avond (26).^b Twee bekende argumenten komen als terloops ter sprake: het kosmologische en het historische godsbewijs.^c Bewijzen die door Mikkelsen worden ingeleid door het nogal clichématige *niemand kan toch ontkennen dat God bestaat*.^d Een bewijsvoering die door Qvigstad gemakkelijk wordt weerlegd: er zijn immers inhoudelijk zoveel van dit soort argumenten te bedenken.

[2]

Dan volgt het autoriteitsargument: *Einstein heeft gezegd*, en wie zal hem durven tegenspreken? In een uitvoerig, ironisch exposé laat Qvigstad dan zien dat een god als wiskundige schepper in de allergrootste problemen komt, met de mens als *der ewig Betrogene des Universums*.^e

---

^aPieron 2004 I, blz. 138-139n.

^bAlfred wijst (38.6.) bv terloops op de paradox dat Martin Luther King aan de ene kant strijdt voor gelijke rechten, maar dat hij dit doet in naam van een godsdienst die juist onderdrukkend werkt.

^cPieron 2004 I, blz. 139.

^dHet evidentie-bewijs: *niemand kan toch redelijkerwijs ontkennen dat ...* Een bewijs dat vaak wordt begeleid door het existentiële argument: *als dat niet waar is, heeft het leven geen zin*. Pieron 2004 I, blz. 227.

^eSlot van een uitspraak van de Engelse criticus Erich Heller (1911-1990). Het volledige citaat luidt 'Soll das Geschöpf, das er nach seinem Bilde schuf, auf ewig der Betrogene des Universums sein?' Met een geheel andere strekking dan het losgekoppelde citaat van Qvigstad: God onthoudt mensen niet de mogelijkheid uitspraken te doen over de wereld die waar zijn, het kan toch niet waar zijn dat de mens hierin door Hem wordt bedrogen (Janssen 2005, blz. 933).

[3]

De kern van de discussie draait in feite om het *ex nihilo nihil*. Qvigstad benadrukt dat het gaat over de vraag naar het ontstaan van de materie en van god. De bewering *God bestaat* wordt altijd gevolgd door een *en hoe is hij dan ontstaan?* Lees bv de Edda. Er gebeurt van alles, maar waar dat allemaal vandaan komt, daar kom je niet achter.

In de lijn van deze aloude Noordse mythologieën, komt Qvigstad vervolgens met zijn antropomorfische mythe van de Menselijke Schepper die als het ware vanuit het binnenste der aarde een heelal heeft voortgebracht. Alles is door de mens geschapen: de stenen, de organismen, de zon, alle gemaakt in gigantische laboratoria.^a

Op Mikkelsens vraag waar die laboratoria dan vandaan komen, komt Qvigstad met een uiterst verrassend antwoord: 'Ik weet dat het moeilijk bewezen kan worden, maar nog moeilijker is het om te bewijzen dat het niet zo is.' Eenzelfde antwoord had Mikkelsen aan Qvigstad kunnen geven op vragen naar het ontstaan van de wereld in de trant van Genesis 1. En dat is Qvigstads bedoeling. Ook zal Mikkelsen zo verbouwereerd zijn geweest dat hij vergeet te vragen waar Qvigstads mens dan wel vandaan komt. Bovendien laat hij het na om bij Qvigstad te informeren waarom deze mens er dan zo'n zootje van heeft gemaakt.^b Een ethische kwestie die door Qvigstad juist met nadruk op cynische wijze met het godsbestaan werd verbonden: de god van de traditie laat Auschwitz gebeuren^c en de god van Einstein bakt er helemaal niets van.

---

^aAlfred mengt zich niet in deze discussies, maar later in het vliegtuig terug naar Schiphol (46.2) bedenkt hij, weliswaar ietwat beneveld, dat de kosmos zelf een gigantisch brein is met de aarde als een hersentumor. Dit volgens een latere aanvulling van de verteller.

^bNaderhand stelt Mikkelsen nog wel enkele scherpe vragen, maar daar gaat Qvigstad flierefluitend aan voorbij.

^cAl op de eerste dag van de tocht had Arne zich al afgevraagd hoe Gods gezicht stond na Auschwitz. Het gelach van hem en Alfred is hard, maar ook onbehaaglijk als ze aan het antwoord denken (14.1). Auschwitz was na WO II vanzelfsprekend een hot item: wat moet je als christen met een God die zoiets laat gebeuren en nog wel in het hart van Christelijk Europa? Een algemeen antwoord luidt dat de Holocaust werd veroorzaakt door een gebrek aan geloof en naastenliefde. Soms wordt ook naar voren gebracht dat het om een wraakactie gaat van God tegen de Joden die zich niet wilden voegen naar Zijn gebod om zich te bekeren (tot het Christendom) en daarom de vloek (uit Deut. 28:15-68) over zich heenriepen.

Vanuit orthodox Joodse hoek maakte Ignaz Maybaum naam met zijn *The Face of God After Auschwitz* (1965). Hij zag in het lijden van de Joden gedurende Holocaust een plaatsvervangende boetedoening voor de zonden van de rest van de wereld. Wikipedia.

Voor een benadering van de Holocaust vanuit de moderniteit: Pieron 2004 IV, blz. 1139-1140.

[4]

Uiteindelijk draait de gehele discussie om de stelling van zowel Qvigstad (26.2) als Alfred (33.2) dat een woordje als *god* niets heeft te betekenen. Een logisch-analytisch uitgangspunt: het begrip *god* is niet cognitief zinvol omdat het niet valt te operationaliseren. De betekenis ervan is enkel pragmatisch en wordt door de context bepaald,^a zoals bij Eva die in God haar troost vindt.

Filosofie en wetenschap

[1]

[W]ie is er ooit wat opgeschoten met algemeen geldige filosofieën? (2.7).

Onderzoeken is meten (7.5).^b

Over de filosofie kun je kort zijn. Pragmatisme en nuchterheid overheersen in *NMS*. Met op de achtergrond de filosofie van Wittgenstein, door Arne aan de orde gesteld met twee beweringen uit de *Tractatus* (34.1):

1. *De feiten behoren tot de opgave, niet tot de oplossing.*^c

Deze bewering spreekt binnen de context van *NMS* voor zich: de feiten^d zijn een onderwerp van kentheoretisch onderzoek,^e zij bieden zelf geen oplossing voor de kentheoretische vraag naar wat waarheid inhoudt.

De oplossing ligt besloten in de wereld van taal en denken, kortom van de logica.^f Alleen daarbinnen kan van waarheid worden gesproken, alleen daar kan zij worden bewezen.

^aPieron 2004 I, blz.83 ('De betekenis binnen verhaal en mythe').

^bEn meten is tellen, Alfred doet dan ook niet anders.

^cLetterlijk: Die Tatsachen gehören alle nur zur Aufgabe, nicht zur Lösung (Tract. 6.4321)

^dFeiten zijn in de kern van de zaak op grond van ervaring gecontroleerde beweringen. Pieron 2004 I, blz. 185 ('Feiten').

^eAlfred stelt dat meten het fundament is van kennis. Een positivistisch uitgangspunt met reductie en operationalisme als basisbegrippen: uiteindelijk zijn alle begrippen terug te voeren tot operaties/verrichtingen als meten en berekenen. Pieron 2004 I, blz. 204-205 ('Het positivisme').

^fMet Carnap vertegenwoordigt Wittgenstein hier het logisch positivisme: nadruk wordt gelegd op logisch-theoretisch onderzoek.

2. *Het mystieke is niet hoe de wereld is, maar dat zij is.*^a

-Die Welt ist alles, was der Fall ist (Tract. 1).

-Was der Fall ist, die Tatsache, ist das Bestehen von Sachverhalten (Tract. 2).^b

Sachverhalte zijn een verbinding van dingen/zaken (Tract. 2.01) die je aan een onderzoek kunt onderwerpen (het *hoe*). Maar omdat je een oneindig aantal beschrijvingen van verbindingen kunt geven, is het onmogelijk op het geheel ('de wereld') vat te krijgen.

Dit laten Arne en Alfred zien aan de hand van een administratie die alles seconde per seconde zou moeten beschrijven van wat er in de fijnste details zoal op aarde (en in het heelal) plaats vindt. Zo krijg je een beschrijving die een duplicaat is van het gebeurde en het gebeuren. Maar dat niet alleen, ook de geschiedenis van deze administratie zou moeten worden beschreven, enz. En geen enkel raadsel, stelt stelling 2, zou met zo'n beschrijving worden opgelost.

[2]

In *NMS* gaat het om zakelijke benadering van de wetenschap.^c In zijn aanval op de kneuterigheid van de Nederlandse geologie en met de verdediging van het denkbeeld van een *algemene, wijsgerige geldigheid* (2.6) gaat Nummedal hiertegen in. Wat bij Alfred de vraag oproept wat het nut is van zulke ideeën en om wat voor grote problemen het eigenlijk gaat (2.7).

Op dat punt doet hij Nummedal trouwens tekort, deze had al eerder duidelijk gemaakt wat die grote op de toekomst gerichte problemen zijn. Daarbij ging hij op zijn beurt wel met *dédain* voorbij aan de pragmatische kanten van het wetenschappelijke bedrijf (1.16).^d

---

^aLetterlijk: Niet *wie* die Welt ist, ist das Mystische, sondern *dass* sie ist (Tract. 6.44). Zie verder: Morris and Dodd 2007.

^b*Sachverhalt*: 1. stand van zaken, 2. toedracht, manier waarop iets gebeurt.

^cNuchterheid en pragmatisme passen eerder bij de opvattingen die Wittgenstein (II) later, en dan vooral in *Philosophischen Untersuchungen* (1953), naar voren heeft gebracht.

^dHet is dan ook geen verrassing dat volgens hem een filosofie, die alleen maar gericht is op zelfbehoud, niets menselijks meer heeft. Maar toch, je zou met evenveel gemak het omgekeerde kunnen beweren (2.6).

[3]

Vaak bestaat er het idee dat ook de natuurwetenschappen waarheid zouden kunnen voortbrengen. Toch komen zij - ook volgens Wittgenstein- niet verder dan min of meer nauwkeurige (wiskundige) beschrijvingen, een oplossing (van het waarheidprobleem) bieden zij niet. De uitkomsten zijn altijd hypothetisch. Met zijn boude uitspraak *Wetenschap is de titanische poging van het menselijk intellect zich uit zijn kosmische element te verlossen door te begrijpen*, doet Nummedal dan ook geen recht aan de kern van de wetenschap. *Begrijpen* is nu eenmaal van een andere orde dan het natuurwetenschappelijke *verklaren*.^a

De wetenschappelijke praktijk

[0]

De wetenschappelijke praktijk is theoretisch ingekaderd binnen een formeel-wiskundig systeem. Bij je onderzoek ga je uit van een exact geformuleerde hypothese die zijn basis heeft in aanwijzingen die je in de wereld van de verschijnselen vindt. Het zoeken naar deze aanwijzingen behoort niet tot de kern van het wetenschappelijk werk, maar is een voorbereiding tot de eigenlijke studie. In dit stadium zit Alfred.^b

[1]

In zijn *The concept of mind* maakt Ryle een onderscheid tussen *thought* en *thinking*.^c *Thought* is een afgerond, deductief systeem zoals je het op school vanuit leerboeken krijgt voorgeschoteld, met als voorbeeld Newtons theorie van de zwaartekracht.

Deze leerboeken roepen bij vlagen de haat op van Alfred: 'Staan niet in leerboeken dingen beschreven alsof iedereen altijd geweten dat ze zo waren. Niets blijft er over van de moeite,^d de twijfel en de wanhoop die bestaan hebben voor

^aPieron 2004 II, blz. 611 (Dilthey/Verstehen, 3.2.2.0).

^bHella Haasse heeft het dan ook over een stage (als voorbereiding op zijn promotie).

^cRyle 1970, blz. 269-275.

^dAlfred geeft de voorbeelden van de uitvinder van de elektromotor en van de oermens die de keien in Drente moest verslepen. 'Als mijn proefschrift klaar is, zal er met geen woord gewag worden gemaakt van ontvelde schouders, geschaafde knieën, de beukende hoofdpijn,

een bepaalde conclusie was bereikt.¹ En dat geldt vooral ook voor Alfreds vakgebied (20.1).

[2]

Thinking is een open proces van veronderstellingen, controles, verbeteringen en mislukte pogingen. Je gaat uit van de feiten en probeert die via abductie al gissend uit te leggen.^a Alfred gaat een omgekeerde weg: hij zoekt naar verschijnselen (bepaalde de gaten in de bodem), waarvan hij de oorzaak al bij voorbaat meent te kennen (meteorieten). Dit wel met veronderstelling dat de bevestiging van de hypothese (dat sommige gaten in Finnmarken werden veroorzaakt door een meteorieteninslag) kan bijdragen tot een omvattende theorie over de planetaire geschiedenis.

Een doelstelling die nergens in *NMS* aan de orde komt. Het enige waar Alfred naar streeft is om een meteoriet te vinden die naar hem zal worden vernoemd.^b

[3]

Het is duidelijk dat het werk van Alfred en de zijnen in de lijn ligt van ontdekkers. Zij vinden wat zij zoeken of juist helemaal niet hebben gezocht (Columbus). Zo had Arne als bij toeval op een meteorietengat kunnen stuiten (en beroemd kunnen worden). Maar als je niets vindt, is het zelfs de vraag of je je nog wel een wetenschapsman mag noemen (26.1).

In dit verband komt de vraag op of de geologie niet haar langste tijd heeft gehad. In de ogen van een geofysicus als Oftedahl is de geologie een avontuurlijk, maar volstrekt verouderd bedrijf en een tijdsverspilling (9.17).^c Toch geeft hij toe dat hij liever geoloog zou willen zijn. Geologen zijn in zijn ogen

---

de muggen en de vleesetende vliegen.¹ Hij brengt een offer waarvan hij zich afvraagt of het ook maar enige zin heeft (24.1). In dat opzicht is het zelfs de vraag of er wel zo'n groot verschil is routinewerk van bv fabrieksarbeiders: het werk van scheppende arbeid lijkt niet verhevener en interessanter te zijn (28.1). Met de vraag of zijn zoektocht wel tot de scheppende arbeid mag worden gerekend, die ligt juist in het *thinking*. Ook het zoeken naar goud kan je niet omschrijven als scheppende arbeid.

^aPieron 2004 I, blz. 30-31. Dit is de weg die Nummedal wenst te gaan: de inwendige structuur van een verschijnsel afleiden uit een aantal schaarse waarnemingen en metingen (2.5).

^bDe grote angst van Alfred is dat hij in vergetelheid zal geraken en dat hij al zijn werk voor niets heeft gedaan.

^cDe geologie concentreert zich op het onderzoek van de massieve aarde, naar de rotsen waaruit zij is samengesteld en naar de processen waardoor ze verandert. Daarnaast doet zij onderzoek naar de vaste stoffen van hemelse lichamen. De geofysica bestudeert de natuurkundige (en chemische) verschijnselen in de aarde (maar ook daarbuiten). Zij behelst veel meer dan het inventariseren van geologische vondsten, zoals Oftedahl beweert (9.10).

de laatste ontdekkingsreizigers (9.7-12).^{ab}

[4]

In *NMS* wordt voorzien wat het doorslaggevende belang van de computer zal zijn voor de experimentele wetenschap.^c Qvigstad oppert het idee dat computers eens zelf problemen zullen kunnen bedenken en zullen kunnen oplossen, problemen die voor menselijke hersenen onvatbaar zijn. En dat betekent het einde van de wetenschap.^d Die wordt een sport als schaken. Alles kan worden uitgerekend. De wetenschap wordt anoniem. Beroemd zul je op dit gebied niet meer kunnen worden.

Niet dat deze ommekeer veel zal veranderen aan de alledaagse, verstrooide gewoonten van mensen, behalve dan dat er voor talentvolle mensen geen plaats meer zal zijn (31.15-16).

[5]

De Academie is vanouds een plaats van/voor het intellect en in belangrijke mate van/voor intellectuelen.^{ef} Begrippen die binnen *NMS* ter discussie staan.

^aNummedal had al eerder de geologie vergeleken met de zoektocht naar goud en haar om die reden een romantisch karakter toebedeeld (1.14).

^bDe komst van de computer heeft trouwens de geologische studie veranderd, zij helpt bij het ontdekken van meteorietgaten, hoewel de uitkomsten niet doorslaggevend zijn. Tijdens een interview (NRC 2010) merkt Svein Olav Krøgli dan ook op dat "Wat dat betreft moet ik bekennen dat mijn onderzoek [zo'n vijftig jaar later] net zo afliep als dat van Alfred: ook ik heb tijdens mijn veldwerk geen krater gezien. Maar ik blijf hoop houden: uit het computermodel is een waslijst met mogelijke kraterlocaties te voorschijn gekomen. Het programma dat mijn collega's en ik hebben ontwikkeld is wel degelijk veelbelovend. In de toekomst zullen we dus vast weer het veld intrekken." In dit opzicht doet Sibbelee zijn naam toch nog eer aan (44). [Sibille was in de klassieke oudheid de benaming voor een vrouw die, geïnspireerd door een godheid (in de regel Apollo) en in extase, spontaan en ongevraagd de toekomst voorspelde].

^cOpmerkingen met voorspellende kracht. Voor de geologie en geofysica zijn de computer-gestuurde laboratoriumvoertuigen op de maan en op Mars een overtuigend voorbeeld. Zulke voertuigen kun je ook in Finnmarken operationeel maken. Arnes opschrijfboekje is dan niet meer nodig (29.7).

^dTegen het einde van de vorige eeuw laaide een felle discussie op rond de vraag of (zuiver-) wetenschappelijk onderzoek nog een reden tot bestaan en een kans van overleving had. Pieron 2004 I, blz. 168c.

^eHet begrip *intellectueel* wordt vanuit verschillende hoeken op een eigen manier omschreven. De Verlichting zou het in verband hebben gebracht met een wijsgerige, kunstzinnige en ethische vorming ('Bildung'). In de tijd van Zola wordt het vooral verbonden met een actief sociaal-politiek handelen, een idee dat door Foucault wordt aangescherpt als een strijd te-

Zijn veel wetenschappelijke werkers vaak ondergewaardeerd, erger is het nog om leraar te zijn in een vak dat niemand eigenlijk nodig heeft, zoals het Grieks. Zo'n intellectueel -stelt Alfred- is een mislukte schepper die nooit iets nieuws heeft te vertellen,^a een benadering die iets later door Arne wordt aangescherpt: ondanks hun enorme voorbereiding zijn alle intellectuele beroepen in hun uitwerking eigenlijk heel eenvoudig (28.1).^b

[6]

De universiteit zelf is een plaats van zinsbegoocheling. Je komt er, denk je, steeds verder door boeken te lezen, examens te doen en diploma's te krijgen. Maar daarna begint, althans voor Arne en Alfred, een leven in de wildernis. Met (vaak) als enige uitkomst de gedachte dat je je best hebt gedaan (28.3).^c Maar goed, zeg dat je je weg vindt binnen de universitaire wereld, dan nog ben je aanzetter en slachtoffer van veel gekonkel en vleierij (4.3).

---

gen iedere vorm van institutionele macht.

^fIn *NMS* wordt terloops de vraag gesteld wat het verschil is tussen fabrieksarbeiders en intellectuelen (28.1). Een antwoord wordt in die tijd gegeven door Ryle. Het verschil zit niet in het begrip *intelligent*, dat is gebaseerd op een verouderd humanistisch onderscheid. Intelligent is iemand die zich correct, effectief en vol aandacht met zijn werk bezig houdt ('knowing how'). Een sportieve activiteit als voetbal en een intellectuele werkzaamheid als geologisch onderzoek kunnen beide intelligent en niet-intelligent worden bedreven. Pieron 2004 III, blz. 619 ('De standaardtheorie').

In dit opzicht is de aanval van Alfred op de leraren klassieke talen ongegrond. Als zij hun werk intelligent doen, zal het nut ervan als vanzelf blijken. Juist Ryle zelf is hier een perfect voortbrengsel en voorbeeld van.

^aHet zijn in de ogen van Alfred kamergeleerden, lieden die niets anders doen dan de boeken van anderen bestuderen (8.5).

^bIets vóór die tijd (28.1) had Arne vooral de nadruk gelegd op het plichtsbefes dat jou -en niet alleen de leraar Grieks- nog enige vorm van zelfrespect gunt, dit besef gekoppeld aan een diep gevoel van existentiële nietigheid: 'Door z'n plicht te doen, z'n onbegrijpelijke plicht, die hem is opgelegd door z'n onbegrijpelijke geboorte in een onbegrijpelijke wereld, net als wij allemaal.' Ook op deze plaats een duidelijke afwijzing van het humanistische gedachtengoed, zoals dat door Kant is omschreven in termen van de categorische imperatief (Pieron 2004 I, blz. 155).

^cBovendien, vroeg Nummedal zich tegenover Alfred al af, waarom al dat gezwoeg, van al het wetenschappelijk onderzoek blijft uiteindelijk maar bitter weinig over dat stand houdt.

Onderlinge communicatie en taal

[1]

Alfred toont van begin af aan een behoorlijk gebrek aan communicatieve vaardigheden. Hij is vaak argwanend, onzeker, bang om de aandacht te trekken (3.6), angstig (3.7) en wat wereldvreemd. Dit gemis uit zich niet alleen in zijn gedrag, maar blijkt ook uit de begeleidende gedachten en mijmeringen.

Aan de andere kant voelt hij zich erg belangrijk en schat mensen (daardoor) verkeerd in. Dat blijkt uit zijn zelfingenomen benadering van de portier en van hoogleraar Nummedal, direct al aan het begin van het verhaal.

Vaak krijgt zijn houding bovendien paranoïde trekjes, zoals blijkt uit zijn reacties op Sibbelee, Nummedal en Mikkelsen. Hij weet zich vaak te bedwingen, maar er spelen ook soms sterke haatgevoelens mee jegens anderen, vooral jegens Mikkelsen.

Niets van dit alles komt trouwens naar voren in zijn vriendschappelijke relatie met Arne, die is ongecompliceerd en gelijkwaardig, hoewel zijn gedachten over hem soms venijnig en negatief kunnen zijn.

De andere drie expeditiegangers gaan als vanzelfsprekend met elkaar om, ze kennen elkaar, nemen elkaar zoals ze zijn. Mikkelsen en Qvigstad kunnen het, buiten hun retorisch geredekavel om, goed met elkaar vinden. En Alfred heeft niets te klagen, zo gedraagt Qvigstad zich tegenover hem vaak uiterst vriendelijk en bezorgd. Toch heeft hij zich vaak buitengesloten gevoeld.

[2]

Communicatie is voor mensen in de eerste plaats een kwestie van taal. Dat ondervindt Alfred. De omgang met de anderen wordt, naar zijn idee, vaak bemoeilijkt door het feit dat hij het Noors niet beheerst.^a

Onderhand reageert hijzelf op anderen nogal aanmatigend: de portier spreekt uitstekend Engels, maar te langzaam...(!), Nummedals Engels is bijna niet te onderscheiden van het Noors,^b de uitspraak van Nummedals 'Nedherlander' is volgens Alfred 'bijna goed'.

Nu is Nummedals Engels zeker niet volmaakt zoals blijkt uit het 'Where does you come from?' en het 'You is ...' in 1.7.^c Nummedal verkiest het Duits dan

^aPas veel later, bij zijn afscheidsbezoek bij Nummedal, geeft Alfred toe dat Noors leren wel het eerste is dat je doet voordat je een expeditie als de zijne begint.

^bVan zijn kant stelt Nummedal misprijzend dat Sibbelee 'Skandinavisch' schrijft.

^cJe vraagt je dan ook af waarom Alfred in 1.7 nu eigenlijk lacht: om de 'juiste' uitspraak van

ook boven het Engels, maar dat valt op zijn beurt bij Alfred niet in goede aarde, zeker niet als de conversatie filosofisch dreigt te worden.

Flauw is het van Alfred om op de vraag van Nummedal of het mogelijk is om Duits te spreken in het Engels te antwoorden dat dit wel goed is, om dan door te gaan in Engels. Later (3.4) verontschuldigt Nummedal zich trouwens op zijn beurt tegenover Alfred dat hij Engels heeft gebruikt! Waarop Alfred uit de weeromstuit in het Duits antwoordt.

[3]

Doe me een feest.

1. Problemen rond het leren van een taal komen naar voren tijdens een gesprek dat Alfred in het vliegtuig naar Alta voert met een Nederlandse zeeman die maar moeilijk de eerste beginselen van het Engels onder de knie kan krijgen. Zo is de vraagzin met *to do* hem niet duidelijk.^a Alfred legt het uit, maar gebruikt al gauw een te lastige term (*'infinities'*).

2. Van zijn kant is de zeeman met zijn *have a smoke* Alfred te slim af als deze *rook je (do you smoke)* wil uitleggen.^{bc} Toch is de zeeman vol lof over Alfreds kennis ('Jij bent een expert.'). hij kan met al zijn geleerdheid tenminste doen en laten wat hij wil. Alfred voelt voor het eerst (een kinderlijke) trots dat hij Engels kent, maar hij kan ook ineens weer zeer geringschattend zijn als hij glimlacht om een dubbele fout van de zeeman (gekoppeld aan een grapje).^d

3. Voor verwarring zorgen de zinnetje die als voorbeeld in het leerboekje van de zeeman staan:

Nederlander of om de grammaticale beginnersfout.

^aDe zeeman legt met zijn vraag een van de meest opvallende afwijkingen bloot van het Engels in onderscheid tot het Nederlands en Duits (Van Haeringen 1956, blz 70-71). Veel wordt duidelijk als je inziet dat de ontkenning in het Engels kan worden gevormd door een van de werkwoorden uit de trits *to have - to be - to do* om dan het woordje *not* toe te voegen. Met de eerste twee hebben Nederlanders geen moeite, met de derde wel. Uit de uitleg van Alfred blijkt dat hij zelf nooit over het probleem heeft nagedacht en eigenlijk maar wat zegt.

^bMet zijn 'doe me een feest' doet de zeeman er (ongewild?) nog een schepje bovenop en maakt de verwarring des te groter.

^cDe *North State* vervangt in 1941 de beroemde *South State* sigaret. Het is niet, zoals de zeeman meent, alleen maar een naamsverandering.

^d'You do smoke. I not smoke. I pruiim.' Het gaat te ver om te veronderstellen dat de zeeman de fouten met opzet maakt.

- Does Alfred goes to the races today?
 -No, he doesn't.

Het verrassende (en leuke) is dat hier een taalfout is binnengeslopen. Er had moeten staan 'Is Alfred going to the races today'?^a De auteur past de tekst later aan door het *today* te schrappen. Wat niet wegneemt dat de oorspronkelijke versie verre de voorkeur verdient -en dat weet de schrijver/verteller ook-, met als clou dat zelfs leerboekjes fouten kunnen maken en dat Alfred de fout niet ontdekt, dit ondanks zijn hoge eigendunk ('Alles weet ik').

[4]

Wonderlijk is het ook -maar dit terzijde- dat Alfred bij het lezen van het zinnetje uit het leerboekje niet verbaasd uitroept: 'Hè, zo heet ik ook!' Of nog onverwachter 'Nou je ziet het, dat klopt, ik ga niet naar de races!' Zo'n uitroep zou in de ogen van Alfred de omgang met de zeeman/kok te amicaal hebben gemaakt. Typerend is het ook dat de kok Alfred met u blijft aanspreken, terwijl Alfred hem tutoyeert. Hieruit blijkt, trouwens niet voor de eerste keer, dat Alfred enig standsgevoel niet vreemd is.^b

Het is bovendien opvallend dat Alfred benadrukt dat de zeeman het in die tijd populaire *weet je wel* gebruikt.

[5]

Arne raakt het taalprobleem in de kern als hij zich tegenover Alfred verontschuldigt dat hij het Engels niet goed genoeg beheerst om zich over gevoelige onderwerpen subtieler te kunnen uiten. Alleen in je eigen taal kun je je volledig uitdrukken, gebruik je een andere taal dan krijg je al gauw een reputatie van minderwaardigheid en kinderlijkheid (13.4). Om deze reden komt de verhouding tussen Alfred en Mikkelsen op scherp te staan.

Cultuur

[0]

Cultuur kun je omschrijven als een patroon van verworven en overgedragen

---

^aGilbert 1985, blz.89-90n.

^bDat Alfred op dit punt gevoelig is, blijkt ook wanneer hij later in Trondheim direct opmerkt dat Oftedahl een speldje op heeft van de Rotary en dat hij een zegelring draagt (9.17).

standaard-gedragingen, dat zich uit in geïntegreerde manieren van leven. Deze nuchtere omschrijving^a staat tegenover de humanistische opvatting dat cultuur een vergeestelijkte vorm van leven is.^b

[1]

1. In *NMS* speelt vaag op de achtergrond de cultuur-filosofische tegenstelling tussen natuur en cultuur een rol. Alfred beroept zich zelfs op het *terug naar de natuur!* en denkt zich in in het eenvoudige, maar ook zware bestaan dat de Lappen leiden:^c 's winters sneeuw, 's zomers dichte wolken en muggen (15).

2. Veel clichématiger reageert Wilma als zij niet kan begrijpen dat een romantisch componist als Grieg in een huis kon componeren. De cultuur is in haar ogen een mislukt avontuur (45.4), en dit terwijl zij met een facelift en gewapend met een camera Europa doet.

Anders Qvigstad die op de eerste dag van de tocht een eind maakt aan al het gezwoeg onder barre, natuurlijke omstandigheden door een scheut petroleum te gebruiken om het vuur goed aan te krijgen.

3. In de grond van de zaak wordt het onderwerp natuur vs cultuur trouwens beheerst door de vraag welk mensbeeld je aanhangt: de mens als roofdier (Hobbes) of als edele wilde (Rousseau).^d In de trant van Hobbes zijn de overwegingen van Alfred die bij zijn afdaling in het kloofdal mensen algehele bloed-dorstigheid toedicht. Ook het mensbeeld van Arne is van een niet al te vrolijke aard (13.4).

Maar toch staat in de discussies al met al niet dit thema centraal, maar eerder de tegenstelling tussen de culturele meerderheid en minderheden binnen een groter, nationaal of internationaal verband.

[2]

In een van de eerste gesprekken met Alfred (13.4) laat Arne in verband met het chauvinisme van Nummedal merken dat er ook hem op dit punt veel dwars

---

^aOok chimps hebben een cultuur.

^bPieron 2004 II, blz. 605-607.

^cVijfde dag, Uitleg [3].

^dPieron 2004, blz. 625-627 ('De natuurtoestand').

zit: als inwoner van een klein land -een land waarbinnen ook nog een taalstrijd woedt- word je wel gedwongen je op de grote wereld daarbuiten te richten. En die afhankelijkheid op allerlei gebieden is deprimerend, zeker als ook nog blijkt dat alle grote, essentiële boeken uit het buitenland komen. Je voelt je koloniaal en provinciaal. Je eigen taal wordt een leerlingentaal, je kunt je in een vreemde taal niet genuanceerd uitdrukken, je hoort er niet bij, je bent achterlijk. Een buitenlander weet het blijkbaar altijd beter dan een landgenoot. Volgt een felle aanval op al die naïpers, en dan vooral op hen die zich richten op de Amerikaanse cultuur.^a

Het gevoel van minderwaardigheid blijkt niet alleen uit de woorden van Arne. Denk maar aan het *Nooit is hier iets in orde* en het *No alcohol in the restaurants, no striptease either!* van de man in het restaurant in Oslo. Daarvoor moet je volgens hem blijkbaar in Londen, New York of Parijs zijn (3.7).^b

Maar ook Nummedal uit zich diskwalificerend over Noorwegen als een plaats om je te vestigen (44).

[3]

Schijnbaar doen dezelfde culturele problemen zich ook voor bij de Lappen. Maar daar ligt de situatie toch anders dan bij de Noren. Zij worden (van buitenaf gezien) niet meer gediscrimineerd, maar aan de andere kant willen zij geen (maatschappelijke) posities innemen binnen de Noorse samenleving. Ze spreken Noors, maar onderling houden zij zich aan hun moedertaal. Hun kinderen gaan vaak niet naar school. En dat ze niet comfortabel leven, och ze hebben, althans volgens Arne, hun eigen vorm van zelfrespect. Lap-zijn is niet iets om je voor te schamen. Zij zijn juist bang om namaak-Noren te worden (14.2). Het lijkt er op dat Arne zich het wel heel gemakkelijk maakt en dat hij de problemen van de Lappen binnen een Westerse cultuur niet helemaal doorziet.

---

^aOf het van Arne verstandig was om Ibsen en Strindberg te noemen als achtergestelde Scandinavische kunstenaars, is de vraag. Beiden werden tijdens hun leven ook buiten Scandinavië al als grote schrijvers erkend. Het wel of niet verkrijgen van de Nobelprijs doet daar niets aan af. De nominaties van de auteurs voor deze prijs kwamen uit het internationale veld. Het Zweedse comité neemt dan de uiteindelijke beslissing. Om dit gezelschap van valse bescheidenheid te beschuldigen gaat te ver. Dat erkende schrijvers met allure de prijs kunnen mislopen, is bekend. Dit geldt bv voor een Vlaamse schrijver als Claus en een Nederlandse als Hermans. Bovendien zegt Arne zelf dat praktisch elke hout-hakker de Nobelprijs kon krijgen. Vergeet niet dat Pearl Buck eens deze prijs kreeg. Het zit Arne blijkbaar allemaal bijzonder diep.

^bEn wat te denken van Qvigstads bewering 'Alles is mogelijk in Noorwegen. Je kunt nooit weten. De eenvoudigste dingen weten ze niet. Weet je bij voorbeeld waar het woord benzine vandaan komt? (17.5). Grappig is dan dat niet alleen de Noor Qvigstad, maar ook de Nederlander Alfred dit niet weet. Zie verder Explicatie. Skoganvarre [2].

[4]

Niet alleen de Noren zijn kritisch op hun eigen land, ook Wilma heeft weinig op met haar eigen, Amerikaanse cultuur. De landschappen zijn aangetast, de huizen zijn allemaal net iets buiten proportie, maar ook: de oliemiljonair met zijn namaak-Picasso, het afschuwelijke taalgebruik in gedichten en romans. De Amerikaanse toeristen gebruiken meer hun camera dan hun ogen (45.1).^a

Zij ergert zich ook aan de imitatiezucht hier in Europa: sigaretten met de banaalste Amerikaanse merknamen smaken hier blijkbaar lekkerder. En dan die krankzinnige jazz-achtige groepjes met hun krankzinnige Amerikaanse liedjes en krankzinnige accenten, groepjes die het nooit echt zullen leren. Maar ook: Europeanen die met een Amerikaans accent gaan spreken als er een Amerikaan in de buurt komt of voortdurend Engelse uitdrukkingen gebruiken.

[5]

Geheel apart staat de discussie rond het woord *negerin*, door Qvigstad op een onschuldig-retorische manier gebruikt in een ogenschijnlijk negatief-seksuele samenhang. Voor de interne lezer is er niets aan de hand, hij kent Qvigstad en de context waarin hij zijn opmerkingen maakt.

Maar het is de vraag of je ze zo gemakkelijk van de zaak kunt afmaken. Alleen het gebruik van het woord *negeris* voor velen al moreel-ethisch verwerpelijk, onafhankelijk van de context waarin je het gebruikt.

En zelfs als je het in plaats van *neger* zou hebben over *het N-woord*, ga je al over de schreef: het deelt een bepaalde groep van mensen niet etnografisch in naar specifieke kenmerken, nee,

das N-Wort ist kein neutrales Wort, es ist ein weißes Konzept – ein Begriff, der mich in eine koloniale Ordnung zwingt. ./ Das N-Wort ist also in der Geschichte der Versklavung und Kolonisierung situiert, d.h. es ist ein Begriff, welcher mit Brutalität, Verwundung und Schmerz einhergeht. Diese Erfahrungen werden in der Psychoanalyse als Trauma definiert.

En dat niet alleen, ook als kleur speelt het N-woord een aversieve rol:

---

^aWat Wilma er niet van afhoudt om zelf met een camera gewapend het huis van Grieg te binnen te gaan. Maar toegegeven, zij weet wat ze doet. Bovendien, waarom ook niet?

Also wenn 'N.' gesagt wird, wird nicht nur über die (Haut-) Farbe 'Schwarz' gesprochen, sondern auch über: Animalität – Primitivität – Unwissenheit – Chaos – Faulheit – Schmutz.^a

Nu spelen deze aspecten alleen mee op een (ethisch) meta-niveau en niet in de vertelsituatie waarin Qvigstad het woord voert, zijn vrienden kunnen zijn woorden nemen zoals ze zijn: theateraal-studentikoos, zonder verder enige negatieve bijbetekenis.

Maar al zouden zijn uitlatingen puur racistisch en/of seksistisch zijn geweest, dan nog treft de verteller geen blaam. Hij weet wat hij doet: je moet denotatie en connotatie van het begrip neger goed scheiden, de betekenis ligt wetenschappelijk vast, de inhoud ervan is context-bepaald, ook binnen het kader van het verhaal als een mogelijke wereld.^b De interne lezer zal zich dan ook niet storen, de externe misschien wel, maar dat doet hij op grond van politieke correctheid.^c

Kunst en literatuur

[1]

De denkwereld in *NMS* is eenzijdig en enigszins verkrampd. Van een bredere belangstelling buiten het wetenschappelijk-filosofisch domein om is weinig te merken. Kunst, of het nu beeldende kunst of theater is, noch literatuur spelen blijkbaar een rol in het leven van de personages en binnen hun onderlinge discussies. Over schrijvers en hun literaire arbeid wordt in *NMS* niet gesproken. Het enige wat er over hen te berde wordt gebracht is Arnes opmerking dat zij zich laten betalen voor het schrijven van de meest triviale zaken of van veel te lange boeken.

Geen meta-thema's dus.

En over film geen woord, en dat in die tijd.

---

^aCitaten: Kilomba 2009.

^b'*Neger*: Dutch word for negroe/black man/afro-american etc. Not offensive. The other definition mentioned here refers to the word "nikker", which means nigger and is offensive.' Urban Dictionary. Met het probleem dat in *NMS* Engels wordt gesproken. Wat de zaak gecompliceerd maakt, omdat het woord *nigger* wel beledigend klinkt, ook voor Noren en Nederlanders.

^cLiterair-kritisch (maar ook ethisch) een zeer discutabele norm.

[2]

Muziek wordt opgevoerd als onderdeel van Alfreds jeugdperikelen. Er spreekt een zekere naïeve arrogantie uit: alsof fluitspelen in een orkest iets is wat je zomaar zou kunnen leren en dat dan -althans binnen dit kader-^a nog zonder enige betrokkenheid bij de muziek zelf (zoals hij blijkbaar wel is betrokken bij het wetenschappelijke ambacht). Bij het horen van de naam Grieg gaat er geen enkele gedachte door hem heen waaruit zou blijken dat hij iets met diens muziek in positieve of negatieve manier van doen heeft. De fluit is in zijn ogen dan ook alleen maar een werktuig dat je beoordeelt op zijn prijs en naar de mogelijkheden dat het technisch biedt.

[3]

-Ach, mijn moeder is zo'n schat! Ik zou haar niet durven vragen of zij zelf vindt dat haar kritieken iets te betekenen hebben.

-Maar al zou zij vinden van niet, dan zou zij nog altijd kunnen zeggen: ik heb het voor mijn kinderen gedaan.

-Dat kan een inbreker ook.

Tijdens een gesprek tussen Arne en Alfred (27.11) komt het vraagstuk van originaliteit en plagiaat/bedrog ter sprake.

Allereerst pakt de verteller via Alfred en aan de hand van het werk van diens moeder de literaire kritiek op een ontluisterende wijze aan. Alfreds moeder is een, ook internationaal, zeer gerespecteerde literaire criticus ('De grootste essayiste van Nederland'). Zij schrijft ruim tien artikelen in de maand over internationale literatuur in een reeks van kranten en tijdschriften. Iedere maand over zo'n dertig boeken. Ze wordt ook veel gevraagd voor lezingen, zij is geridderd en tot eredoctor benoemd.

Knap is dat ze van geen van de boeken die ze recenseert er zelfs maar één open slaat. Haar stof haalt ze uit de grote internationale literaire bladen en uit een archief dat zij zeer nauwgezet bijhoudt.^b Dit alles zonder bronvermelding. Aan de andere kant laat zij haar belezenheid wel blijken door uitgebreid uit die bladen te citeren. Ze schrijft over boeken altijd in dezelfde, geijkte ter-

---

^aDat Alfred wel diepere kennis heeft van muziek blijkt uit de vergelijking die hij maakt tussen (mooie) meisjes en een muziekstuk, zoals een sonatine (18.6). Maar of het hier alleen maar om een technische ontleding gaat, wordt niet duidelijk.

^bAglaia's kast staat niet vol met boeken, maar met mappen vol dossiers. De boeken verkoopt ze direct door.

men, maar dan wel aangepast aan de taal en de cultuur waarin zij zijn geschreven.^a

In de ogen van Alfred gaat het om geprefabriceerde nonsens waaraan de schrijvers ten prooi vallen.^b Arne reageert gelijkmoediger en vraagt zich af of je wel altijd aan de kost kunt komen door oorspronkelijk te zijn. Iedereen eindigt ooit als bedrieger.^c Op dat punt is Alfreds moeder moeilijk iets kwalijk te nemen.

* Interpretatie. Orde [4]

Alfred van zijn kant denkt aan de schrijvers en aan al de moeite die ze hebben gedaan om hun werk te schrijven, werk dat vervolgens ten prooi valt aan de onzin van zijn moeder. Maar dan wijst Arne weer op schrijvers die de boel bedriegen door (veel te lange) cliché-verhaaltjes te vertellen die iedereen wel kan bedenken. Ook dat is bedrog.

---

^aEen afspiegeling van wat een universitair recensent eens als zijn werkwijze zag: neem de flap, het voorwoord en de inhoudsopgave van een studie, lees de eerste en laatste alinea's van het werk door en bespreek het daarna. En dat voor een vooraanstaand tijdschrift.

^bEr zijn tenslotte boekbesprekers die het nog veel bonter maken: een kritische opmerking van de verteller, Alfred zelf zal dit niet hebben geweten.

^cDe aanval van Arne op Sauerbruch lijkt niet door de feiten te worden gestaafd. Tot op het einde van zijn leven bleef deze met volharding werken aan een verbetering van wetenschappelijke methoden op het gebied van de geneeskunde (Wikipedia/Duits). Ook elders is er geen link te vinden tussen de onderwerpen *Sauerbruch* en *medische misstanden*.

INTERPRETATIE

De intrinsieke betekenis

In een interpretatie ben je op zoek naar de visie die in een werk ligt opgesloten. Welke denkbeelden en welke codes dragen het verhaal?^a Daarbij kun je je het beste concentreren op drie interpretatieve categorieën: *werkelijkheid*, *waarheid* en *orde*. Welke visie is er binnen de mogelijke wereld van het verhaal op deze drie gebieden?

Bij de aanpak hiervan maak je gebruik van thema's die in Explicatie en Exegese al aan de orde zijn gekomen. Narratief gaat het dan bv om Alfreds queeste, beschouwend om de gesprekken van de vier tochtgenoten onderling, maar ook om opmerkingen van Nummedal en Oftedahl over de geologie als wetenschap.

De titel

Voor een interpretatie kan een analyse van de titel belangrijk zijn. Voor *NMS* is dit niet het geval. De titel *Nooit Meer Slapen* geeft enkel het subjectieve oordeel weer van de hoofdpersoon, dit wordt gegeven in de meest noodlottige situatie waarin hij tijdens zijn tocht komt te verkeren. Zij is niet, zoals zo vaak, een verwijzing naar of een weerspiegeling van de visie binnen het verhaal als geheel. En dat is veelzeggend: de vertelling lijkt zichzelf niet uit te tillen boven de subjectieve wereld waarin de hoofdpersoon verkeert.

* Explicatie. Vijfde dag [7]

Subjectiviteit

[1]

De titel als persoonlijke reflectie tekent de situatie binnen *NMS*: de lezer wordt vooral geconfronteerd met de emotioneel geladen wereld van de protagonist, diens zelfbetrokken kijk op de gebeurtenissen en diens subjectieve interpretatie ervan, dit soms in zwaar-existentiële bewoordingen, soms ingebed in een mythologisch-symbolisch jargon en, meer in het algemeen, theoretisch ondersteund door zijn uiteenzetting van de *drie stadia*.

---

^aPieron 2004 II, blz. 525-533 ('Interpretatie').

[2]

De leer van de stadia is een poging van Alfred om de gebeurtenissen naar zijn hand te zetten en om met zichzelf in het reine te komen. Binnen de wereld van het verhaal heeft zij geen intrinsieke betekenis.^a Zo staat Alfreds humanistische kijk op de mens faliekant tegenover het pragmatische mensbeeld dat de visie in *NMS* domineert en dat ook door Alfred uiteindelijk zelf wordt aanvaard. Hij wordt door de omstandigheden gedwongen om zijn ideaal te laten vallen en om het versplinterde beeld dat de wetenschap van de mens biedt te aanvaarden. Van een antropocentrische visie op de natuur blijft in *NMS* weinig over.

* Exegese. Alfreds mensbeeld: De drie stadia

Werkelijkheid

[0]

De werkelijkheid waarin de mensen leven kent globaal genomen drie aspecten:

- de wereld van het gewone, alledaagse leven binnen groep en samenleving,
- de natuur,
- een religieus-kosmische realiteit.

[1]

De verteller doet zijn best om de interne lezer te laten zien dat de sociale werkelijkheid waarbinnen Alfred zich beweegt heel alledaags, welwillend en voorkomend is.^b Nergens is een wanklank te horen. Mensen werken, zij gaan gewoonweg en gemoedelijk tussen de middag wat eten, ze zijn gastvrij, zij helpen je als je in moeilijkheden komt, zij gaan op vakantie en uit vissen, zij gaan skiën, zij discussiëren, zij leren hun lesje Engels, zij lakken hun nagels, zij turen naar de middernachtzon, zij verkopen hun spulletjes, zij geloven een beetje van dit en een beetje van dat.

---

^aJe kunt *NMS* dus niet in algemene termen beschouwen als een *kritiek op menselijke verblindings* (De Wispelaere 1967).

^bDe lezer kan uiteindelijk alleen via de vertelinstantie te weten komen hoe het er in het verhaal feitelijk voorstaat en hoe er wordt gedacht en geoordeeld, ook al gebeurt dit via het verslag van Alfred. Immers, de vertelinstantie selecteert wat Alfred wel en wat hij niet vertelt.

En waar Alfred tegenwerking en verraad meent te ontdekken -in de academische wereld-, komt dat voor een belangrijk deel voort uit zijn eigen, diep gewortelde wantrouwen.^a

[2]

Omdat Alfred voortdurend mopperend en balsturig aan het woord is, kun je het idee krijgen dat het er in de wereld bijzonder beroerd aan toe gaat. De mens als speelbal van het blinde noodlot sleept zich in al zijn nietigheid door het leven. Zelfs de muggen zijn hem de baas.^b

Maar ook al is het leven gedetermineerd en worden mensen door de omstandigheden bepaald, dan nog betekent dit niet dat je daarmee het bestaan louter kunt interpreteren in existentiële begrippen. Qvigstad en Mikkelsen gaan, zoals zo veel anderen, gewoon hun weg. Voor hen is de tocht door een vallei of een oversteek van een rivier routine. Een zeiltocht over de oceaan zou hen op hun beurt misschien angstig maken en hun de kleinheid van de mens doen ervaren. En zo zal iedereen wel eens de nietigheid van het bestaan ondergaan, zonder dat dit betekent dat je het bestaan daarmee in negatieve termen zult beschrijven.

[3]

Dat geldt ook voor het beleven van de natuur. Tijdens zijn tocht op de vijfde dag ervaart Alfred haar wildheid, haar mysterieuze en angstaanjagend kracht, maar op andere momenten ondervindt hij juist haar rust en vredigheid. Het is in dit verband onjuist om de tocht van Alfred allegorisch uit te leggen als het prototype van de zinloze en absurde weg die mensen in een raadselachtige en ondoorgroendelijke wereld nu eenmaal (moeten) gaan.

[4]

De visie in *NMS* op de werkelijkheid is pragmatisch en nuchter. De natuurwetenschappen kunnen je veel vertellen over hoe de dingen feitelijk tot stand komen, maar verder reikt hun draagkracht niet. Een omvattende beschrijving van de

---

^aDe academische wereld is in *NMS* geen afspiegeling van maatschappelijke verschijnselen in het algemeen.

^bNiet voor niets vertelt Alfred over de strategieën van de muggen en Arne van een laatste oordeel door ze geveld. Vanuit de muggen gezien is de mens een slaaf, een wingebied dat wordt uitgebuit. De mens als middel om in leven te blijven.

Dawkins schrijft ergens dat bacteriën de werkelijke kolonisatoren zijn van de natuur, het menselijke lichaam is voor hen een luxueus voertuig. Gaat het verloren, dan verhuizen ze naar een ander.

werkelijkheid leidt tot een regressus in infinitum.

* Exegese. Essayistische thema's: Filosofie en wetenschap

Hoewel het wetenschappelijk wereldbeeld theoretisch met zich meebrengt dat toeval en waarschijnlijkheid het leven beheersen, zullen mensen in de praktijk van alledag zich daar weinig mee bezighouden. Het leven toont immers een onloochenbare samenhang, die bv voorspellingen op een zelfs wat langere termijn mogelijk maakt.^a

[5]

Toch kent ook het gewone leven zijn toevalligheden, gebeurtenissen waarop je niet hebt gerekend. Je reageert dan vaak emotioneel en voelt je onzeker. Je beseft dat je het leven niet in je grip hebt. Dit kan, zoals bij Alfred, zelfs leiden tot een beleving van existentiële nietigheid. De werkelijkheid verdampft tot een nevel materie.

Zulke ervaringen zijn kort van duur en komen voort uit vaak uiterst negatieve omstandigheden. In een beschrijving ervan zal soms, zoals door Alfred, gebruik worden gemaakt van metaforen en/of mythisch-symbolische begrippen.^b Een beschrijving die haaks staat op het nuchtere en nauwkeurige verslag dat de ik-verteller gedurende zijn tocht doet en dat zich alleen richt op de zichtbare werkelijkheid om hem heen. Van een subjectieve vervaging is dan geen sprake.^c

Waarheid

[0]

Waarheid heeft betrekking op vaak complexe beweringen die mensen doen en waarmee zij, in de termen van Arne, het gelijk (13.6) en volgens de *Van Dale* de redelijkheid aan hun zijde hebben. Het gaat dan om twee soorten beweringen, logische en empirische.

---

^aDie samenhang zullen zij, na enig nadenken, eerder in de termen van Hume dan van Kant formuleren (Pieron 2004 I, blz. 146-147).

^bMisschien wel de meest geëigende manier om deze beleving te verwoorden is de dichtelijke, maar een poëtische roeping lijkt Alfred niet beschoren te zijn.

^cDe ik-verteller gaat niet, zoals bij een modernistische verteltrant, op in complexe en dubbelzinnige bewustzijnsreflecties (Pieron 2014/1, blz. 343), maar hij reageert in de reïstische traditie via regelrechte observatie van de feitelijke wereld binnen ruimte en tijd (Pieron 2004 I, blz. 189).

[1]

Of dagelijkse en wetenschappelijke beweringen waar/juist zijn, is een kwestie van intersubjectiviteit: wordt een uitspraak door meerdere mensen op verschillende plaatsen en tijden bevestigd, dan kun je hem als (feitelijk) juist/waar kwalificeren. Je spreekt van een empirisch bewijs.

Ook het vinden van regelmaat (en regels) kun je beschouwen als een redelijk criterium voor (feitelijke) waarheid (11.1). Denk aan kalender en maanstanden.

[2]

'Het heeft hier geregend' is een gevolgtrekking die berust op een feitelijke constatering ('de straten zijn nat'). In dit geval gaat het niet om een bewering (die waar of niet waar is), maar om een conclusie die je in empirische zin als (hoogst) waarschijnlijk mag bestempelen.^a

In welke gevallen zulke samengestelde beweringen waar zijn, kan alleen, zoals Wittgenstein stelt, worden bepaald aan de hand van de (propositie-) logica. Zo is het vanuit de bovenstaande gevolgtrekking/implicatie logisch onwaar dat de straten niet nat zijn als het regent.

* Exegese. Filosofie en wetenschap [1]

[3]

Alfred en Arne trekken de lijnen niet zo scherp en achten het heliocentrische wereldbeeld een bewijsbare (= feitelijke) waarheid (einde 28).^b Toch gaat het louter om een hypothese die is gebaseerd op ingewikkelde berekeningen.^c Met het probleem dat je omgekeerd, weliswaar via nog complexere berekeningen, ook de aarde in het middelpunt van ons planetenstelsel kunt plaatsen. Op grond van eenvoud (en redelijkheid) kies je voor de oplossing van Copernicus/Galileï. In die zin mag je met Alfred beweren dat Galileï gelijk heeft, maar van waarheid is geen sprake.

---

^aAls je zou beweren dat het blijkbaar heeft geregend, omdat het gras in de tuin nat is, wordt zekerheid al minder stellig.

^bSlordig is ook de koppeling van ontdekking en waarheid: ontdekkingen zijn empirisch, een 'waarheid' als die van Galileï is hypothetisch.

^cVgl. 'Het heliocentrische wereldbeeld/Copernicus' in de Wikipedia.

[4]

Als een ik-verteller of een spreker binnen een vertelling of verslag beweringen doet, kun je de (narratieve) waarheid daarvan binnen de context van de vertelling toetsen. Soms is dat niet mogelijk, zoals in de controverse tussen Sibbelee en Nummedal (en hun gedrag tegenover Alfred). Het valt in dit geval soms niet uit te maken welke beweringen waar zijn, omdat de uitspraken één op één werden gedaan (of zelfs van horen zeggen zijn). Controle ontbreekt, dit ook bij veel van de uitlatingen van Alfred zelf.^a

[5]

Waarheid wordt ondermijnd door het gebruik van ironie. Qvigstad maakt in discussies nog al eens gebruik van dit retorische middel om zijn tegenstander onderuit te halen. Alfred lijkt iedere vorm van ironie vreemd te zijn, maar voor leugentjes om bestwil is hij niet bang.

Orde

[1]

Het begrip *Orde* kan worden geformuleerd in termen van samenhang, eenheid, harmonie, regelmaat en doelmatigheid/effectiviteit. Het speelt op alle gebieden een centrale rol, zoals binnen de kosmologie met de vraag of de natuur doelmatig is geordend. Cruciaal is op dit punt de ommekeer in het wereldbeeld. Bood Newton nog causale vastheid, de kwantumfysica gaat uit van waarschijnlijkheid als basisgegeven. Aloude zekerheden vallen daarmee weg. De mens is niet meer het centrum van het heelal en de evolutietheorie, met haar kronkelige geschiedenis van toevalligheden, vervangt het denkbeeld van een doelgericht, goddelijke ontwerp.

* Exegese. Essayistische thema's: Godsbewijs

Het nieuwe wereldbeeld betekent niet dat de wetenschap niet zijn weg gaat. Vanuit de biologie gezien is de natuur bv een effectief werkend ecosysteem, waarin mensen en muggen ieder hun eigen plaats innemen.

---

^aIn 24.1. stelt Alfred bij de beoordeling van zijn situatie waarheid tegenover fantasie. *Waarheid* wordt dan door hem persoonlijk ingevuld ('Grote zweet doorweekte plekken'). Toch is er in zulke gevallen geen reden om aan te nemen dat hij liegt. De lezer *gelooft* hem.

[2]

Mensen ontwikkelen zich en gedragen zich naar de visie van *NMS* naar de omstandigheden zich voordoet. In die zin heeft Alfred gelijk als hij spreekt van een versnipperde mens. De eenheid en vastheid die het humanistische mensbeeld biedt, zijn achterhaald.^a

De invloed van omgeving of verleden als noodlottige druk kan omvattend en bepalend zijn.^b Arne voelt de rijkdom van zijn vader als een last, Alfred wordt op zijn beurt geregeerd door de bijkans mythische val van zijn vader.

Maar de omstandigheden kunnen ook ontspannend zijn. Wilma geniet van haar reis en gaat haar eigen gangetje, maar ze is dan ook op vakantie. Ook Qvigstad en Mikkelsen lijken geen zware last te dragen, noch onder grote druk te staan, zij doen hun werk in het veld met aandacht, met inzet en goedsmoeds.

[3]

Menselijk gedrag wordt geordend via regels die vastliggen in de moraal. Deze wordt als gedragscode in de westerse wereld gevoed door klassieke en bijbelse tradities en is bijgezet in de Encyclopedie.^c

Het *do ut des* regeert,^d het jungle-principe wordt afgewezen^e en het ahimsa-principe bestaat alleen aan de randen van het systeem.^f In *NMS* is hierover geen verschil van mening, in ieder geval wordt deze stellingname nergens ter discussie gesteld of bestreden.

Ook het gedrag van de personages blijft, zoals boven al is gesteld, binnen de marges van de geijkte morele codes. Dit geldt tevens voor Alfred, hoewel zijn tegenslagen en frustraties hem soms tot het uiterste drijven. Maar zijn verdachtmakingen en agressie uiten zich niet openlijk, hij blijft zich beheersen.

---

^aEr wordt afstand gedaan van een mens die zich in vrijheid ontplooit en die zijn verantwoordelijkheid neemt. Mensen spelen volgens de roltheorie niets anders dan hun rollen of -anders geformuleerd- zij hebben, zoals Skinner stelt, verschillende zelden.

Het gaat trouwens te ver om de te spreken van een depersonalisering van de mens: ook binnen een analytische benadering kan de persoon als centrum niet worden gemist. Zie verder Pieron 2014/1, blz. 300 ('Karakterologie [3]').

^bAlfred stelt gedurende zijn tocht door het kloofdal zelfs dat mensen als menselijke moleculen weerloos en machteloos zijn (33.3).

^cZie Pieron 2014/1, blz. 283 ('De Encyclopedie [1]').

^dPrincipe van wederkerigheid: Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doet dat ook een ander niet.

^eHet recht van de sterkste. Verraad en leugen als wapen tegen de buitenwereld.

^fBeginsel van de geweldloosheid/zachtmoedigheid. Hebt uw vijanden lief. Voor de drie beginselen: Pieron 2004 II, blz. 531.

[4]

Alfred is trouwens de enige die, in een gesprek met Arne over integriteit (27.11), uitdrukkelijk een ethische discussie aangaat. Dit naar aanleiding van de literaire-kritische praktijken van zijn moeder.

Arne zwakt dit negatieve betoog af door te stellen dat niemand uiteindelijk zonder bedrog kan leven. Hij zal ermee bedoelen dat je altijd wel eens (ongemerkt) ideeën of uitspraken van een ander overneemt.^a

Toch betekent dit nog niet dat er sprake is van plagiaat en dus van bedrog. Je leeft nu eenmaal binnen een oeroude traditie van voorgangers waarvan je het werk zonder het te weten soms bijna klakkeloos overneemt. Arne stelt dan ook dat veel bedriegers niet beter weten dan dat ze doodeerlijk zijn geweest (27.11). Maar hoe dan ook, dit geldt zeker niet voor Aglaia, haar bedrog is pervers.

* Exegese. Kunst en literatuur [3]

[5]

Alfred zelf wenst zijn werk op een integere manier te doen.^b En dat betekent volgens hem dat je je er niet gemakkelijk van af kunt maken, maar dat je om je doel te bereiken juist moet afzien en veel moet verduren. Hij gebruikt zelfs het zwaarwichtige woord *lijden*.

Maar even later vult hij het begrip *integer* toch meer conventioneel in als hij moet toegeven dat Galileï juist bewijst dat wetenschappelijke waarheid boven integriteit gaat. Integriteit hier in de betekenis van eerlijkheid/oprechtheid.^c

[6]

Op het punt van eerlijkheid botst Alfreds visie op die van christendom en humanisme, omdat hij het zelf met de waarheid niet zo nauw neemt. Hij beweert dan wel dat hij liever niet liegt, maar voor een leugentje om bestwil draait hij zijn hand niet om.

Zo vertelt hij niet aan Eva dat hij zijn kompas heeft verloren, maar dat hij het

---

^aNiemand ontkomt bv aan plagiaat van zijn eigen werk.

^bIntegriteit staat voor totaliteit, geheel (lat. *integritas*) en functioneert op deze plaats als de eenheid van het zelf, ethisch gekoppeld aan begrip *onkreukbaar*.

^c*Eerlijk* in de betekenis van *rechtvaardig* komt maar één keer in *NMS* voor: Alfred vindt het niet eerlijk dat de anderen meer bagage dragen dan hij.

heeft weggegooid. Hij ontkent tegenover Arne dat je in Nederland puntbeschermers voor potloden kunt krijgen. In beide gevallen houdt hij de eer aan zichzelf.

Hij liegt tegen de zeeman over zijn reisdoel, tegen Oftedahl over de stelligheid waarmee Nummedal had gesteld dat er luchtfoto's in Trondheim zouden zijn. Hij ontkent tegenover Inger-Marie dat hij pijn in zijn been heeft. Omgekeerd vertelt hij zijn moeder juist de waarheid niet: hij zegt niet dat hij haar kritieken maar niets vindt, en dat niet alleen uit angst om haar te grieven.

[7]

Direct al in het begin van de vertelling komt het probleem van leugen en bedrog subtiel aan de orde. En dat in samenhang met Alfreds (vaak) paranoïde houding.

Alfred wil de portier niet het *vermoeden* geven dat hij, Alfred, hem bedriegt, en dit blijkbaar gekoppeld aan de *verdenking* dat de portier bij voorbaat *argwanend* zou staan tegenover hem als bezoeker. Paranoia rond vermeende paranoia.

Op de achtergrond van Alfreds houding ligt de opvatting dat je in een wereld leeft waar iedereen elkaar altijd voor de gek houdt.^{ab}

Goed, dat mag dan misschien zo zijn, maar binnen de gehele westerse traditie wordt zo'n gedrag te vuur en te zwaard bestreden. Onoprechtheid, bedrog en leugen zijn verwerpelijk, met de leugen als de ultieme zonde.

[8]

Niet alleen de Christelijke traditie met haar zondebesef, maar ook de Verlichting met haar vaak stringente, ethische eisen (Kant!)^c bepalen de westerse visie op onwaarheid en leugen. Robert Solomon: 'Achter het totaalverbod op liegen kunnen we de contouren ontwaren van een aloude filosofische metafoor: de

---

^aEen schrijnende opmerking: je staat blijkbaar altijd wantrouwend ('paranoïde') in de wereld en je weet ook dat je het zelf vaak met de waarheid niet al te nauw neemt. Dit betekent dat Alfred als ik-verteller niet altijd betrouwbaar hoeft te zijn. Maar of dit verder gaat dan een leugentje om bestwil is de vraag. Hij geeft zelf immers aan dat hij liever niet liegt en dat hij waarheid boven integriteit stelt.

^bOok voor Arne is deze wereld een wereld van bedrog.

^cBerucht is Kants *categorische imperatief*. Pieron 2004 I, blz 155 (3-5). Kant krijgt trouwens steun uit wetenschappelijke hoek (Van Roessel 2013, blz. 97): (echt) liegen is geestelijk meer belastend dan de waarheid spreken. Dit ligt in de lijn van Alfreds opmerking dat hij geen plezier in liegen heeft (10.2).

waarheid als licht, duidelijk en helder, die daar staat als een Heilige graal van de ratio, terwijl oneerlijkheid, aan de andere kant, staat voor donker en misleidend, de slecht geplaveide weg naar irrationaliteit en verwarring.^{1a}

Maar toch, een ethiek op grond van dit dualistische beginsel is onhoudbaar. Alleen een redelijke argumentatie, waarin mensen hun gevoelens en emoties een plaats geven en zij een actie beoordelen naar haar (neven-) effecten en naar haar gevolgen op langere termijn, kan uitkomst bieden.^b Dit betekent dat je met *doen alsof*^c soms jezelf en anderen kunt helpen en beschermen. In dat opzicht zijn Alfreds leugentjes om bestwil goed te verdedigen. Hij doet er niemand kwaad mee, zij besparen anderen negatieve gevoelens en hemzelf veel ongemak.

[9]

Je zou zo zeggen zulke waardige baarddragers als Mozes, Sokrates of Marx, die hadden zeker reden hun gezicht maar liever niet meer te laten kijken (Qvigstad, 27.6).

In *NMS* wordt opvallend weinig aandacht besteed aan de samenleving in maatschappelijk-politieke termen. Geen woord over de sociale orde in het algemeen, over de werking van de democratie als tegenhanger van autoritaire systemen, niets over politieke vrijheid en mensenrechten. Aandacht krijgt alleen de kwestie of de Lappen door de Noren worden gediscrimineerd. Verder merk je een voortdurende onvrede met de achterstelling van de eigen cultuur en een negatieve beïnvloeding ervan van buiten af.

* Exegese. Cultuur [1-3]

De universiteit als culturele instelling blijft buiten schot,^d hoewel de controversen tussen Nummedal en Sibbelee en die tussen Nummedal en Hvalbiff je wel een inkijkje biedt in de machinaties die er binnen de Academie mogelijk (en misschien wel gewoon) zijn.

---

^aRobert C. Solomon bij Thomas 2013, blz. 13.

^bPieron 2014 I, blz. 310 ('Praktische argumentatie. De centrale formule').

^cJe doet alsof je band lek was, alsof je het schilderij mooi vindt, alsof je geen onderduikers in huis hebt. In feite proberen mensen via kleine toneelstukjes te ontkomen aan de bedreigingen van een in hun ogen vaak veeleisende of bedreigende buitenwereld. Voor puristen is dit *doen alsof* een gruwel, je ontnemt de wereld zijn ernst.

^dIn de tijd dat Alfred studeerde toch een hot item.

Conclusie

[1]

De visie die uit *NMS* naar voren komt is nuchter en pragmatisch. Zo is de expeditie van de studenten overzichtelijk van opzet en gericht op een duidelijk wetenschappelijk doel.

Toch wordt de tocht voor Alfred een queeste die sterk doet denken aan een ontgroening, een ontgroening die bovendien in alle opzichten noodlottig afloopt, maar die ook, zoals iedere ontgroening, weinig of geen sporen zal achter laten. En dat is het meest trieste aan de vertelling.

[2]

Al met al kun je *NMS* omschrijven als een kaal en karig boek, arm aan visie en met een tekort aan diepte. In dat opzicht voldoet het niet aan J. M. Greenes literaire criterium van *indringend inzicht*. Nummedals verheven visie op de wetenschap wordt als terloops afgedaan, oeroude wijsgerige en mythologische benaderingswijzen worden door Qvigstad op satirische wijze als aporieën afgehandeld. En daar blijft het bij.

Toch doet dit niets af aan de kracht van de vertelling, die zich vooral toont in Alfreds hallucinerende tocht, samengebald in de afdaling in het ravijn en in de bestijging van de Vuorje. In dit opzicht beantwoordt *NMS* wel aan de tweede norm van Greene: *NMS* is een roman van een grootse, *verbeeldingsvolle intensiteit*.^a

---

^aPieron 2004 II, blz. 398-399 (J. M. Greene vs Clive Bell).

BIBLIOGRAFIE

geraadpleegde literatuur

- Anbeek, T., 'Tweede Wet van Hermans.' *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 2003/119, blz. 171-186.
- Boef, A.H. den, 'Onder geologen.' Recensie. *NRC-Handelsblad*, 04-10-1982.
- Boef, A.H. den, *Over Nooit meer slapen van W.F. Hermans*. Synthese. Amsterdam, 1984.
- Boenders, F., 'Willem Frederik Hermans en Ludwig Wittgenstein'. In De Vree 1985, blz. 58-62.
- Blok, W., 'Tijdopnamen'. Inaugurele rede, Groningen, 1971.
- Camphausen, R. C., *Encyclopedie van de erotische cultuur*. Bres, Amsterdam, 1991.
- Dalen, K. van, 'Who is Hvalbiff? Name and Identity in W. F. Hermans's "Beyond Sleep".' In Helleland en Ore 2112, blz. 243-255.
- Duijn, M. van, 'Bloed aan de handen van Alfred Issendorf?' *De Gids* 06-06-2012.
- Duijn, M. van, 'De Zaak Alfred I. Moord in Nooit meer slapen?' www.dbnl.org/tekst/_.../_nie012201101_01_0016.ph...
- Éliade, M., *Traité d'histoire des religions*. Payot, Parijs, 1964.
- Fens, K., Jessurun d'Oliveira, H.U. en Oversteegen, J.J. (red.), *Literair lustrum 2. Een overzicht van vijf jaar Nederlandse literatuur 1966-1971*. Amsterdam, 1973.
- Fontana, D., *De verborgen taal van het symbool*. Fibula, Houten, 1993.
- Fontijn, J., 'Nooit meer slapen of naar het middelpunt der aarde'. *Tirade*, oktober 1970/14, blz. 474-493.
- Fontijn, J., 'Willem Frederik Hermans: Verleden, heden, toekomst'. In Fens cs 173, blz. 165-176.
- Frederiks, J.G. en Branden, F.J. van den, *Biographisch woordenboek der Noord-en Zuidnederlandsche letterkunde*. L.J. Veen, Amsterdam 1888-1891.
- Freud, S., *Abriss der Psychoanalyse. Das Unbehagen in der Kultur*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1975.
- Gerbrandy, P., "'Ik brand van liefde voor mijzelf'". *De Groene Amsterdammer*, 102/03.07.2014, blz. 103-104.
- Gilbert, L., 'A Study of the textual Variants in the 1966-1, 1977 and 1981 editions of W.F. Hermans' Nooit meer slapen'. *Dutch Crossing*, december 1985/ 27, blz. 52-94.
- Gool, J. van, 'De mens als de eeuwig bedrogene van het universum'. Interview met WFH. *Lezerskrant*, februari 1978.
- Haasse, H.S., 'Dood ijs en hemelsteen'. In Haasse 2000, blz. 153-182.
- Haasse, H.S., *Lezen achter de letters*. Querido, Amsterdam 2000.

- Haeringen, C.B. van, *Nederlands tussen Duits en Engels*. Servire, Den Haag 1956.
- Helleland, B., Ore, C.-E. & Wikstrøm, S. (red.), 'Names and Identities.' *Oslo Studies in Language* 4(2), 2012.
- Hoop, A. van der, *Warschau. Dichterlijke krijgstaferelen*. Van Kampen, Amsterdam, MDCCCXXXII.
- Howard, N., 'The Quest Motif.' Literature Supplemental Handout for English 215, Fantasy Fiction, Fall 2010 (Internet).
- Janssen, F.A., 'De portrettengalerij van Willem Frederik Hermans'. *De Gids*, 168/2005, blz. 929-934.
- Kahn, M., *Psychoanalytic Thought for the 21st Century*. Basic Books, New York, 2002.
- Kilomba, G., 'Das N-Wort.' Internet, 03.06.2009.
- Lancel, M., 'De invloed van slapeloosheid op psychiatrische stoornissen en agressie.' Internet, 2010.
- Mager, J., 'Niet meer slapen door Willem Frederik Hermans?' Internet: nelpuntnl.nl, 11 oktober 2012.
- Morgenstern, Ch., *Alle Galgenlieder*. Ausgewählt von Horst Hessel. Wien, 1994.
- Morris, M. and Dodd, J., 'Mysticism and Nonsense in the *Tractatus*'. Online: 15 JUN 2007. DOI: 10.1111/j. 1468-0378.2007.00268.x.
- Musarra, U., *Narcissus en zijn spiegelbeeld. Het moderne ik-verhaal*. Puntkom-mareeks. Assen, 1983.
- Onega, S., 'Structuralism and Narrative Poetics'. In Waugh 2006, blz. 259-279.
- Pieron, A.Ch., *De lichtheid van een regenboog. Thomas Pynchons Gravity's Rainbow: explicatie - interpretatie - theorie*. oote boe unltd (pdf), Leeuwarden, 2014/1.
- Pieron, A.Ch., *Denken vanaf de nullijn. Het naturalisme van Nietzsche en Skinner als steen des aanstoots*. oote boe unltd (pdf), Leeuwarden, 2007.
- Pieron, A.Ch., *De zestiger jaren avant-gardes*. oote boe unltd (pdf), Leeuwarden, 2014/2
- Pieron, A.Ch., *Een glimlach lang. Een essay over vormen en dwaze bijen*. oote boe unltd (pdf), Leeuwarden, 2014/3.
- Pieron, A.Ch., *Filosofie, een inleiding (I-V)*. oote boe unltd, Leeuwarden, 2004.
- Raat, G.F.H., *De vervalste wereld van Willem Frederik Hermans*. Dissertatie. Amsterdam, 1985.
- Raat, G.F.H., 'Alfred en zijn spiegelbeeld. Over de vertelsituatie in Nooit meer slapen.' In Smulders 1989, blz. 204-228.
- Redactie NRC, 'Niet elke cirkel is een krater.' Naar aanleiding van een interview met Svein Olav Krøgli. NRC 29 september 2010.

- Roessel, A, van, 'Al is de leugen nog zo snel...' *De Groene Amsterdammer* 19-12-2013, blz. 97.
- Roob, A., *Alchemie en mystiek*. Taschen/Libero, Keulen, 1997.
- Smulders, W. (red.), *Verboden toegang*. Essays over het werk van Willem Frederik Hermans, gevolgd door een vraaggesprek met de schrijver. De Bezige Bij, Amsterdam, 1989.
- Tekstgeschiedenis, *Nooit meer slapen* (1966) - W. F. Hermans Volledige Werken, www.wfhermansvolledigewerken.nl/?...nooit-meer-sla...
- Thomas, C., 'Bedrog is het cement van onze beschaving.' *De Groene Amsterdammer*, 19-12-2013, blz. 12-15.
- Vardar, S. A., 'Sleep Deprivation Induced Anxiety and Anaerobic Performance.' *Journal of Sports Science and Medicine*, 2007/6, blz. 532- 537.
- Verschure, R., 'Hermans en Laplandse meteorieten'. *KNGMG Nieuwsbrief* nr 07, 1993.
- Vree, F. de, e.a. (red.), *W.F. Hermans. Bzzlletin* 13 (1985), nr. 126.
- Waugh, P. (red.), *Literary Theory and Criticism*. Oxford University Press, Oxford/NewYork, 2006.
- Wispelaere, P. de, 'Kritiek op menselijke verblinding'. *Kritisch Akkoord* 1967, Brussel/Den Haag, 1967, blz. 118-122.
- Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*. Routledge & Paul, London, 1966.

